

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliya navîn

bîrnebûn

ZIVISTAN/2010

Hevpeyvîn li ser defileya kinc û bergên jinên kurd bi Xanim Inci Hakbilenê re

Destpêka axaftinê û fonksiyonên ziman

Prof. Dr. İlhan Kızılhan

44

Birinci Dünya Savaşı sonrası ve 1921 öncesi
Koçgiriden sürgün edilen bir ailenin mensubu,
İbil Pano Koçgiri ile söyleşi

bîrnebûn

Tidskriften utkommer 4 nummer per år.
Sê mehan carekê derdikeve / Üç ayda bir çıkar.

Utges av Apec-Förlag AB

Hejmar 44 zivistan 2010

Ansvarig utgivare

Ali Çiftçi

Redaksiyon

A. Çiftçi, Dr. Mikailî, H. Erdoğan, M. Bayrak, İ. Türkmen
M. Duran, Muzaffer Özgür, Nuh Ateş, Sefoyê Asê, Vahit Duran

Adress

Navnîşana li Swêdê
Box: 8121, SE 163 08, Spånga/Sverige
Telefaks: 0046-(0)8-761 24 90

E-post

info@birnebun.com

Internet

www.birnebun.com

Têkili/lişkî

Danimarka: Irfan Baysal, 0045-27 11 58 83

Avusturya: Cüneyt Dagdalan, 0043-69 91 11 55 294

Amerika: Mam Recall, mamrecall@yahoo.com

Belavkirin / Dağıtım

Ewropa: Muzaffer Özgür/Birnebûn
Postfach 900348, 51113 Köln / Almanyay
Tfn: 0049-172 298 24 51

Türkiye/Ankara:

Dipnot Kitebevi, Selanik Caddesi No: 82/32

KIZILAY / ANKARA

Tfn: 0312-419 29 32

Anatolia Muzik Center

Cumhuriyet Mah. Turan Cad. No: 29 A

Polatlı-Ankara

Tfn.: 0090-312-622 94 36

İstanbul: Selahattin Bulut/Medya Kitapevi

İstiklal Caddesi, Elhamra Pasaj No: 130/6, Beyoğlu

Biha/Fiyatı

Europa: 5 Euro • Türkiye: 2,5 YTL

Abone

Swêd: 400 SEK • Almanyay 40 Euro

Welatên din ên Ewropayê: 50 Euro

İsveç hesap numarası

(Birnebûn) postgiro: 468 65 12-7

Ji bo aboneyên li derveyî Swêdê / İsveç dışındaki aboneler için

APEC, "Birnebûn" PlusGiro-Stockholm/Sweden

BIC: NDEASESS

IBAN: SE85 9500 0099 6026 4686 5127

Çap / Baskı

Apec-Tryck AB

ISSN 1402-7488

Gruba govenda xortan
di şeva Încovê ya li Danimarkê de

Her nivîskar berpirsê nivîsa xwe ye.

Mafê redaksiyonê heye ku nivîsên ji Birnebûnê re
tên, serrast û kurt bike. Ger nivîs çap nebin jî, li
xwedîyan nayên vegerandin.

Waqfa Kurdên Anatoliya Navîn li Swêdê û

Komela Ziman li Almanyayê piştgirên kovarê ne.

Wêneyên li berga pêş û paş:
Defîleya cil û bergên kurdî, jî arşîva İnci Hakbilenê.

- 2 Ji Bîrnebûnê, *Ali Çiftçi*
- 3 Şeva Încovê, *İrfan Baysal*
- 7 Li Salzburga bajarê Avusturyayê şahiya kurdên Aksarayê, *Ömer Yüce*
- 9 Hevpeyvîn bi xanim İnci Hakbilenê re, *Sami Ekici*
- 12 Destpêka axaftinê û fonksiyonên ziman, *Prof.Dr. İlhan Kızılban*
- 17 Reva me ya Stembulê, *Nuh Ateş*
- 21 Rêwî, *Seyfi Doğan*
- 24 Êzîzê Mahcîr, *Yusuf Yeşilöz*
- 28 Aştîperweriya gelê kurd li ser dîroka gundî Birtalîkê û Mistî Alê, *Ekrem Harmancı*
- 31 Heşkêm, *Nuh Ateş*
- 33 Tama derewan, *Mem Xelikan*
- 35 Îzbend, *Nuhê Hecê*
- 37 Esrara Kaso, kêf û sonda Heydo, *Muzaffer Özgür*
- 41 Roja Zimanê Zikmakî û Manx, *Ecevit Yıldırım*
- 43 Geşta Kurdistanê II, *Xayyam Rizgar Celikanî*
- 47 Koçgiriden sürgün edilen bir ailenin mensubu, İbil Pano Koçgiri ile söyleşi, *Evîn Çiçek*
- 80 Anemneza bi kurmancî, *Mem Xelikan*

Sal 2010

Di rewşa kurdên me yên bakûr de her wek salên borî, di aliyê ziman, perwerde, çand û azadiya rêxistinî de tu guhartin nebûn. Hêviyên ku sala borî çêbûbûn jî mixabin bi van bûyerên dawî hatin şikestin. Dîsan bi sedan kurdên siyasi yên ku bi raya gel li bajarên kurdan hatibûn hilibjartin, hatine girtin. Hêzên tarî ku dixwezîn rê li ber pîrsa kurd bigrên, li Tirkîyê rabûne ser piyan! Ev bûye heft sal ku hukumeta AKPê bi raya kurdan li ser hukum e, heta niha tenê bi gotinan ma. Partiya ku serokê wê Recep Tayîp Erdogan e digot: "*... li Tirkîyê pîrsa kurd heye. Ew pîrs jî pîrsa min e û em ê pîrsa kurdan hel bikin!*" tu dinêri niha ji zarokên kurdan re jî tehamul nakin, bi hezaran zarokên kurdan hepsî ne, zarokên biçûk jî têne girtin!... Dema rê li ber dîtina azadîyê bêst girtin hêviyên ku çêbûne jî tên xirakirin. Di demên wiha de divê bi rêya medyaya ku îroj hewqes berfiref bûye, em bo mafên xwe yên kesayetiye û li nîrxên xwe yên pîroz xwedî derkevin!

Ev 87 sal in ku li Tirkîyê polîtîkaya asîmîlekirin û qirkirina kurdan her berdewam e. Encama vê polîtîkayê ye ku îro bi sed hezaran kurdên me yên Anatoliya Navîn û kurdên ji Kurdistanê bi miljonan li welatên Ewropayê bûne koçber. Ji bo ku bikaribin di jîyana koçberiyê de çanda xwe biparêzin pîraniya hemwelatîyên me yên ji Anatoliya Navîn li van welatên Ewropayê bi navê komeleyên gundên xwe, xwe bi rêxistinî dikin.

Li Kopenhavna li bajarê Danîmerqê di 15.01.10 da Komela Încovê şahiyeka çandî çêkir. Şahiyeka şên û kurdî ku ji xelkên Încov û gundên derûdora xwe beşdariyeka berfireh hebû, bi serkeftî derbas bû. Li Salzburga bajarê

Avusturyayê şahiya kurdên Aksarayê di dawîya sala borî de çêbû, hûn dê zexerê van herdu şahiyên di vê hejmarê de bixwînin

Sami Ekici, mamosteyê zimanê kurdî li Hamburgê, ji bo kovara me hevpeyvînek li ser defileya kinc û bergên jinên kurd bi xanim Inci Hakbilenê re kiriye ku ew bi xwe jî ji kurdên Heymanê ye.

Evin Çiçek di vê hejmarê de bi sernivîsa "*Birinci Dünya Savaşı sonrası ve 1921 öncesi Koçgiriden sürgün edilen bir ailenin mensubu, İbil Pano Koçgiri ile söyleşi*" hevpeyvîneka dîrokî kiriye. İbil Pano yek ji endamên şahîdê qirkirina Koçgiriye ye û serpehatiya kalê xwe bi me ra parve dike.

Birêz Prof. Dr. İlhan Kizilhan li zanîngeha Konstanz û Freiburga li Almaniyayê di warê lêkolînên pevcûn û aşîtiyê de dixebite. Bi navê *Destpêka axaftinê û fonksiyonên ziman* kurtelêkolînek di derbarê ziman û kesayetiya zarokan de nivîsiye.

Muzaffer Özgür, Xayyam Rizgar Celikanî Ecevit Yıldırım, Nuh Ateş, Mem Xelîkan, Seyfi Dogan, Yusuf Yeşilöz bi hekat, gotar, gername û kurteçîrokên xwe yên zarxweş ve ev hejmara jî bo we xwendevanên birêz dagirtine.

Xwendevanên bi rûmet, di hejmara 43an de me bi sernivîsa "*Yek ji me Mam Recall*" re hevpeyvînek kiribû. Di hevpeyvîne de jî dîyar e ku birêz Mam Recall li ser ziman xebatên wî yên hêja hene. Ji vira ha ew hem dibe yek ji nivîskar û hevkarê kovara me û hem jî ji bo tekiliyê li Amerîkayê dibe berpîrsê kovara me. Bi vê wesêleyê em li ser navê redaksiyonê dibê: tu bi xêr bê, birêz Mam Recall!

Heta hejmara bê şad û bextewar bin!

Ali Çiftçi

Li Kopenhavnê di 15.01.10 da Komela Încovê li Danimarkê şeveke şahiyê çêkir. Ev li dora 40 salan e ku kurdên me yên Anatoliya Navîn li Danimarkê dijin. Êdî xwedanê sazî û komelan in. Li xwe xwedî derdikevin û xwe diparêzin.

Şeva şahiyê ji aliyê Enver Kesen, seroke komalê Halil Kara, Fahri Bardakci, Rahman Kalkan û Erol Kizilkaya ve hatibû amadekirin.

Şev di cihekî mezin da hate darxistin. Li ser hezar kesî beşdar bûn.

Di bernama şevê de axaftin, stran, govend û xwarin â vexwarin hebû. Bername pir dewlemend bû. Ji Ewropayê û ji welat mêvan beşdar bûn.

Di şevê de pir mêvan, şexsiyet, siyasetmedar û berpirsiyarên komelan beşdar bûn. Ji şarederiya Încovê Îlyas Kara (serok) Sirri Kesen, Mehmet Yazar, Bahattin Hacıoglu. Li ser navê kovara Bîrnebûnê, ji Swêdê xwedanê weşanxana APECê Ali Çiftçi.

Ji Elmanyayê Dr. Nebi Kesen, Komela Celika, Cutka, Şerefli û Hecilera jî beşdar bûn. Ji alî Bîrnebûnê Irfan Baysal û rojnama Zaman jî hatibûn dawet kirin.

Siyasedmedarê ku hatin Mahmut Erdem, Bilal Înekci, Erdal Çolak, Ahmet Degirmenci û Ahmet Kucukakin mebusê Sosyal Demokrata Yıldız Akdoğan jî mêvan bûn. Yıldız Akdoğan ji kurdê Çorumê ye.

Di vebûna şevê de Dr. Nebi Kesen di axaftina xwe da dinamika civakê hîna ziman û bal kişand ser yekitiya kurdan. Hikmet Çoban stranên mehelî got. Serokê şaredariya Ishøjê Ole Bjostron li ser biratiya şaredariya Ishøj û Încovê deng kir. Biratîyên her du şaredariyan hat teyit kirin. Lars Aslan Rasmussen bi navê serokê şaredariya Kopenhavnê beşdar bû. Murat Kuçukavci bi stranên mehelî rengêk da şevê.

Erkan Kilic û koma wî stranên mehelî gotin. Ev koma ji Sarikayayê ye.

Nurettin Çiçek jî bi stranên ji Anatoliyê beşdarî şevê bû. Serokê şaredariya Încovê Ilyas Kara silav û hurmetên xwe anî ziman. Ali Çiftçi di axaftina xwe da li ser rewşa zimanê kurdî û parastina zimanê zikmakî sekinî û bal kişandin ser perwerdeya bi zimanê kurdî.

Canê jî bi stranên xwe mêvan li Anatolya Navin gerandin. Canê bi xwe ji Încovê, keça Mehmedê Sofî ye. Di dawiya şevê de hunermendê me yî bi nav û deng Şivan Perwer derket. Bi axaftin û bi stranên xwe çoşeka mezin da mêvanan.

Îrfan Baysal

Mêvanên birêz, hevalên delal,

Şeva Încovê ji dil silav dikim û ez jî dibêm: Hûn bi xêr hatin!

Mêvanên ji Încovê, birêz serokê belediyê, İlyas Kara, endamên meclîsê Sirri Kesen, Bahattin Hacıoglu û Halit Yazar bi hesreta Încovê ji dil silav dikim. Serokê belediya Ishojyê birêz Ole Bjostrop: Hûn jî bi xêr hatin şeva Încovîyan! Hozanê kurdan birêz Şivan Perwer jî beşdarî şevê bûye. Berî 35 salan li Încovê me guhdariya sitranên Şivan dikir. Niha ew li vir e û di nav me da ye. Birêz Şivan, ji te ra jî dibêm: Tu bi xêr hatî, li ser seran, li ser çavan!

Berpîrsê kovara Birnebûnê û hevalê delal, Ali Çiftçi ta ji Stockholmê hatiye şevê û niha di nav me da ye. Kek Ali, tu jî bi xêr hatî, li ser seran û ser çavan! Ez pîr kêfxweş im ku îro di şeva Încovê ya didûya de me! Bi hezaran kilometre ji Încovê bi dûr, îro ewqes kes li Kopenhagenê hatiye cem hev. Va tişteki pîr baş, bi rûmet û bi mana ye. Ji bona vê spasî hemû hevalên Komala Încovê û Fona Cenazê dikim. Mala we ava! We, kar û bareki giran dayê ser milê xwe: Xwedê ji we razî be! Ez bi hevalên wek we serbilind im û we hemûyan pîroz dikim.

Mêvanên birêz, hevalên delal,

Di şertên xerîbîyê û koçberîyê da em hemû hatine cem hev. Bi şênahîya Încovîyan, bi şeveka tîji kilam û govendan dixwazin hesreta xwe derbas bikin. Di nav me da, jî gundên dora Încovê wek Kelhesen, Hecîlera jî mêvan hene. Li hêla din, mêvanên şevê yên ji Kurdistanê jî hatine. Bona vê, ev şeva şeveka kurdên Kopenhagenê ye û divê weng bê fêr kirin. Berî çend salan, li Ewropayê pîr caran em salê carekê li Newrozê dihatin cem hev. Niha her dawetek, her nişan û sûnetek bi şiklê Newrozê tê pîrozkirin. Îro her salekê bi dehan şevên gundan li Ewropayê tene organîzekirin. Şeva Încovê jî yek ji wan e û em pê serbilind in.

Bo ziman û çanda me, van şênahîyên weng pîr girîng in. Em çiqes bi ziman û çanda xwe ra girêdayî bin, ewqas jî em ê ji wê îstifade bikin. Zarok û xortên me, divê zimanê dayîka xwe baş bizanin û lê xwedî derkevin. Pêşgirtina li asimilasyonê di vê rêyê ra derbas dibe. Dibêm: Em bi kurmançî deng kin! Em bi kurmançî bixwînin! Em bi kurmançî binivîsin! Ziman hebûna me ye!

Çend hevalên ji kurdên Anatolyê ji salan vir da xizmetek mezin û rind dikin. Ew bi navê Bîrnebûnê kovarekê derdixin. Divê hemû heval û mêvan xwedî li vê kovare, xwedî li Bîrnebûnê derkevin, bixwînin û bidin xwendin. Ji ber ku Bîrnebûn xizmeta ziman û çanda me dike. Li Anatolyê, Încov û bi dehan belde û gundên din yê Konya, Ankara, Kirşehîr û Aksarayê hene. Mezinên me berî bi sedsalan hatine van deran û gund ava kirine. Me heta îro zimanê xwe ji bîr nekîrîye û edetên xwe parastine. Divê li Ewropayê jî em vê berxwedanê berdewam bikin. Mêvanên birêz, hevalên delal: Ji wezîfeyên me yek ji ew e ku em pîrsa kurd herdem bînin bîra xwe. Heta ku kurd li Tirkîyê û Kurdistanê azad nebin, ziman û çanda me jî ji bin tesîra asîmilê û bîrbûnê xelas nabe.

Bi hezaran kes ji bo nasname û heqên me canê xwe dane. Hîn ji bi milyonan xweng û birayên me di vê rêyê da ber xwe didin. Kar û xizmetên ku em jî bikin hene. Mîna birayên me Nurettin Çiçek, Hikmet Çoban, Murat Kuçukavci û xwanga me Canê! Van hozanan jî ji dil pîroz dikim. Di vê şeva me da, ew ê bi dengên xwe yê xweş û bi zîmanê me yê şîrîn me coş bikin. Hozan û hunermendên me divê hîn ji pîr bibin.

Kurmanc, zaza, şexbizîni, soran û goran, me hevdu li Kopenhagênê û bajarên din yê Ewropayê nas kir. Bi van xwang û birayên xwe ra jî divê em nêzîkî hev bin û ji hevdu tiştan fêr bibin! Em kesên ji Încovê, perçeyek ji civata kurda ne. Kêfxweşî û serêşyên me jî divê bi hev ra bin. Eslê me yek e, zîmanê me yek e, nasnameya me yek e. Em yek millet in û bi vê jî serbilind in.

Mêvanên birêz, hevalên delal, ez naxwazim pîr dirêj bikim. Bi rastî, şeva Încovê karekê pîr bi qîmet û baş e. Carek din him hevalên ku organize kirine, him jî xwediyê Başak Sarayê, pîsmamê min, Mustafa Sutçu ji dil pîroz dikim.

Ji Hamburgê heta Kopenhagênê, ji Kopenhagênê heta Încovê, bi hezaran silav ji we ra!

Bîrnînin di xêr û xweşiyê da!

Yeniceobalılar Gecesi

"Yeniceoba Kültür ve Dayanışma Derneği"

Şivan Perwer

Konuk Sanatçılar

Hediye Çekilişleri

Nurettin Çiçek

Murat Kuçukavci

Canê

Hikmet Çoban ve grubu

Yeniceoba Belediye Başkanı İlyas Kara ve Işhøj Belediye Başkanı Ole Bjørstrop

ISHÖJ KÖRESKOLE

Konstantinopol

DA-BI

GS-DIGITAL

Venedik

Avrupa Davetiye

onfone mobil

BASAK SARAY DÜĞÜN SALONU

Tarih: 15-01-2010

Kapı Açılış: Saat 16.30

Bilet fiyatı:

6 - 12 yaş arası 100 kr.

12 - yukarıya 200 kr.

(Yemek + çerez + meyve - içecek)

* 0 - 6 yaş arası giriş ücretsizdir

Bilgi ve Bilet Satış

Tel: 26 25 01 23

Tel: 20 15 33 98

Tel: 22 84 85 95

Başak Saray Düğün Salonu
Adres: Bådehavngade 57,
2450 København SV.

Mêvanên birêz, amedekarên şevê, haval û nasên bi rûmet,

bi rêz we hemûyan silav dikim mala we ava ku we ev derfeta da me, em îro bi hev re, li vir di nav vê şenahîyê de ne! Ji bo ku ez wexta we pîr negrêm û di şenahîyeka wiha de serê we neyêşînim ez ê tenê li ser çend noqteyên girîng yê zîmên rewestim.

Zîmanê mîletekî çiqas dewlemend û pêşketî be jî ku neyê bikarnîn nikare jî bo pêşerojê bibe zîmanê zarokan. Zîman divê bijî, yanê di her qada jîyanê de divê zîmanê kurdî bibe bîngeha pêwendiyê. Wexta ku em bi zîmanê xwe bi hev re li ser dîtî, çand, civak û aborîyê deng nekin û kul û derdên xwe, xewnên xwe bi hev re parve nekin, zîmanê me nikare bijî. Ku tenê hinek rewşenbîr, nivîskar bi zîmanê kurdî deng bikin, ev têr nake.

Wek kurd li kuderê dibe bila bibe, ku em bi hemû sazî, rêxistin û komelên xwe ve bi rasti bixwazîn dîsan vegehin ser zîmanê xwe, divê em di jîyana xwe ya rojane de, di pratîk û teorîyê de bernamêyên xwe biguherînin. Bi taybetî mirovên nas, yanî berpîrsên civatê, serokên rêxistinên, komelan, siyasetmedar, hunermend, nivîskar û hwd... divê gavên pêşî bavêjin û bi fermî bi zîmanê kurdî biaxîfin. Bo nîmûne divê di şî û şahîyan de, di civînên malbatî û komeleyan de em bi zîmanê xwe deng bikin. Dema em wek dê û bav rûmetekê bidî zîmanê xwe dê zaroknên me jî pê bizanî, fêr bibin û biparêzî.

Zîman di pêşveçûna şexsiyeta zarokan de rola herî mezin dileyize. Zîman dibe bîngeha nasnameya zarokê û şexsetiya wî. Bi zîmanê dayikê zarok fêrî jîyanê dibe û derûdora xwe nas dike. Herwiha bi zîmanê xwe li gor erf û edetên xwe fêrî tiştan dibe û dinyaya dinase. Çand û folklorê xwe fêr dibe û dikare bi pêş bixe. Dema em zîmanê xwe fêrî zarokên xwe nekin, ew ê bi zîmanekê din fêrî çand û dîrokeka mîletekî din bibin û dê durî mîletê xwe bikevin û bi vê re jî çand, erf û edetên me yê bi wan xerîb bî. Zarok bi zîmanê bav û kalan dibe yek jî civata xwe û civaka xwe bi serbilindî, şahî û şerefeke mezin dinirxîne û lê xwedî derdikeve.

Îro li welatên Ewropayê, ku car caran pîraniya ciwanên kurd li nasnameyên xwe xwedî dernakevin û nasnameya xwe negatîf şîrove dikin yek jî sebebên ew e ku zîmanê xwe yê dayikê baş nizanî. Mîrasa her mîletekî di çand û folklorê wî mîletî de veşartîye. Her mîletek li ser wê mîrasa xwe, xwe bi pêş dixê û pê serbilind dibe. Ew parastina mîrasê jî bi zîman ve girêdayî ye. Ji ber vê yekê jî zîman pîr muhîm e!

Ev deh donzdeh sal in ku em kovara Bîrnebûnê li derveyî welêt, li Ewropayê derdixin. Gîraniya naveroka kovarê li ser vê meselê ye. Berhevkirin û parastina çand, zîman, folklor û dîroka gelê kurd û bi taybetî jî kurdên Anatolîya navîn e. Ew kovareka lêkolînî ya me hemûyan e. Divê ev kovar bigihê destê her însanekî me. Hêvî û daxwazeka me ya din jî we heye: Em dixwazî di her hejmareke kovarê de, jî cil û bergên kurdên Anatolîya Navîn wêneyekî kevn di Bîrnebûnê de bîweşînin. Eger li ba we wêneyên kesên jî malbatên we, çî jîn û çî mêr, bi kinc û tevgîrêdanên kurdî, li ba we hebî, jî kerema xwe ji me re kopiyekê bişeynî. Bi vê yekê em ê bi dewlemendiya tevgîrêdana xwe bizanî û em ê wan kesan careke din bi bîr bînin. Ne tenê ew eger serpêhatiyek, çîrokek an jî kilameka folklorîk li ba we hebe, bi nivîs an jî bi deng jî kovarê re bişeynî.

Bîrnebûn kovara we giştîkan e, wê bi tenê nehilî!

Careka din mala we ava û her bijîn!

Ali Çiftçi

Li Salzburga bajarê Avusturyayê şahiya kurdên Aksarayê

Li bajarê Salzburga Avusturyayê kurdên Ekeçika Aksarayê cara yekem şahiya çandê li dar xistin. Şahiya ku gelek kes beşdar bûn bi çoşeke mezin hat li dar ket.

Şahiya kurdên Aksarayê di salona çandê ya Tribuhneyê pêk hat. Şahî bi axaftina şampiyonê boksê yê Ewropayê Engîn Erdogan ve dest pê kir. Piştî axaftina Erdogan qurana pîroz hat xwendin. Li ser navê komîteya amadekariyê

Dîmenek ji govenda keç û jinên kurdên Aksarayê li Salzburga Avusturyayê.

Dimenek ji govenda keç û xortên kurdên Aksarayê li Salzburga Avusturyayê.

Ozgur Çankaya axaftinek kir û anî ziman ku mebesta lidarxistina şahiya çandê ew e ku nirxên xwe yên çandê biparêzin û ji bo nîfşên nû bihêlin.

Ozgur Çankaya di axaftina xwe de behsa dîroka kurdên Ekeçika Aksarayê kir û anî ziman ku polîtîkaya asîmîlasyon û înkare polîtîkayeke dewletê ye û wiha axivî: “Em zîhniyeta ku partiya me DTP’ê digirin şermezar dikin. Ger îro em bi rihetî bikaribin xwe îfade bikin, em vêya deydarê Tevgera azadiya kurdan in.” Piştî axaftinan der barê şehîde tevgera azadiyê Zinar Andok (Îbrahîm Kiliç) ku kurdê Aksarayê ye sînevîzyonek hat nîşandan.

Pişt re peyama ku Wezîrê Entegrasyonê ya Eyaleta Salzburgê, Anja Hagenaur hat xwendin. Hagenaur di pey-

ama xwe di diyar kir ku şahiyên çandî yên bi vî rengî girîng in û divê dewama vê şahiyê pêk bê.

Her wiha peyamên serokê Komeleya Çanda Ekeçik ya Holandayê Seyît Keskîn û peyama Ozan Zinar ku kurdê Aksarayê ye li Amsterdamê de tedavîyê dibîne hat xwendin.

Di şahiyê de helbestavanên kurdên Aksarayê, Remê Hilkeçikê, Ozgur Çankaya, Yeter Akin û Nazmî Kavas helbest xwendin. Ozan Delîl Xidir û Koma Dem ku di bin banê Komeleya Çanda Mezopotamyayê ya Linzê xebatên xwe dimeşîne stran gotin. Şahî bi govendan ve bi dawî bû.

ÖMER YÜCE - SALZBURG

Rengên ji Kurdistanê

Defîleyek li ser kinc û bergên jinên kurd Hevpeyvîn li ser defîleya kinc û bergên jinên kurd

bi xanim Inci Hakbilenê re

Armanç û xebatên defîleyê çi bûn?

Herkes di civata xwe de gor pîşeya (meslekê) xwe xebatên çandî û hunerî pêk tîne. Dizayn karê min e. Min jî xwest di warî modeyê da cil û bergên kurdistanî bi reng û ahenga wî ji nû ve têkim rojeva jiyana civakî ya rojane, ji bo ku hin hêjayiyên, dê û dapîran, bav û kalan bigihîje asta jiyana jinên kurd. Ez dixwazim bi kurdî modeya xas a kurdî li cîhanê bidim naskirin û jiyandin. Bi vê gava yekem wê gelek kesên modezan/modekar cûrretê vê xebatê bikin.

Desen û motifên kincên jinên kurd pîr in, ma defîleyekê têra we kir?

Ez bi defîleyekê tenê têr nebûm û nabim jî. Ji ber vê yekê jî daxwaza min a herî mezin ew e ku ez her sal defîleyeke nû li Awrupa û welat li dar bixim û pêşkêşî raya giştî bikim, li bajarên qedîm, Amedê, Silimanîyê û... hwd. Cil û bergên civatan (gelan) perçeyek ji nasnameya wan e. Ev nasname, wan gelan bi reng, motif û helwesta xwe ji civatên din cûda dike û ev cûdatî jî serbixwetîya çand û hunera civatan bi xwe ye.

Tesîra kincên dora Haymana û herêmên din yê gundên kurdan li Anatolîya Navîn kîjan rol di xebatê we da leyîst?

Di zaroktiya min de ez bi kincên dapîra xwe, xaltî û metên xwe gelek kêfxweş bûm. Dema min dest bi dibistana keçan ya dîzaynê kir, min dixwest ku ez rojekê kincên dapîra xwe û kincên jinên kurdên Anatoliya Navîn bidirûm û wan klasîk û nûdem dîzayn bikim, ji ber ku ev cil û berg bi rengên xwe yê pîroz perçeyek ji jîyana min bûn. Guliyên porên wan yê bi berg hatibûn xemilandin jî gelek li cilên wan dihatin û ez dibûm heyranê kombînasyona wan. Ev sûret wek xeyaleke mezin di dil û mejiyê min de cîhekî daîmî û biwate girtibûn ku diviya bihata pêkhatin. Her ku hestên min ên neteweyî pêş ve diçûn û haya min ji min û bingeha min çêdibû, ev daxwaz jî di dilê min de girtir dibû.

Kîjan şert û astengî li ber we hebûn?

Tu şertên min yê ku ez vê defîleyê li dar bixim, nebûn. Lê belê daxwazên min hebûn, xeyala min a ku dixwest pêkwere hebû. Bi

taybetî li Awrupayê piyeseya modeya kurdî, mînakên kincan nebûn û hîn jî nînin, yan jî ez bêjim, gelek kêmin. Cawên kincên kurdî nedihatî dîtîn û kirîn. Min gelek perçeyên kincan ji Kurdistanê da anîn. Lê mixabin li wir jî ev adet li ber têkçûnê ye. Di warên aborî, pîlansazî û pêkanîna defileyê da gelek alîkariya hevalên min bûn. Mînak: hemû modelên min nû bûn û lb hesteke amatorî ji dil û can bi min re bûn û wan ez bi tenê nehîştim. Ew her hebin. Gelek spasîyên wan dikim.

Çiqas wext xebatên amadeyî girtin?

Heger ez dema xeyalên xwe ji li ser xebatan bihesibînim, demeke dûr û dirêj ji bo amadekariyê hewce bû. Lê belê xebatên dirûn û pêşwazîkirinê bi giştî şeş mehan dom kirin.

Alîkariya kesên çawabû? We pêşgiriya sazgeh û kesên xwest û çawa bû?

Ji rêxistin û komeleyên kurdistanî alîkariyek, piştgiriyek hestî û aborî hîç nebû. Lê belê heval û dostên min ên kurd û yên din wek qadroyekê bi min re bê heq kar kirin û gelek ji wan kesên ehlê karê (pîşeyê) xwe ne. Mînak: di warê teknîk, ronahî, musîk, çîh, reklam, pêşwaziyê de kêmin û zêde 40 kes destek dan min û her yek di warê zanyariya xwe da bê lamûcum çalak bûn. Herçiqas keça min, Dicle, li Hamburg çêbûye jî, hestên wê yên li ser bingeha xwe, ez bi tenê nehîştim û hebûna wê bi xebatên çalak ji min re jî bûn motivasyoneke mezin. Ji wê

re spasîyên xwe dikim. Ji komel û rêxistinên kurdistanî bi hêvî me ku xebatên ji bo civata kurdî di warê sîvil û siyasî de bi tenê nehêlin û bi hestên civata kurdayetiyê li hêjayiyên me zêde bikin, xweyî derkevin û piştgiriya me bikin. Dîvê herkes di beşa xwe de xebatan bike û alîkariya xebatên beşên din jî îhmal neke.

Di çapemeniyê da nû?e û şîrove derketin û bûn dikarin behsa we bikin?

Di çapemeniya tirkî, kurdan û almanan de li ser defileyê kurdî bi navê „Rengên Mezopotamyayê“ nûçe û şîrove derketin. Ev nûçe û şîrove gelek balkêş bûn. Rojnameya Ozgur Politikayê bi hest û rengên kurdewarî du caran berê defileyê û piştê wê, nûçeyên pîr xweşik weşand. Ez bi wan pîr serfiraz im. Rojnameyên tirkî jî nûçeyên xwe, herçiqas min berê bala wan li ser kurdistanî û kurdbûna defileyê kişandibû jî, wan dîsa nûçeyên xwe, xeynî rojnameya Post, li ser defileyek ji cil û bergên başûrê rojhelata Tirkîyê weşandin. Ev weşan hinek di warê morovatiya mirovan û çapemeniyê de ez êşandim, ji ber ku min wek min nedan û nadin nasîn.

Di televziyona dewleta Alman, NDR de jî nûçeyek li ser amadekariya defileyê û pîşwaziya wê hat weşandin. Di ber ra jî kurdên Hamburgê hatin nasandin û behsa rewşa defileyê kurdan û yekemînûna vê defileyê hate ziman. Ji bo kurdan û bi taybetî jî kurdên Hamburgê îmajek baş hat pêşkêşkirin.

Defile gihîst armanca xwe?

Ji bo min û beşdarên defileyê gelek xweş û serkeftî derbas bû. Min xwe gelek baş ji bo vê defileya yekemîn li Hamburgê amade kiribû. Di çapemeniyê de gelek cihên xweş girt. Lê belê xemgîniyek mezin ew e ku televîzyonên kurd ku hêjmarên wan ne kêman, beşdarî defileyê nebûn û bername yan jî nûçe di vê çarçovê de neweşandin, herçiqas me ew vexwendibû jî. Hêviya min ew bû ku TVyên kurd li gel TVya Alman NDR ji bo kurd û Kurdistanê nûçe çêbikirana û defiley bi giştî biweşanda.

Çi plan û hewldanên we ji bo dema pêş hene?

Ez bi hêvî me ku TV defileya yekem ji bandê ji bo pêşketina xebat, motivasyon û agahdariya gel di vî derheqê de biweşînin. Defileya min ya diduyan wê bi koleksiyoneke nû di 26 û 27ê Sibata 2010an de pêşwazî gel li Hamburg bibe. Hemû têkildar û medyaya kurdî ji dil û can vedixwînim beşdarbûn û weşandina nûçeyan. Di vê defileyê de jî ez ê cil û bergên kurdî yê klasîk û nûdem pêşkêş bikim. Defileya min armanca modeya kurdî li ser bingeha civata kurdan ya kevnare ye, ne folklorîk e. Hêviya min ew e ku ev cil rojane jî werin lixwekirin. Xebatên min ev jî xwe ra kiriye armanc. Modeyek kurdî ya nûdem li ser esasên şaristanî ji bo keç, bûk û dayîkan e. Bi taybetî xeyalek min jî ew e ku ez van defileyên di rojên pêş de li bajarên qedîm Amed, Silêmanî, Hewlêr û Mêrdînê pêşkêşî jinên kurd bikim, ji ber ku jinên kurd layîqê tiştên gelek xweş in û ev defile

bi rastî jî gelek xweşik bû. Ez bi hêvî me ku di demek kin de aloziyên siyasî çareser bin, lê ew hebin jî, em ê defileyên li bajarên qedîm taloq nekin.

Şert û derfetên ku defile li Kurdistanê bê pêşkeşkirin çawa ne?

Ez kurdek li dîyasporayê me û têkiliyên min ên kesane û rêxistinî li Kurdistanê xemgînim ku tunene. Lê belê ez hewl didim ku bi şehredariyên kurd re têkiliyan di vê çarçovê de daynim û bi xebatên ji bo wan bajarên jorîn dest bikim. Ji bo defileyeke li Amedê amadekariyek hebû, lê belê ji ber van êrişên dawî li ser şehredariyên kurdan ev xebat hat taloqkirin, betal nebû. Heger saziyên kurd û Kurdistanê daxwaz bikin, em ê bi qadroya xwe bi coşek mezin li welatê xwe bi serfiraziyek mezin gelek defileyên pêşkêşî kurdistanîyên hêja û şareza bikin.

Tiştê ku herî zêde tu bi heyecan kir, çi bû?

Dema ku mirov bi dîrokî li pêvajova jiyana Kurdistanê mêze dike, diviya hemû kurd reş girêbidana, cil û bergê wan, yê şînê bûyana. Lê çi xweş e ku em civatek xweş jiyân in, cil û bergên me reng û reng in. Her reng bi wateyek xwe ya xwezayî, olî, civaka sosyalî kêfxweşî û hurmetê simbolîze dike. Gotina; „Em zarokên agir û rojê ne, ji xweliya agir ji nû ve jîndar dibin“ civata me ya jiyanez, bi motîv û rengên me, bi berxwedana jinên me gelek qenc û xweş tîne ziman.

Amadekar: Sami Ekici,

Mamosteyê zimanê Kurdî, Hamburg

Destpêka axaftinê û fonksiyonên ziman

Prof. Dr. İlhan Kizilhan

Belê ziman pêwîst e. Lê kî ji me di jiyana rojane de li ser difikire, em çima dengdayan, bi zimanekî rast xwedî syntaks diaxîfin. Axaftina otomatîk û rast zarok çawa hîn dibin? Zimanê me yê organîk wek ji ber xwe ve dest pê dike û diaxîfe. Elementên biyolojî, civakî, nevrolojî û psîkolojîyê bi hev re ev zimanê ku em pê dixafin gengaze dike. Heta mirov bêjeyekê derdixe, bi hezaran hucrên organîk û nevrojî di nav hinek mîkrosaniyan de kar dikin û wiha mirov bêjeyekê dibêje. Ku yek element kêm be, an jî baş kar neke, asteng di axaftina ziman de derdikevin.

Ji aliyên jenetîka mirovan enformasyon li ser ziman û axaftina ziman ya rast di mejû de bi çêbûna ji dayikbûnê de tê afrandin.

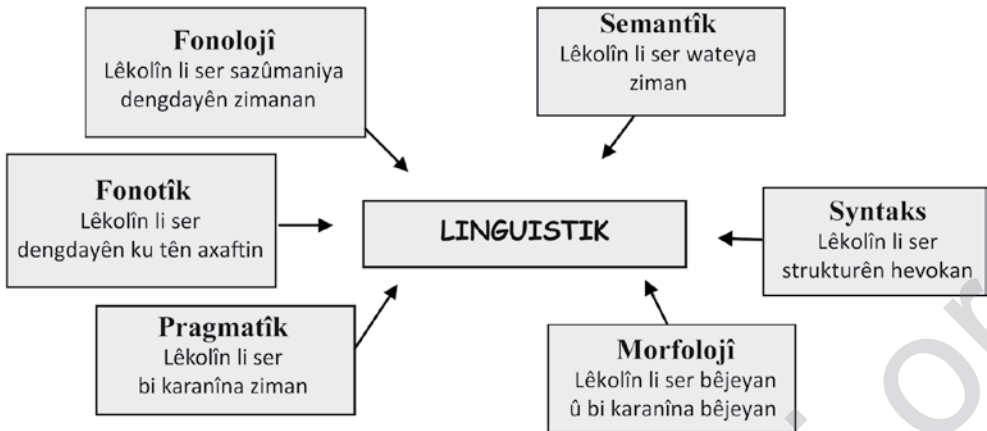
Ziman ne tenê ziman e

Heta mirovek bikaribe biaxîfe gelek fonksiyon divên werin bi kar anin. Di grafîka 1 de, tê diyarkirin ku ziman ji gelek babetan digihîje hev û wiha ziman dibe xwedî şikil

û formeke efsûnî daku mirov ji mirov fêr bike.

Zarok û axaftin

Ferbûna ziman beriya ku zarok were

Grafîk 1: Babetên ku ziman li ser hatiye avakirin

dinyayê dest pê dike. Di zikê dayika xwe de guhdariya axaftin û dangan dike. Hinek hefteyên piştî ku zarok tê dinyayê, dest pê dike bi girî û herz xwestinê xwe tîne ziman. Herwiha ragihandinek di nav dayik û zarok de beriya axaftinê çêdibe. Dayik û zarok pir dangan di navbera hev de dikin ku mirov bawer dike ew bi hev re diaxifin.

Ragihandina sembolîk ya yekemîn piştî şeş mehan dest pê dike. Ev bi girî, an jî bi livbaziyan wek livandin xwestinên xwe diyar dike. Bi wê ragihandina sembolîk zarok ziman wek aletekî bi kar tîne. Ku zarokên piçûk bixwazin werin hemezkerin, ew destê xwe dirêj dikin ku mezin dikenin, ew zarok jî dest pê dikin û dikenin, ew wiha bala mezinan dikîşînin ser xwe û dibin perçeyekî ragihandina kolektîf.

Li dora neh mehan zarok dest pê dikin û diken qêrîn daku tiştêkî bi za-

nebûn bistînin. Bi girî hedef nîşan didin daku bighîjin armancên xwe. Ku dîtin û awirên xwe li ser tiştêkî konsentre kiribin, ew destê xwe nîşanî wê hedefê dikin. Ku hedef ne li ber çavan be, divê mirovên mezin bi xwe derxînin ku zarok çî dixwazin. Ku mirov tiştêkî xelet diyarî wan bikin, ew dengê qêrîna xwe bilindtir dikin.

Piştî hinek mehan zarok jî bo tiştêkî bixazin bi sembolîk diaxifin. Ango zarok bi neh mehan jî aliyê zanistiya ziman dixafin. Mînak: Ku zarokek birçî be, dibêje: *namnam*, an jî *hamham* û hwd. Namnam wiha dibe cigirê „*Ez birçî me û xwarinê dixwazim.*“ Dayik an jî bav têdigîhîjin û xwestina wî zarokî bi cih tînin. Piştî gihîştina wê derecê zarok dereceya heywanan derbas dikin, ji ber ku xwestin û hedefên xwe bi hizrandinê nîşan dikin. Ev destpêka ragihandineke aktif ya zarokan e.

Piştî salekê zarok ji pirsan jî têdigi-hîje. Ku mirov ji zarokên biçûk bipirse “Ka çavê te?” Ew bi destê xwe çavê xwe diyar dike û hwd.

Pêşi bêje û piştire axaftin

Beriya ku zarokên biçûk fêrî bêjeyan dibin, ew dest bi axaftinê dikin. Car caran jî wek mezinan devê xwe dibin û tînin, dixwazin wek mezinan dangan derxînin. Beriya ku biaxifin, zarok dibin xwedî gelek bêjeyan, wan fêrî dikin lê nikarin bibêjin. Mînak: Ku mirov bibêje hesp, ev hespê diyar dike û dibêje; *hîhî*, nabêje hesp.

- Struktura ferbûna ziman li gel zarokan
- Hiraşî û sazûmanîya hevokan heye.
- Struktura kûr û ser rû heye. Struktura kûr li ser wateyê radiweste. Herdu struktur bi şertên transformasyonê digihîjin hev.
- Ziman dikare bê dawî hevokan biguhirîne û dikare herdem hevokên nû biafrîne.
- Daku zarok bikaribin fêrî zimanekî bibin, divê wateya ziman fêr bibin. Pêşi struktur û rêziman ne pewist e.

Ev hinek mînakên jor diyar dikin ku prensîpêkî girîng heye:

Zarok ne tenê fêrî axaftinê, bêjeyan û gotinan dibin, ew herwiha fêr dibin ku her bêjeyek xwedî livandin (hareket) û wateyê ye. Ev hemû jî prensîpên zimannasiya lînguîstîk in.

Di têgihîştina dinyayê de ziman rîstekî mezin dileyize.

Zarok bi kurtkirina bêjeyan û kopîkirinê zimanê mezinan fêr dibin. Herwiha zarok di salên pêşi de zêde dixwezin naveroka bêjeyan fêr bikin.

Mînak: „Dayê, mal e, em herin.“ Mezin jî, ku zarok bêjeyan şaş bibêjin (wek *min* û *ez*) rast dikin, heta wan bêjeyan rast fêr bibin. Ziman çiqas jî hev cuda bin jî, dixwazin wateya pêwendî û têgihîştinê were amedekirin, ango mirov ji hev fêr bikin û bi hev re têkevin nav pêwendîyan. Beriya ku zarok fêrî rêziman bibin, ew stratejiyên têgihîştin û wateyê bi kar tînin.

Armanca zarokan herdem têgihîştin e. Ji ber xwe ve û hêdî hêdî fêrî rêziman dibin. Di destpêkê de zarok ji aliyê mejû xwedî kapasîteyê mezin in û zû enformasyonan digirên. Lewra jî, zarok dikarin pir zimanan bi hev re fêr bibin. Lê her ziman divê serrast were fêrkirin. Ku du an sê ziman tevlihev werin axaftin, di mejûyê zarokan de struktur baş nayê bicîhkirin. Mînak: Ku zarok ji aliyê bav fêrî kurdî bibe, divê ev bav gotin û bêjeyên kurdî û tirkî tevlihev neke.

Ziman û civak

Zimanê gel, komek an jî netewek çiqas dewlemend û pêşketî be jî ku nejî, nikare ji bo pêşerojê bibe zimanê

zarokan, ango nesîlên nû. Ziman divê bijî, ango di her xala jiyana gel de divê ziman bibe bingeha ragihandinê û pêwendiyê. Ku bi zimanê zikmakî em bi hev re li ser raman, çand, civak, aborî û hwd. neaxifin, ku em kul û derdên xwe, xewnên xwe bi hev re parve nekin, ziman nikare bijî. Tenê ku hinek rewşenbîr, nivîskar, komeke biçûk bi zimanê zikmakî biaxifin, ev têr nake.

Iro ku civaka kurd bi hemû sazî, rêxistin û komelên xwe ve bi rastî bixwazin dîsa vegerin ser zimanê xwe, divê ev di karmendî û teoriyê de bernamêyên xwe biguherînin. Bi taybetî mirovên nas, ango serokên rêxistinan, siyasetmedar, hunermend, nivîskar û hwd. divê gavên pêşî biavêjin û bi fermî bi zimanê kurdî biaxifin. Mînak (idol) ji bo gel û taybetî ji bo zarok û ciwanan pir giring in.

Daku were tégihîştin ku zimanê zikmakî ji bo civatekê çiqas giring e, ez ê hinek xalan pêşkeş bikim.

Giringiya tégihîştina zimanê zikmakî ji bo civatekê

Ziman di pêşveçûna nasnameyê de (identity) rista herî mezin dileyize.

Ziman dibe bingeha nasnameya zarokekî û şexsîtiya wî.

- Bi zimanê zikmakî zarok fêr dibe ku jiyana xwe û cihanê nas bike û têbigihîje.

- Ziman rê diyarî zarokekî dike daku karibe li ser piyên xwe di pêşerojê de raweste.
- Zarok tenê bi zimanê zikmakî ne fêrî tiştan dibe, ew herwiha dikare binirxîne û biafrîne.
- Zarok bi zimanê xwe dikare bi mirovên din re têkeve nav ragihandin û pêwendiyên.

Mîras û xezîna civakê: ziman

Herwiha zarok bi zimanê bav û kalan dibe endamê civakekê û civaka xwe bi serbilindî, şahî û şerefeke mezin dinirxîne û lê xwedî derdikeve. Yek ji sedemên ku car caran pir ciwan li nasnameyên xwe xwedî dernakevin, ew nasnameya xwe negatîf şirove dikin ku zimanê zikmakî baş nizanibin, xwe ji vê nasnameyê (çand, edebiyat û pêwendî bi civaka xwe re û hwd) dûr dixin.

Nasname ji bo parastina dîroka şexsî û koma wî risteke mezin dileyize. Ev jî hinek girêdayîyê ziman e.

Ziman jiyana dîrokî ya kolektîf, çand û mejûyê kolektîf diparêze û dide nesîlên nû. Bîrbûna civakî ya dîrokî bi zimanê zikmakî tê parastin. Dîroka her mirovekî ya şexsî û netewî perçeyekî jiyana wî ya paşerojê ye. Dîrokeke kolektîf ya rast û bingehî bi zimanê wî tê naskirin. Bi zimanê zikmakî zarokek di nav civaka xwe de tê pejirandin,

çand û dîroka kolektîf fêr dibe û wê mîrasê di paşerojê de dide zarokên xwe. Zarokek ku zimanê dayika xwe di zarokaniya xwe de fêr nebe, di paşerojê de ew pir astengiyên dibîne, ew ji aliyê civaka xwe û civakên din jî belkî her dem biyanî dimîne. Mirovekî ku nikaribe rast û bi babeteke têgîhîştî bi zimanê xwe biaxife, ew ê herdem kêmayiyekê di xwe de bibîne. Lewra jî axaftina zimanê zikmakî bingehê herî

mezin e ji bo tenderûstiya civakêkê.

Mesela zimanê kurdî îro ne tenê meseleya zimanekî ye an jî guftûgoyeke teoriyê ye. Hebûn û tunebûna zimanê kurdî hebûn û tunebûna hemû nîrxên kurdan yê kolektîf e.

Tradejiyên mezin hatine serê kurdan. Ku kurd nexwazin giyan, rih û nîrxên wî milletî bimire an jî were perçekirin, divê ev li ser zimanê xwe rawestin û biaxifin daku ziman bijî!

Prof. Dr. İlhan Kizilhan li zanîngeha Konstanz û Freiburgê di warê lêkolînên pevçûn û aştîyê de dixebite. Heta niha Kizilhan 11 pirtûk nivîsandine û zêdeyî 110 lêkolînên orjînal di kovarên navnetewî yê zanistî de weşandine.

ilhankizilhan@t-online.de

Literatûr:

- N. Chomsky, *Sprache und Geist*, Ffm 1973
 J.J. Katz, *Philosophie der Sprache*, Ffm 1969
 N. Chomsky, *Reflexionen über die Sprache*, Ffm 1977
 B.L. Whorf, *Sprache, Denken, Wirklichkeit*, Reinbek 1963
 Kizilhan, I., *Der Sturz nach oben. Kurden in Deutschland*, Frankfurt 1995
 Kizilhan, I., *Kurdisch einfach lernen*, Berlin (1996), St. Georgen (2001)
 Kizilhan, J. (2004). *Sozialisation im Krieg. In Sommer und Fuchs* (ed.). *Handbuch der Kriegs- und Friedenspsychologie*. Weinheim: Beltz Verlag (S. 357-368).
 Kizilhan, I. (2005). *Biographiearbeit für Kinder und Jugendliche mit Migrationsintergrund*. In: *Forum Erziehungshilfen 2/2005*, Weinheim: Juventa Verlag (S.140-143).
 Kizilhan, I. (2008). *Die Gegenwärtigkeit der Vergangenheit. Funktionen des Erinnerns von außergewöhnlichen Ereignissen im Kontext der Gegenwart*. Berlin: Regener Verlag (440 S., in Druck)
 Wolfgang Köhler: *Zur Psychologie des Schimpansen*, in: *Psychologische Forschung*, Berlin/Göttingen/Heidelberg 1922, Bd. 1
 R.M. Yerkes: *The mental life of monkeys and apes*, in: *Behav. Monogr.*, NY/London/Paris/Leipzig 1916, Bd. 1
 Yerkes R. M. und Learned, B.W.: *Chimpanzee Intelligence and its vocal expressions*, Baltimore 1925

Reva me ya Stembulê SEWA XEYALA ARTÎSTÎYÊ

Nuh Ateş

Çel û pênc sal di ber vê, ez li bajarê Konyayê diçûm lîseya ticaretê. Ji mektebê sar bûbûm, qet dilê min nedixwazt ku xwe bi ser dim. Guhê xwe bi tîngnî ke, hemsalê min, Memê Hemê jî diçû Lîseyê. Em hemgundîyê hev bûn û hevaltîyêke me yê tîr hebû. Ew jî mîna min ji xwandinê sar bûbû. Me kiribû sêrî ku em ê xwandinê cibihîlin û herin Stembulê û bibin artîst.

Me ji sînemayê pir hez dikir. Perên me hendik bûn. Me ji qirika xwe dieşand, lê sewa sinemayê em ê destfere bûn. Me dunê nedibû û ji gundê xwe û ji gund û bajarên nêzikî wî tu der nas nedikirin. Film ji me ra derîyê dunyake nû vedikir. Dunyeka modern, rengîn û zengîn. Lewma em aşîqe filman bûn û bûn hesretkêşê jîyana di filman da. Stembul hîngê bajarê filman bû. Mîna pir kesan, me jî berê xwe da Stembulê.

Me îna dikir ku em ê bibin artîst.

Pozê me li ewra digeriya. Çavê me î li rola seraktor bû. Bi rolên ji seraktor berjêr em nedihatîn ser. Em her du jî heweskarê spora kereteyê bûn û me kursa wê xetim kiribû. Lewma me ji xwebixwe ra digot, ku em neçar man, qet nebe em ê bibin dublor. Ku ew jî nebû, em ê dêst biavên tucariya seyar, cincik û mincika bifroşin.

Bi van xeyal û omdîyan me mekteb cihîşt û xwe ji nas û hevalan vedizî û revîyan çûn Stembula xopan. Xalê Memê, Hesênê Fatê Mîmê li Stembulê dijîya, me xwe li wî girtibû. Dê û bavên me li gund bûn û hay ji çûyîna me ya Stembulê sewa xeyala artîstîyê tune bûn. Tenê hevalekî me bi plana me ya çûyîna Stembolê dizanî. Ew jî Hesê Hewê bû. Di navbera me û wî ra av derbas nedibû. Li gorê plana me, ku em li Stembulê bi şûn û war bûn, hîngê Hesê Hewê jî ê bihata cem me. Lewma jî xwaşî û talîyên rev û rêvîtiya me ya Stembulê neketin para Hesê.

Em qedera du mehan li Stembulê man û vir da û wê da gerîyan lê me tu avil nekir. Di vê navberê da, malbatên me pê hêsîyan ku em ê li Stembulê ne. Wan zor dan ser xalê Memê û ew sudar kirin. Li ser paşiyê, em mecbûr man şûn da vegerîyan û hatin ser xwandina xwe.

Em bi otebusê ji Stembulê vegerîyan Konyayê û li hêlê Girê Eledîn peya bûn. Bavê Memê, Hemê Hecî Elê û birayê min, Saliyê Hecê hatibûn derîya me. Bi hev ra em helkişîyan serê Girê Eledîn û li ser qenepeyekê rûniştin. Ez û Mem ji fedîyan ra di herdê ra diçûn xwarê û me li rûyên Hemê û Sêlî mêz nedikir.

Tenê Hemê deng dikir. Wî got, "a rind e ku hun vegerîyan. Em bibên, dused û sêsed qaymeyên we hebû û we ew ê mehek-dumehan herc bikira, lê paşê wê çir bikira!? We caketên xwe bifroştana û we yê bi perên wan jî heftekî-duhefteyan îdareya xwe bikira, lê paşê!? Paşê jî we canê xwe bifrošta!....."

Me serî kiribû ber xwe û deng ji me dernediket. Kenegîriyekê bi me girt, lê me bi hundurê xwe da ber dida.

Bi çûyîna ne, lê bi vegerîna ji Stembulê em pir bi ber xwe ketin. Wexta ku em li tetîla havînê çûn gundê xwe, xelk li me rabû sêrê. Kesekî

ku qîrfê xwe bi me nekirî nema. Em bûn rûswa! Ji yên ku raste me dihatin, hena tu dikire serçavên me. Hena jî şîret û lome bi ser me da dibarandin. Ji gîştkan pirtir yên ku kurikên xwe li bajêr dixwandin li me didan. Ew ditirsîyan ku em ê ji kurikên wan ra bibin nimuneyên neçê.

Reva me ya Stembulê ber tu tiştî negirt. Xwazteka me ya artistîyê neçû serî. Artistîyê berde, me heheleya karên sînemayê, "Yeşilçam" bilem nedît. Tucariya seyar ji bi dest me neket. Dublorî jî nekete para me.

Dublör peyveke filmî ye. Ji şûngerê (cigir) artîstan ra dublör tê gotin. Egîten filman carnan ji bo rolên bi taluke yan jî sehneyên zedê seksî ji xwe ra dublora radigrin. Dublörî hunerkarîyeke bi meşeqet e û jê ra wêrekî û profesyonelî gerek e.

Meriv dikane bi kurdî şûna dublör şûnger bikar bîne. Di kurmancîya Anatolîyê da li hen deran peyva "cigir" tûne. Şûna wê şûnger heye. Zemanê berê şivanekî, wexta ku dixwazt rojeke li mal bimê û bi gotina hîngê, kincê xwe biguhêre, şûna xwe merivek dişand ber pêz. Ji wi ra digotin "şûnger". Bi gotineke din, şivên ji xwe ra dublör radigirt. Ji bo vî karî wî pere dida şûnger yan jî şîranîyên wekî şekirê bena, benê kêndirê û şekîr û fîstiq jê ra distand.

Ji yên bê tecrube ra şûngerî ne karekî hêsan bû. Ez bixwe jî çend cara bûma şûngerê şivanan û min serhatîyeke bi tirs jî derbas kir. Ez î pandeh û şanzdeh salî bûm û ji ber şivanekî va çûm ber pêz. Yanê bûm şûngerê wî. Kerîyên pêz yên mezin tim du şivanên li ber wûn. Şivanê ku ez ji ber va herim ber pêz temênên xwe li min kirin û ji min ra cihê ku pez lê diçêrîya helda.

Ez li kerê sîwar bûm û min dev da rêya ku min bigihîne herda pêz. Lê ez dereng mam û hîn ku nehîştibûm herda pêz tarî ji niçkava ketibû herde û mîna ku dibên, çav çava nedîtin. Min xwe li dengê rîngnîya zengilên stûye pêz û fitefita şivên û lêketina kuçikên wî digirt.

Gerek bû ku ez di Newala Pîrikê ra derbas bûma. Newaleke kur bû. Li gorê katkirina çêrokî di vê newalê da "pîra merxurî" dijîya. Heşê hîngê bûn, wekî pir kesan min jî bi vê çêrokê îna dikir. Çare tune bû, min çûyê kerê kir

û ez daketim newalê, lêbilem xofekê girte min û dil li min qetîya. Li binîyê newalê, li her du hêlên rêyê qeratiyên mezin û gewrkirî ji min va xay dikirin. Wan figurên çêrokan yên bi xof dianîn bîra min. Hetanî ku ez ji newalê derketim û gihêştim herda pêz hal di min da nema, beden li min sar bû, mîna ku dibên, ruh ji min kişiyabû.

Welhesil şûngerîya min mîna filmekî tiji qerequire û figurên çêrokî yên bi xof mîna dêvên heftserî û keftar bû. Dora dine rojê, li vegeîrîne min dît ku ew qeratiyên mezin û gewrkirî yên di newalê da kevirên xwêdanîyê bûn.

Bê bi çûyîna Stembulê çir bîkî, me nedîzanî, jîyan û serhatîyên me bi serî xwe filmek bû, filmekî rast.

Qet ser vemedin, ter ez î di şandeh salîya xwe da bûme dublor, lê min hay jê nebûye.

23.01.2010

ADORNO

"nach Auschwitz ein gedicht zu schreiben, ist barbarisch"*

adorno yê delal
ich verstehe dich wohl*
bûyêrên wî insanî ku
mêjoyî xwe li serî bûyê bela
û ve insanî ku mehkûmê tabiatê xwe
paşi neyê
tevde qirkirin îcade wî yê
û erbabê karên wisa yê
adorno yê delal

*ich habe meinen gott in auschwitz, babîj jar und in dersim verloren**
*meine engeln sind in halepce gestorben** adorno yê delal destûr bide
ez barî we zarokên Auschwitz, babij jar, Halepce, Sabra û Şatila û
Dersim ê yî giran gram û gram li tîpên peyvên şîrekê parve kim.

Seyfi Dogan

* Ji Auschwitz ê bi şun da helbest nivisandin hovîtîyê *ez te baş fehm dikim e

* Min xwedê xwe li Auschwitz, babij jar û li Dersîmê winda kir.

* Melekên min li halepcê mirin

RÊWÎ

Seyfi Doğan

Her carê ku ez herim îzinê diltengîyêke berî çend rojan dest pê dike û canî min kotîn dike. Diltengîya min her ku nezîkî wextê tetilê bûm a zêde bibe û rojê ku herim a bi navî cava gê.

Telaşe û endîşê.! Belkî heycana rêwîtiyê jî hebe lê ne hemî ye. Di sînoran re derbasbûyîn ne hêsa ye. Xofekê digre ser insên.

Her wextê ku ez tême sînorekî, gotinê Jean Jaquese Rousseau tê bîrê min: "Eger yekî, tujikê ku ji bo sînori mûlkîyête beli bikin, ji erdê derxista, îro had û hidûd nedibûn". Tabîî had û hidudên serîyan ê dom kirine.

Serî û doralîyên me tiji sînor kirin.

Yên ku îqtîdar kirine destên xwe bi me re dibêjin û nîşan didin û beyan dikin; Had û hudidên xwe bizanin. Ji sînoran derbas mebin! Xudîyê wê axê hene.

Guh bi ser fermanan din û sûyê xwe li ber xwar bikin û îtiad bikin! Ji bo xêrê xwe destên xwe mîna mehkûmekî li ber xwe girêdin!

Bi tirsê giyan û canî me teslîm heyni-

ne. Dixwazine ku em xwe suçdar hês bikin û dixwazine pisikolojîyê suçdariyê li her hucreke canî me bi şun bikin û birîşîn.

Dixwazine ku mejoyî me felc bikin û em şîyanê xwe yê fikirinê winda kin.

Tiştî nekolîne. Ji tiştî goman nekinî. Kiritik nenêrin.

Dixwazine piştê li me bişkênin û şexsîyêta me bi ax û xuli kin ji bo ku me wek hêvir bistirên Dengî xwe mekin. Xuya mekin! Pirsan mekin.! Dua bikin ku emî we çö nekinî û nekine hundir! Çavpêlîyê mekin! Kerselno!

Sînor têrê nekirin. Dîwar rakirin ser lîngan. Dîwarên bilind. Diwarên ku bajar û gund ji hevdû veqatandin.

Sinorên ku mayîn li navbarên dê û dotê raxistine. Insan pelçikandin. Welat parçe û parça kirin û nasnameyên însanan ji dest girtin û însan perîşan kirin.

Ji xwe dîne li ser însanan teng bûye. Însan klaustrofobîyê di jîyanê xwe ya rojane da dijîne. Bi ser da jî had û hidûd.

*

Li Stockholmê li balafire siwar bûm.

Kurmanc û tirk tevlihev bûn. Piranîyên rêwîyan ji Omera, Sefka, Xelika, Beşkardaşê (gundên kurdan) û yê ji Kuluyê bûn (Kulu qeza wan gundan e).

Bi hezaran însanên ji wan gundan û ji qezaya Kuluyê li Swêd dijîn.

Piranîyên xelkî Swêd, Kuluyê mina bajarakî Turkiyê mezin an jî wek navê Turkîyê yê din dizanin. Çimkî ji car însanên ku ji Turkîyê hatine Swêdê, sisê yên xwe yê ji derdorên Kuluyê hatine.

Neşeşorê direj nekim. Teyara bilind bû. Min kemera xwe vekir û nefeseke xwe ya kûr heyna. Ortalex kirvîckoyê. Jinan, zarokên li hembêzê û zendên bi bazingên zêrinî heta anişkê xemilandîne. Merê bi dengkirine ve mujûl bûn.

Min di nav wê teşqelê da whiskiya xwe got. Dîndarên zerduştî cing gûnehên û qelirên xwe bi êr pak dikin; min jî stres û endîşên xwe bi whiskyê şewitandin û pak kirin. Westiyabûm û raketim.

*

Teyare li ser susê kevî yê kanîyê jêri dêhat û rêwîyên Xelika dînan û ber ve sêfke firî.

Ez li faytonekê sîwar bûm û min ajovan nas nekir û wî jî ez nas nekirim. Ajovan ji min cîhê ku ez herim pirs kir û min cîhê ku ez herim tarifê kir. Li ber malê me pêya bûm. Rojeke germ bû. Roj mina sowê derî jev dişewitî. Li ber malê

me siri rustî ye û hemî xanî ji siri xuya nekê. Di navbare siriyan da derîyê malê bi heft zinciran kîlît kirine. Min xwest di navbara sirîyan re herim hundir, her derê min di bin xwînê (xwîdan) ve bû. Min şû nekir herim hundir. Li sîya malê gavekê runiştim û vehesîyam.

Rabûm berve dukanan çûm. Ketime hundirî dukanekê. Xwedanî xwe hevalê min î ji kundexê da ye û silava qutsî da. Xwedanî bi kirîyarekî ve mujûlî bû. Xayrî xwadanî dukanê çend kesên li ser kursîyan runiştine. Kesî silava min hey- nena.

Xwedanî dukanê karê xwe qedand bi şun da vejerî min û got: kerem ke hemşehrîm.

Min jê av û perçek çîkolatî xwe kirî û derketim derve û li ber dukanê li ser kursîyêkî runiştim.

Demekê runiştim. Min neynika xwe ji berîya xwe derxist û li xwe temaşe kir. Ez Sefoyê wek berê me lê rîyê min î dirêj bûne. Li kêlekî dukanê, binê xanîyê beledîyê da li ser kursîyê berber runiştim û min got, xwarzê rîyê apî xwe kûr ke.

Berber ji min pirsî xalo tu yî ji kîjan gundî yî?

Derketim derve.

Birçî me.

Li kevîya rê li aşxanekê bûm mêvan. Bihna xwarinan bi min nas nehatin. Min li lîsta xwarinan temaşe kir.

Xwarin neyê li gorê tama devî min bûn.
Derketim derva.

Koçe ralê bûkekê ye li ser rê terê.
Kincên wan însanan û muzîka ku min dibihîst, bi min pir xerîb dihat.

Rêz bi rêz insan dimeşîne. Çi tiştî kevin tê ber ê tixelînine û hildiweşînine. Lê li cîh ne xet û xeber ne jî nîşaneke û bîranînekê datînine. Dikenine û pi rîya xwe da berdewam dikine.

*Ji betonê xaniyên nujen ava kirine. Sar û sewr xuya dikirin. Pencerên xwe tune bûn. Min piraniyên wan xaniyan nas nekirin û kesî ku ez jê pirs bikim jî min nedî. Hemî hundirî xaniyan vala bûn û herim bi tîlen ceryan çerxkirî bûn.

Çend kalên li sîya qawekê runiştine gihiştikan jî nas dikime. Di ber re derbas bûm û min silav da lê ne xema kesî bû.

*

Teyare li Esenbogê daket û hemî ra- bûn ser xwe û bi lez tiştên xwe berhev- kirin.

Ji bo ku piçekî pêşta derkevin derve, bi lez bûn û pêla hevdu tinan. Li dawîyê ez dêhatim.

Herkî ku nêzikî xaniyê gumrikê di- bûn, insanên ku di teyarê da şên û skakrak bûn, dengên xwe giran kirin û wextê ku hatin ber devî derî xani- yê gumrikê bêdengîyekê temam orta-

lix heyna.

Li hundirî ku tolikên polisan teda, bi tenê dengê taqeraqê maresên polisan û dengê silahên ku li kalçê jinên polîs di- ket dihat. Dê û bavan kurik eşt dikirin û çî tawîz habûn didan zarokan ji bo ku deng nekin.

Însanan dixwast ku me xuya nekin, işî xwe zû biqedînin û derkevin derve.

Însanan xwe teslîm kiribû. Bes ji wê derê sax û saxlam derkevin. Wan rûyên xwe nedidan rûyên wazifeliyan.

Bi nasekî ve me li hevdu mes kir û bi hal û hereketên xwe xwest ku bibêjê: ji şerî wan xwe biparêzinî.

Hundirî xaniyê gumrikê tarî bû. Min li rêzên polisên ku pasaport kontrol dikirin temaşe dikir ku yekî rû nerm, rûken helbêjerim û di rêzê holikî wî kevim. Lê hemî wek hevdu bi miruz û bi sikûm bûn.

Çi dibe ma bibe, ez ketime dorekê. Wextê ku dora min hat, min silav da polîs û pasaporta xwe direjê kir. Wî sila- va min heynena û dûr û direj li pasapor- ta min mes kir û li komputerê henek tişt nivisandin bi şun da, pasaporta min da.

Fikirîm, nirxand û pîvand. Min pas- aporta xwe girt û derketim derve.

Roj dibiriqî û ezmanî hêşin bû.

Êzîzê mahcîr

Yusuf Yeşilöz

Navê min Êzîz e. Salên min heftûheft in. Daxwazek min tenê hebû ji zarokên min: ma ji xêra xwe miriyê min bibin gundê ku ez li mezin bûm. Ji bo ku ez naxwazim ruhê min li xeribiyê li nav biyaniyan şiar bibe.

Ez sî û sê sal in li Swissrê wek biyanî diminîm. Zaroktiya min li wîlayeta Konyayê di nav kurdan de derbas bû; bavê min li pişt herba cîhanê ya duyemîn ji gundekî li herêma Priştîna - Kosova hatîbû Anatoliyê. Li gundê kurdan laqaba min „mahcîr“ bû. Wexta ku ez diçûm bajarê Konyayê navê min „Azîzê Kurd bû“. Li fabrika tekstîla li Swissrê ji ez bûm „Azîzê Tirk.“

Em li gundê bavkalên xwe û li gundê Konyayê jî xizan bûn. Dema ku me nanê genim didît, qatix li me kêm dibû. Ji bo wê xopana xizaniyê bavê min ji gundê xwe derket, bû mahcîr. Xwedê rehmeta xwe bide wî, heta roja dest ji wê cîhanê berda, li ser gundê xwe digirîya; bi piranî jî wî li salên kal bûnê bîra hevalên xwe yên zaroktiyê dikir. Xizaniyê ez ji - bi tesîra bayêki şên - ji gund avêtim der. Ez îro jî bi tenê bîra çemê Însuyu ku em li kêleka wê diçûn neçîra qulinga, dikim.

Li piştî eskeriyê ez li nezîkî bajarê Zonguldakê di ocaxê komurê de dişuxilîm. Di rojeka bê êwr de xeberek bixêr hat ji min re. Gotin ku midûrek ji Swissrê hatiye ku ji Tirkiyê karkerên xort û bi hêz ji fabrika xwe re hilbijêre. Mezinan digotin: şans û bext carekê tenê li derî dixê. Min ji çend gundiyan kurd yên ku li Elmanyayê diman tiştên ewqes baş bihîstî bû ku ew mîna ku di nav rûn û hingiv de ajnê dikirin. Yek ji wana carekê hatibû serlêdana min; cilê wî nû, rûyê wî tijî û kurkirî bû, dilê mirov diket hal û cilên wî, çalîma wî jî mîna ya vezîrekî bû. Ez hingê çavteng bûm! Dema me bihîst ku qezenca me deh car zedetir dibe, qet manî li ber min nemabûn.

Min sibekê bi gogek sabûna kesk ku bîhna pûngê ji dihat rû û dest û pîyên xwe ya bi toza komurê rêş bûbûn, suştin. Hevalekî rûyê min kur kir, hevalekî din jî ji kincên xwe rengê şîn, ya ku pismamekî wî ji Elmanyayê diyarî wî kirîbû, li min kir. Mîna ku li ser ningekî min bazda ser qasa qamyonekê ku pê biçim Istenbulê. Hevalekî din bang min kir û got ku ez mîna zavayekî bûme. Ez bes keniyam.

Li ser rîya asphaltê bi kort li ser qasa qamyona BMC, ez berbi bextiyariyê ve diçûm.

Hingê digotin; kevir û axa Istenbulê ji zêr in. Wexta ku ez li ber xaniyê dai-reya kardînê ya bi du qata û bi rengê spî dawestîm, dilê min pît li diket, te bigota şeva hinê li ber mine. Heta ku cesaret hat min ku ez bikevim hundirê xênî, demek dirêj derbas bû. Te bigota qey ez qirara di navbara bihişt û cehenemê de didim. Wê demê min bes cixarek dixwest, lê memûrê zirav li ber derî got: „eger bîhna dû ji te bê, midûrê Swissî te nagirê. Wî ezbenî hindik qolonya li destên min kir û ez birim hundirê daîrê. Min jî xwe li ber diwar da rêza ku mîna tekmla eskêriyê rawestîbû. Midûrê Swissrê jî bi tenê li hember wana komak weraq û qelemek di destên wî de sekinîbû, li kêleka wî jî wergerê wî. Ode heta dêv tijî bû bi mêrên simbelrêş mîna rengên zeytûna û wan çavên xwe berdabûn midûr, te bigota li melekê Xwedê teala mêze dikin. Midûr li ber me çû û hat, li bejna me, li serê me û li junîyê me mêze kir; tê bigota ku qesebek li mihên serjêkirinê digere. Carina bi serê xwe tarîfêk dikir û wergerê wî bi qrawata şîn digot: “bira, tu dikarî herî mala xwe, Xwedê ji te razî be!”

Bi wî awayî di ser nivî re mêr derketin der. Em yên gir, bi gotina gundi-

yên kurda «wek kotek» di odê de man. Say ke midûr muhafizê sarokkomar hildibijêrî. Paşîngê midûr çû der ku çaya ku memûrê tirk ji wî re çêkiribû li odeyek tenha vexwe. Memûrê tirk hat cem me û bi ken got ku midûr niha bê û dixwaze ku bizanibe ka xwendin û nivisandina we heye yan na. Wî parçek ji rojnamê nîşanî me da û got ku ew bawer dike ku kesek ji me nikare bixwîne. Taxmîna wî rast bû. Naverok ji me re pispisand. Piştî çend deqîqan midûr kete hundir, ji ser masê rojname heyne û da dest zilamê li serî rêzê. Werger ji got: Oku!, bixwîne!

Camêr li rojnamê wusa bi çavên gir mêze kir, te ê bigota ew çav li dermaneki biyanî digerine. Lê memûrê tirk naverok ji me re gotibû, zilam ew ji dizanî. Wî dest bi xwendinê kir: «Li ser rêya navbera Ankarê û Sevasê penç kes çûn ser rehmetiya xwe. Postê şirketê li paytonekê xist, hesp û penç mirov mirin.» Bi rêzê de me ghiştikan ew xebera wusa rast xwend û midûrê Swissre mor li ser kaxizekê xist û ew da dest me. Min nikarî ji wî re spasiya xwe ji bêjim, ji bo zimanê min mina ku bi kendirê hatibû girêdan. Min bi tenê perê çorbayekê dan memûrê tirk yê ku xebera xêrê dabû me.

Heftekî bi şunda ez bi qîtarê hatim. Me dihesiband ev rêwitiya bihişt e, lê paşê, bi derengî wexta ku zar-

zeçên me hatin cem me û li wî welatê rojava mezin bûn, jiyana li me bû cehe-nem. Hevalên min li mizgeftê digotin: «Em ji ber baranê reviyana û toliyê em girtin!». Rast bû. Em ecêb man ku pereyên em herdem bi hesrata wan bûn, qet em bextiyar nekirin. Em bêhêvî bûn, ew êşek kûr bû!..

Li salên pêşî em li barakayên fabrîkê diman. Jiyana me erzan û xweş bû. Dawiya kar em li cîhê qahwê dihatin cem hev, hinan distiran, hinên din ji dileyîstin. Me gelek pere dan cem hev, me xwe ne bi mirovên Swisre, lewma bi gundiyan xwe qiyas dikir. Wexta ku me didît ku em ji axayê kurd li gundê me dewlementir in, kêfa me dihat û di govendê de xu li me diket.

Wexta ku zar û zeçên min hatin cem min, daxwaza min a dawî ji hat cîh; min keça xwe ya mezin, Meryem li lawê xwenga xwe, Hakan mar kir û anî Swisrê. Lê piştî çend mehan Meryema ku min bi diya pexamber navkirî bû ew xortê delalî mîna gogek zêr, mîna parçeyek herîr bi şûnda şand gundê me. Meryemê fediya xwe wenda kiribû li welatê kafiran.

Me hersal Hakan havînê li gund didî, xortekî dîndar û durist bû. Te ê bigota ew ji mala pexambera ye! Wî ne cixara dikşand, ne jî rakî vedixwar. Wî bi motorê ku min şandibû, axa gundekî diajot, jin û mêran qa-

la jîrbûna wî dikirin. Meryemê jî ji wî hez dikir, lê ne wek zilamê xwe. Me ji Hakan re bi zor û zahmet vîze derxistibû, min ji bo daweta wî komek pere veşand, lê qet ji destên min neêşîn. Roja ku keçika min diket mala xwedê roja min a herî baxtiyar bû. Min çavên xwe ji girtin, wexta ku min dît ku xort li daweta - ku nezîkî hefsed kes hatîbûn - nav bajarê Zurihê bîra vedixwin. Ez ewqes xoşdîtîni bûm. Xeyalên bavekî wekî din çi bibin? Min ji xwe re digot ku ez ê demek nezîk herim riya hîcazê. Kêfa min bêsinor bû, di dilê min da teyr difirîn.

Lê ew kêfa li min neçû. Xwedê ew rojên bextiyar zêde nekirin nesîbe min. Heftekî ji daweta me ya dengdar – ez hîn bi dayîna deynên ku me ji dawetê re kiribûn re mijûl bûm, xwerziyê min Hakan hat cem min. Wek her tim destên min maç kirin û li ser kursiya li keleka min rûnişt. Ev bi xwe de ketîbû, mîna ku te bigota tiştêkî xwe yî pirî muhîm wenda kiriye. Min texmîn kir ku xemgînîya wî bi Meryemê ve giredayî ye, lê min nikarîbû ku ez ji Hakanê delal bipirsim ka çi dilê wî dêşîne. Em demekê dirêj rûniştin - bêdeng wek masiyan.

Hakan rabû çû û min kurê xwe Memed şand cem Meryema bêfêdî. Memed ji Meryemê derxist ku ew li odeyek din radikeve. Bi tenê xwarina

Hakan çêdike û cilên wî jî jê re ûtî dike. Wexta ku min ew bihîst, te ê bigota ava kelî li serê min kirin, xwiziya min li ser zimanê min cêmidî. Û min Meryem da ber koteka. Ew cara yekem bû ku min li keçika xwe dixist, li min bi qar dihat, say ke bigota ez li roniyaya çavên xwe dixim. Meryemê tirs da min û got, “ez bangî polîs dikim!” Ew jî min re nedibû, ne li gora min bû...

Welhasil bi kurtî, dema min xiraw bû, mîna ku ez li vê dinê çûm cehenemê. Meryema dîn nikarîbû

carekê tenê jî be, ka ew çima ji Hakan hez nake. Wê me jî xwe teslîm şeytanê bê wicdan kirîbû. Min cara dawî jî alikariya Hakan kir; min bileta wî ya balafirê kirî û ew xortê delal zivirî gundê me. Ji wê rojê bi şunda min rîya gundê xwe nedît. Min bihîst ku navê min kirine “Ezîzê bi strû” Hevalên min li mizgefta Zurihê jî ez kirim Ezîzê bêdbext.

Ez herroj sed carî dimirim û êşa min min ya mehkûmekî ye.

AGAHDARYEKE GIRÎNG

Em dixwazin di her hejmareke xwe de, ji cil û bergên kurmancên Anatoliya Navîn wêneyekî kevn di Bîrnebûnê de biweşînin. Bi vî awayî em ê him bi tevgirêdana kurmancên Anatoliya Navîn bizanin, him jî em ê hay jê hebin ku kincên wan ên berê bi çi awayî ne.

Bi rîca û bi kêfxweşî em bi hemû kurdên Anatoliya Navîn didin zanîn ku: wêneyên kesên ji malbatê (jin-mêr), bi kinc û tevgirêdanên kurmanciyê li ba we hebin, ji kerema xwe ji me re kopiyekê bi rê bikin. Bi vê yekê em ê bi dewlenediya tevgirêdana xwe bizanin û em ê wan kesan careke din bi bîr binin.

Redaksiyon

Aştîperweriya gelê kurd li ser dîroka gundî Bîrtalikê û Mistî Alê

Ekrem Harmanci

Sifteh ez dixwazim kêfxweşi li ser xebatên kurdên me yê Anatoliya Navîn ji bona qinyata çanda me dîyar bikim. Pîrsa min a pêşiyê, ka em hatin piştafinê yan jî me xwe li civatên din anî?

Na, tiştek ji van herduyan nîne! Me xwe gora dîroka Mezopotamya parastîye heta vê çaxê û tu cara çanda Mezopotamyayê jî ji bîr nekir. Em hertim dilsoz man.

Qedr û qîmetê me di lînerina çandî, civakî û dîrokî de hertim wekhev man.

Di berçavê diyardeyê de ku em civateka koçber in, binyadeke derûnî li ser dahûrîna parastina nîrxên civakî û nîrxan tevahî heye. Ji bona pir kurdên Kurdistanê ev bi qasî elawet û metheleka ku çawa civateka koçber heta vê çaxê piştî sed salan hîna haja nasnameya xwe bûye?

Bîrûbawerîya Charles Darwin li ser sazgêra parastinê dikane ji me re wek dahûrîn ev pîrsgirêkê amaje bike.

Belê, evîn û hesreta welat bi rastî mirovan sist dîke û ewqas jî sazgêra parastina nîrxên xwe û qedr û qîmetê xwe didane holê wekî xem û kulên dîlkî dikanin fikiran çikînîn. Bes tenêbûnê jî parastinê nîrxan di-hoyine. Ev nimûna hîna baş a kurdên Anatoliya navîn tê haylêbûnê.

tenêbûnê mîna dumanî reşe, nefesê li min girtiyê zevîyê xirab in gula baxceyê min î neruzitîyê hêvîyê min ê li ser te betal e û bîyê dilê ser bertîyê

Tîrs û xema ji ber tiştên nû û ber werin bîr kirinê, mirovan ber parastinê qedr û qi-

metê xwe dixîne.

Li sala 1992an ez ji welat hatim Elmaniya û rast ketim serbajarê dinyê Frankfurt. Min li vira dest bi zanîngê kir. Hesreta welat û civatê ez helandim roj bi roj. Hertim gava min mirovek didît, kî mirovek ji mirovatîyê min li gund dişiband, hundirê min dişewtî. Li vê çaxê min gelên indo-aryan nas kirin.

Ez bi xwe aşitîyê di nav gelên asyayê de pêşi dibînim. Yanî ez nabêjim ku gelên din aşitîyê nizanin û li ber xwe nadin ji bo aşitîyê. Feqet gelên indo-aryan li dîrokê de hevdu dişibînin Zêdetir talibên bihnfireh bi giştî ji nav gelên indo-aryan bûn, weki kurdan, farisan yan jî afganiyan.

Zêde vana mirovên ku nîrxên arîşen dadînin ber nîrxên daringî. Û ev jî hinek dibêjin ji destengîyê û belengazîyê tê.

Aştîperwerîya van gelan bi fikira min dîroka fêma van pevdigihîne. Vana zarokên ji malbatên ku ji ber cengê revî bûn, yan jî bona siyasetê ji welatên xwe dûrketî bûn. Dîroka vê fêmê ber her tiştekî li ser axa Mezopotamya disekîne. Niha ez diceribînim bûyîna vê fêmê li vê dewranê li ser dîroka gundî Birtalikê dahûrinim.

Li sala 1920an Mistî Alê ku mirovekî kêfdarê tûtînê ye, ji eşîra Omeran (Gundi Omeran- Tavsançali) vediqete û kerîyê pezê xwe diajo ser erdê Birtalikê.

Li wê demê, yanî li 1920an serhildana Xoybûne derdora Agirî û Bazidê dimeşe.

Mistê Alê konê xwe vedigire û xwarziyên xwe tevî xwe dibîne. Vana cotkarîyê dikin û dişuxulin. Wanî jî debare xwe dikin.

Jina Mistê Alê navî xwe Dodik e. Ew jî eşîra xwe diterîkîne û tev şuyê xwe bar dike Birtalikê. Lê vana pê nedihêşînîn ku mirov ji her parçeyên Tirkiye û Kurdistanê li wê demê koçber dibin û li ciheka rihet digerin.

Li piştî her tiştî navbarê serhildana Xoybûn, yekemînê heta sêyemînê. Berê du malbatên ji herêma Serhadê tên gundî Birtalikê. Mala Feto ji Agirî û Mala Silo ji Wanê.

Vana li hezêmeta serhildana Xoybûnê di navbarê sala 1926- 1930î de direvin tên cem Mistê Alê. Mistê Alê va malbatên xerib dihewîne û dike bin bervedarîya xwe. Vana dişuxulîne, şûnê dide van û dike nav xwe.

Pêla din jî bi du malbatên din ji derdora Gumuşhaneyê Kelkitê tên ba Mistê Alê. Wate, malbata Teyyar û Gudiş. Vana jî koçberên kurd in.

Mistê Alê mêvanperwerîyê ku ji mala Silo û Feto re dilêminê, ji mala Teyyar û Gudiş re jî neêvişîne. Şunê û kar dide van jî û heta xanîyan jî ji van re çêdike. Yani bi rastî van miletî hewcê kesî nake.

“hevdu neêşînîn sewa çar rojên dinê bi dere veqetîne heye mirinê biyê hêsira qedere”

Dûv re Zeydo tê gundî Birtalikê, ji ber ku ew ji sebebên nenas mirovekî ji malbata xwe li bajarê yozgatê dikuje û direve Birtalikê, heta ku Mistê Alê lê rast tê. Mistê Alê mirovekî pir xizmetkar, xêrxwaz û mêvanperwer e. Ji perwerde û xîreta xwe re bêsînor e, ji Zeydo re jî rindiyê dike. Her wiha Zeydo ji Omeran dizewcine, bi keçaka kurd re.

Piştî ku çar malbatên kurd hatin, malbateka tirk jî hat hewandine. Hem mala amediyan ku ji paytexta Kurdistanê, Diyarbakirê tên herwekî navê malbata van qest

dike, Mistê Alê dihewîne. Ew jî dibe ku ji serhildana Şêx Saîd şûnda tèn wê derê.

Feqet hatina Hussîn, kurdekî elewî ji derdora Erzingan û Dêrsimê ne ku yekî simbêl qeytan bû wekî pîrên elewîyan, meseleyeke gelek balkêş e. Hussîn dibe ku piştî serhildana Dêrsimê li dema Seyit Riza direve û xwe digihîne pîyên Mistê Alê. Kekê „Misto“ Hussîn jî bi mal dike û dizewcîne. Tu car ji bo elewîyetîyê wî nehewîne.

Girîng e ku ol û asilên van mirovan qet gelê Birtalîkê nedayê ber hev, çimki ji ber her tiştî li wê demê siyasetkaran bi navî ol û gelan derdor distqilandin. Li dema hilbijartina muxtarîyetê, gava ku yek ji zuriyetê Mistê Alê navzedîya xwe dadîne, herkes ji van malbatan rayê xwe venedize.

Rojekê kesek ji kulfeta Mistê Alê pirs dike: Çawa dibe ku ev mileta li me civîya?

Dodik ji dibêje: “Lê gidî! Bile, ma werin bibin ciranên me û em kêf bikin tev hev. Tenêbûn tişteki xirab e!

Ev îfada belkî ji bona pir kesan îfadeyêke saltgir û hêsan e, lê belê ev gotineka felsefî ye. Belkî Dodik bi xwe jî hay lê nebiye ku naverokek felsefî di nav de heye.

Sernavê wê gotarê gotinê Dodike asil heykat dike. Herweha ev sirf nimûneka li ser aşitîperwerîya gelê kurd nîne, feqet ev sipartina nasnameya wê gelî dilêmine. Yanî qesda min ev e ku heta îro wê civatê nasnameya xwe parastîye. Mesele îro du neviyên Mistê Alê beşdarî nav doz û hereketa PKK bûn^(*).

“sermakê ketiyê piştî min
ji serma havînê

tu talibê hiqûqe ye kare te ciye
li ciyayên Şirnaxê

- (1) Diya ramazan harmanci li ser kurê xwe dema ku şehid ket
- (2) Hesreta gerillayên li ser dayikên xwe (Ali Harmanci)

li bînîya Mêrdînê”^(*)

Dîsa ji gundi Birtalîkê ji mirovatîyê Mistê Alê du kesên din beşdarî têkoşina PKK bûn.^(**)

„dikevim hemêza te wekî mare nav xwelî
tirba min li hêla te bikolîn derdora bajarê qulê“⁽²⁾

Heta ji nifşê kevn neviyêkî Mistê Alê -bi navi Hasan Harmanci tê nasîn- tev partiya PSK li Elmanîyê bû li salên 1970an. Pozîsyona xwe çiqas ji rêze bibe jî bi niştîmanîya xwe hertim paşîyê doza kurd bû.

Heke civatek kîjan li hişa nasnameya xwe bîyê, hîngê dikare bi hesasiyeta xwe alîkariya mirovên din bike. Îro bi rastî kesek ji malbat û zuriyetê Mistê Alê bi zimanî tirkî deng nake, heta ku li derên wekî konsulxane yan jî meqamên din gerek bû.

Herkes dizane ku Mezopotamyaya cihê şêr û de'weyan e. Her çeştê millet di Kurdistanê de derbas bûn. Ji Farsistan, Afganistan yan ji derên weki Arabîstanê hatin û xwesipartîyên çiyayên Zagros û Mezopotamyayê. Helbet diyalog di navbarê van miletan çêdibe û herkes hevdu qebûl dike û rêzdar dike.

Van mirovan mecbûrî debarkirina hevdu man.

Ev e! Mistê Alê çanda Mezopotamyayê tu car wenda nekiriye!

Gelê kurd û axa Mezopotamyayê bi fikra min belkî landika civatên pirparêz e. Ji bo vê Mistê Alê bi hewandina vî mileti nimûneyek e di derheqê civatên pirparêz de.

Ez hêvidar im ku min bi gotara xwe alîkarî da çanda kurd pitir çanda kurdên Anatoliya navîn.

(*) Ramazan Harmanci û Ali Harmanci

(**) Şenol Gungur û Osman Rokat

HEŞKÊM

Nuh Ateş

Giregirên Tirkîyê perwerdeya kurdî qebl nakin û dibên bi wê Tirkîye ji hev da bikeve û parçe bibe. Ji ber vê jî perwerdeya yekzimanî yanê tene bi tirkî diparêzin û wê li ser her kesî ferz dikin. Li ba wan yê ku ketine pê deweya perwerdeya kurdî yan pîrzimanî parçebûna Tirkîyê dixwazin.

Wan rojan li Tirkîyê li ser deweya kurd û çarelêkirina wê mineqeşe tê kirin. Lê êlîta Tirkîyê ya sîyasî huro ji perwerdaya kurdî yan duzimanî qebl nake. Xêyrî DTP partîyên din yê ku di perlementoyê da bi cî ne, AKP, CHP û MHP perwerdeya kurdî qebl nakin. AKP tenê "dersa bijartî" ji bo zimanên xêyrî tirkî ya li ser esasa dilxwazîyê dilkirî xuya dike.

Serwezîrê Tirkîyê Erdogan sala çûyî di serdana xwe ya Swedê da gotibû "li Tirkîyê ji tirkî bêtir zimanekî din î resmî tune, nabe!" Di eynê salê da, wî di hevdîtina xwe ya bi sazîyên sîvîl yê Amedê va gotibû, "li tu derên dunyayê perwerdaya makzimanî tune!"

Mîn çend rojan di ber vê di gezetekê da xwand, serokê partîya mixelefeta mezin ya parlementoyê Tirkîyê, Denîz

Baykal tê da kesên ku perwerdeya kurdî yan makzimanî dixwazin bi heşkêmîyê ("ehmak") suçdar dikir.

Ma parçebûna welatekî bi perwerdeya zimanên ji hev cihê çiqas rast e? Bi ya Baykal be, li rûyê dunyayê pîr dewlet hene ku ji ber heşkêmîyê parçe dibin yan li ber parçebûnê ne.

Destek nimûne:

Li Kanadayê frensî û îngilizî du zimanên resmî hene yanê perwerde bi du zimana ye.

Li Bîrîtanya Mezin îngilizî li her derê zimanê resmî ye, lê skoçî, gelêrî, walezî jî li herêman resmî ne û zimanê perwerdeyê ne jî.

Li Îtalîyayê îtalî zimanê resmî ye, lê li herêman, nimûne li Tîrolê almanî û ladînî jî resmî ne.

Li Îswîçreyê almanî, frensî, îtalî û retoromanî çar zimanên resmî hene.

Li Belçîkayê fîmanî, walonî û almanî sê zimanê resmî hene.

Li Espanyayê espanî li bitûnî Espanyayê zimanê resmî ye û baskî, katalanî û galîçî li herêman resmî ne.

Li Afrîkaya Başûr 11 zimanên resmî tî bikaranîn.

Li Hindîstanê hindî, ênglizî û 17 zimanên herêmî resmî ne.

Li Îraqê, erebî û kurdî her du jî zimanên resmî ne.

Li Finlandîyayê li hêla finî swêdî jî zimanê resmî ye.

Li Kosovayê, albanî û sîrbî du zimanên resmî hene.

Li Awisturyayê almanî zimanê resmî ye, lê li herêman krowatî û slovenî jî wekî zimanên resmî û perwerdeyî tên qebûlkin.

Ma niha wan dewletan giştikan xwe şaş kirine û berê xwe dane rêya parçebûnê? Kî heşkêm e, êlîten wan dewletan yan elîta sîyasî ya Tirkîyê?

Ku tu mêla xwe didî rastîyên wan dewletên dunyayê ya pirzimanî û guh didî ser gilî û gotinên êlîta Tirkîyê, tê bibêjî êpîdêmîya heşkêmîya sîyasî li yên Tirkîyê pêyda bûye. Ma li wir zîyana vê êpîdêmîyê ne di ser êpîdêmîyên din giştan ra ye?

Çare yan derman çî ye? Yan jî Tirkîye kîngê parçe bibe?

Çend hefteyan berî vê, serdarê TTB (Yekîtîya Hêkîmên Tirk) Gencay Gürsoy di roportajeke xwe da got "ku perwerdeya kurdî nebe Tirkîye parçe bibe!"

Malperêka nu ya gundê Kelhasan, www.kelhasan.ch

Ev malpera, www.kelhasan.ch ji aliyê gundiyên ji Kelhasan ku li Îsvîçrê dimînin û Fonda Ceneza ya ku bi vê platformê ve girêdayîye, tê çêkirin. Bi rîya vê malperê hem agahdariyên komelê û Fonda Cenazê û hem jî gundê Kelhasan bi endamên xwe didin nasandin. Ji bo ku ev bi rêk û pêk înfomasyon, dîrok, malbatên gund, çand, folklor, henek/yaranî, klam/stran, lîstîk û çîrokên xwe di vê malperê de berhevkin û biparêzên, lazim e herkesek ji aliyê xwe de, ci dizane ji malperê re bişîynin. Derîyê malperê ji we giştîkaran vekirîye! Eger li ba we; resim/wêne, zanebûna li ser malbata we, video, yaranî, çîrok û wekî din çî hebe, ji malperê re bişînin. Werin, em bi hev re malperê bo pêşeroj û zarokên xwe dewlemend bikin û rind bixemilînin.

www.kelhasan.ch

Tama derewan

MEM XELÎKAN

Carna hate serê we, nizanim. Çend sal in, li doralîya me kesek bimre, ji bo serxwaşîyê em diherin tazîyê. Li wan malên ezni, hûn dizanin siftê Qur'an tê xwandin, fetîhe ji rehmetî an ji rehmetîyê re tê şandin. Dûa, tu ê serxwaşîyê bidî malbatê. Mezinên malbatê û kesên li wira jî ê xêrhatinê li mêvanan bikin û li dil û xatirê wana bipirsin. Astengîya mezin, tu yê çing dest bi dengkirinê bikî û sohbetê ji hev kî. Carcaran, hela ku rehmetî ciwan e û li cemeetê mezinekî şorxwaş jî tuneye, herkesek ê serê xwe di ber xwe ke û bêdengî yê pêk were. Ez bi we nizanim, lê ez ji bo wê rewşê pir bêrehetî dibim. Lê Xwedê ji wana razî be, gundê me Xelîkan û gundîyên me, bi kultura xwe ya yarenî û henekan pir pêşya çûyîne. Êş, çiqas gir dibe bila bibe, yên ji bo êşê sivik bikin bi wan yarenî û henekên xwe, cemeetê şên dikin.

Îsal ji bo serxwaşîyekê çûme gund. Dawîya hefte wû. Ji bo wê gundîyên me yên li dervayî gund dijîn, yên li bajaran bi piranî li mala ezni wûn. Di dû xêrhatin û xatir pirsînê û çay vexwarinê dîsa

bêdengî çêbû.

Hemoyî ji hevalên li cemeetê ji Silo re got:

– Silo, de du derewan bike cemeet guh bide ser te.

– Kek Hemo, welle cemeet dizane, ez derewan nakim. Min zû va ye dev ji derewan berdaye. Lê çî derawa bikim, min di zaroktiya xwe de derew dikiirin. Lê herkesek dizane derewên te pir xwaş in û tu zîyanê jî nadin kesekî. Ha tu dixwazî cemeet guh bide ser min, ez serpêhatîyeke xwe kat kim.

Hemo:

– De xwe bi qîmet meke, tu yî çî bêjî bêje.

Silo:

– Ezî hê zarok wûm, şeş heft salî wûm. Rojekê bavê min, bi destê min girt ez birim ber mizgefta gund. Mezinên gund, heroj li ber camîyê berhev dibûn û sohbet dikiirin. Bavê min dixwast, ez guh bidim ser wana ku kultura mezinan bigirim. Ez zarokê wê wextê me hûn jî dizanin, wekî cin im. Her mezinêkî deng dikir min, şor ji dev digirt û

derew dikirin. Dûra jî çerxê bavê xwe yî rehmêtî dibûm, min digot: Ne weng e kekê? Ji bo ku derewên xwe bi wî testîq bikim. Bavê min jî, ji bo ku perê min î neçê navê derva, li doralîyên xwe mês fikir wek ku bêje erê, serê xwe dihêjand. Bavê min mês kir, ne yek ne dudu paşîya derewên min ê nayên, rahişte destê min û got: "Rabe, em herin mal." Em çûne mal. Dayîka min a rehmêtî li ber malê ye. Bi hêrs rahişte çengê min, ez avêtim hemêza dayîka min. "Maga bênamûsê, vava yî derewîn ne lawê min e. Bêje, te va pînca ji kê peyda kir?"

Hemo got:

– Bavê te, golikê xwe zû nas kirîye.

Dû gotina Silo re, Xelo şor girt û ji hevalên li cemeetê Mest nîşan da.

– Hevalno, hûn jî dizanin çend mehan ber vê, Mest nexwaş ket û heft deh rojan ket qomayê. Li nexwaşxana Enqerê raket. Hûn dizanin, hevalê min î canecan e. Ez çûm ziyareta wî. Hê ez li ber balgiha wî bûm. Min di Mest di cîha

de xwe dilevîne. Min di hundirê xwe de ji Xwedê re dua kirin. Ji bo ku hevalê min hêdî hêdî tê xwe û Xwedê wî li me vedigerîne. Paşê Mestê çavên xwe ji hev kirin min zanî ew ji qomayê tê derê û tê xwe. Çend deqan şuva Mest hate xwe. Ji min re got: "Xwedîyî mala min li ku ye? Ka mêrê min?" Ya hûn bizanin, serê Mestê çeliqî wû û her tiştêk tev li hev fikir. Dema ku Mest ji qomayê bi derket wî xwe jin dizanî û li mêrê xwe digerî.

Vîqevîq kete cemeetê û kenîyan.

Mestê:

– Ha magî derewîn. Min kênga wer got? Lê min ji te re got: Eşê, avekê bide min. Dema min çav vekirin tu dîyî, ji min tu Eşa xanima min î.

Hemo:

– Aha, cemeet we dî. Bi du merîyan derewek kirin, ew jî heq nekirin. Ji kî ku Xelo û Mestê dest bi derewan kirin, tamma derewan jî nema.

Îzbend

Nuhê Hecê

Kokê gotina îzbend ehtimalek e ku "hêzbend" be û ji du şora, "hêz" û "bend"ê peyda bûye. Yanê hêza bendkirî. Her gotinekê serpêhatiyê xwe heye. Ji gumanê ne dûr e ku "hêzbend" di çerxa zemên da hatiye guhêrtin û berê bûye "hîzbend" û paşê "h" jê da ketiye bûye îzbend.

Di ferhenga kurdî ya Enstîtuya Kurdî ya Parîsê da ew bi awayê "îzband" hatiye binavkirin û meneya lawaz (bi tirkî: arık) lê hatiye barkirin.

Di kumancîya Anatolîyê da li hen deran awaya îzbend tê bikaranîn û meneya xwe jî jar e. Pir cara ji jarên di nav kerîyek pez da dibên, "îzbend". Kurdên Anatolîyê ji gotina îzbend lêkerêkî hevdudanî çêkirine. Ji vedana berx yan kavirên jar ji yên çê ra dibên, "îzbend kirin".

Tarixzanê Yonan Herodot dibê, "ji hêla avadanî û bi pir kerîbûnê di ser Frîgya ra welatekî nas nakim" Welatê Frîgya nava Anatolîya bû. Bi hezaran sal ji Frîgîyan şûn da li nava Anatolîyê bi sedan salan kerîyên Kurdên Anatolîyê jî diçêrîn. Her gundekî kurd li wê derê neh û deh kerîyên xwe yên pêz hebûn, kerîyên pezên bişîr û nêr. Bazara pezfiroştinê ya bajarên Anqere

û Stembolê ji kerîyên Kurdên Anatolîyê bi gihan bû. Lê huro li ba Kurdên Anatolîyê pez nemaye û kevnemîrasa bavûkalan ya pezxwedîkirine miriye.

Tê bîra min, wexta ku tucarek dihat gundan û dixwazt birek pez, berx yan kavir bîstine, wi berê ew îzbend dikir. Yanê yên jar jê kêrî vedidan û li ser yên mayî bazarî dikir. Qala yekî dikirin û digotin, gava ku tucarek dihatiye û pezê wî bîstine, wî bixwe berê bi dizîkî pezê xwe îzbend dikiriye. Yên pir çê ji kerî vedidane û vedişartiye. Digotiye, "ku yên pir çê di nav kerî da nebûn, hîngê yên jar zêde bi ber çavên tucêr nakevin û ew ê kêrî îzbend bike". Wî yên çê ji yên din cihê û bi bihakî giran difroştiye.

Îzbend kirin ji bo tiştên din û ji bo însanan jî tê bikaranîn.

Li gundê Xelikan (Karacadag-Kulu) qala serpêhatiyekê weng tê kirin:

Rokê cîran û heval hatine mîvandariya Hesê Hecê. Hesê xurme îkrame mîvanên xwe kiriye û xwaztiye ku pê devê wan şêrîn bike. Xurmê di turikekî cawînî da bûne. Hesê turikê xurmeyan li ber mivanan gerandiye û her yekî yek jê helnaye.

Dor hatiye Behremê Hesen. Wî dest li nav turikê xurmeyan gerandiye û dest lê gerandina wî dirêj ajotiye. Hesê gotiye, "Behrem çir bû, ya ku helnî xurmek bû, çima te veqas dirêj kir!? "Li wê navberê Ûsikê Qerê şor helnaye û gotiye, "Heso tû dizanî ku Behrem çima ma derengîyê, ew î xurman îzbend dike"

Çerxa sîstema civatî ji însanan îzbend dike. Li hêlekê serdar û sermîyandar li hêla din karker, xizan, pala, şivan û gavan. Îdolojî û sîstemên ku li ser binyada kast, nijad, millet û ezperestîyê bi rê diherin, ji ber cihêtiyên etnîkî, mîlî, dînî, kulturî û sosyal merivan îzbend dikin. Ma Kurd, Ermenî, Yonan, Roman, Êzdî, Elewî, Yehudî, Xiristîyan, Gewende li her derên Tirkîyê ne îzbend in? Ma ew ji avûrûyên xwaztek û xususîyetên xwe yê cihê da nayên êşandin û gunekarkirin?

Koçber jî îzbendên welatên Ewropayê ne. Ew ê li Ewropa wekî îzbend tèn dîtîn, lê li welat yan gund û bajerê xwe bi qedr û qîmet in. Li derên din çing e nizamim, Kurdên Anatolîyê yê li Ewropayê, wexta ku li tetîla havînê tèn gundê xwe ji koçberîtiyê derdikevin û qalikê îzbendîtiyê ji ser xwe diavên. Hen ji wan, di bin da tomefilên merqegiran û bi danana xaniyên mezin û giranbiha xwe wekî axa û begên gund yê berê dibînin. Xagîya dikin û heta bi çavekî piçûk li hemîzbendên xwe yê berê mêz dikin.

Min bi guhê xwe bihîst, yekî ji Xelika

li Elmanyê di sohbetekê da got, "di sayê Ewropayê da, îzbendên me gî bûn meriv, bûn zêr"

Yên serdest îzbendan di jêr xwe ra dibînin û qedr, qîmet, heq û huqûkên xwe rewayî wan nabînin. Li gundên Kurdên Anatolîyê jî meriv dibe şahîdê vê rastîyê.

Li wir jî, nimûne Gewende û Mihecîr piçûk tèn dîtîn. Ji mineqeseyên di malpera Zincirlikuyu da meriv tê digihê ku Gewende 50 salî di ber vê ji Gundê Omê (Zincirlikuyu-Kulu) hatine qewitandin. Omerîyan jî du salan di ber vê Mihecîrên xwe yê Merdînî bi zorê ji Omeran (Tavşançalı-Kulu) biderxistin.

Li wan salên paşîyê Gewende di saye hunera xwe ya muzîkê da tenekî bi qîmet bûne û qezenca wan ji dohl, dawet û şahîyan ne xerab e. Nasekê qal kiribû, xizaneke li dohleke gotiye, "xwaz bi Gewendan, rind pera qezenc dikine, xwazika ez jî Gewende bûma"

Malpera Zincirlikuyu kampanya îmez vekiriye û pê ji Gewendan baxşandin tê xwaztin. Hewldaneke di cih da ye û layîqî pesandin û pirozkirinê ye. Payîza îsal li dohleke ez raste berpirsyarê malpera "Kurdên Kirşehîrê", Mile Kara hatim. Di sohbeta me da dor hate ser kampanya malpera Zincirlikuyu ya li ser Gewendan. Mile got "xwazka navê, 'Gewende jî insan in, em gî Gewende ne' li kampanyê kirina"

28.11.2009

Esrara Kaso, kêf û sonda Heydo

Muzaffer Özgür

Meha gulanê bû û li Anatolîya Navîn bihar hatibû. Ro dibiriqî. Erd germ bûbû û giraniya zivistanê ji ser erdê rabûbû. Tîrên rojê jîyan germ kiribû û gundîyan ji ber germa rojê xwe avetibûn ber sîya dîwaran.

Li gund bax û baxçan heşin dikirin, daran gul vekiribûn û bîhneka xwaş li ser gund belav dibû. Li nav gund dengandida hev. Ji aliyekî traktorek dihat û ber va çolê diçû, li dû pûlix hebû. Ji aliyekî din va jî dengê kurikan dihat, li ser rîya dibistanê dimeşîyan û dilîstin. Çûçikên ewra dabûn dû hev, difirîyan... Jîyan xwaş bû.

Li ber dûkana Hesê, cemaata gund gehîştibû hev û li ser rewşa welat sohbet dikirin. Rewşa dewletê nebaş bû û çend salan berê leşkeran dest dabûn ser. Ji ber wê jî îlonê bi şûn da leşkeran erîş dikirin ser gundan û gundî ditirsandin. Xwaşbûna jîyanê da carcaran jî zordarî çêdibûn.

Bîstekê bi şûn da cema leşkeran giran giran ber va cemaatê dihat. Gundîyan xwe berhev kirin û sohbeta xwe nû kirin! Serleşker bi lez peya bû û leşker ji cemsê derketin her yekî xwe dabû alîkî û sîleh jî di destan da bûn. Serleşker ji gundîyan ra got:

– Li gora agahdarî û îxbaran li gundê we li bax û baxçan da esrar hatîyê reşandin, em ê kontrolekê bikin rastê an na. Mixtarê gund bersiva serleşker da.

– Tiştêkî weng tuneş serleşker, ne rast e. Gundî esrar çî ye nizanin bawer bike.

– Mixtar tu were em gerekê bikin di nav gund da.

Serleşker, mixtar, esker û beqçiyê gund ketin rê. Serleşker di pir baxçan da kenevir tespît kir, lê mat mabû ku çawa eşkere di hemû baxçan da kenevir hatibû çinandinê, fahm nedikir. Ji mixtarê gund dipirsî:

– Mixtar, ev çî ye lo, gundîyan bi eşkere kaçaxçitî kirine ma tu nizanî. Li pir baxçan da kenevir hatiye çandinê. Tirs û xofa wan tuneş. Ew yasax e yasax!...

– Bi Xudê komutan ew heşinayî pir e, le ji bo çî û çawa hatiye çandinê kes nizane. Gendigelênê, dema ji bazarê toxim hatin kirin ew jî belav bûye. Bi rastî ji bo heşinîyê gundîyan jênekirin, ew nizanin esrar çî ye.

– Mixtar, hemû mêrên li gund dijîn bi anonsekê li ber camîya gund berhev ke, em herin ba cemaata we.

– Mixtarê gund ji bo daxwaza serleşker emir da beqçiyê gund ku mal bi mal bigere û bi alîkarîya xoceyê gund bangekê bike.

Ji camîya gund dengê bangê bilind dibû:

– Dikkat, dikkat!... Karakol komutanînin emridir, köyün tüm erkekleri hemen caminin avlusuna gelsinler, gelmeyenler jandarmalar eşliğinde zorla getirileceklerdir. Dikkat, dikkat!...

Li nav gund tirsek belav bûbû. Ew çî bû ku bi bangê, mêrên gund dawetî ber camîyê dikin. Bi lez, xort û kal, mêran berê xwe dabûn camîya gund. Li ber camîyê komutan bi hers bû. Cixara xwe kiribû ber lêvan, bi çavekî nebaş li gundîyan meze dikir. Mixtar got:

– Komutan beg gundî gehîştin hev.

Komutan rabû ser nigan û got:

– Gundîno! Li bax û baxçan kenevîr hatiye çandîn. Ji kenevîr esrar tê çêkirin û ew li gora qanûna me sûc e. Ma hûn nizanin. Me lîstek respît kir ku li wan baxçan gerek heşinahîya kenevîrê wara pûçkirin û bi agir bê şewitandinê. Eger di nav we da kesên bi wan tiştan dizanin hebin ma gavekê peş da derkevin. Em niha li gor lîsteya xwe, we dibin merkezê. Îfadên we gerek bên girtin. Mehkeme ê biryarê bide.

Rûspîyên gund tirkî fahm nedikirin û li dor xortan rûniştîbûn, wan jî ji bo wan gotinên serleşker werdigerandin kurdî.

Gundîyan li hevûdu meze dikirin û bi tirs çavên xwe berdabûn erdê. Serleşker:

– Çavuş, lîsteya ku we amadekirîye, bixwîne, navên ku hatin xwandin ma werin alîyê çepê. Eskerek meşîya û serleşker silav kir, got:

– Serseri komutanîm.

– Hasan K., Kemal Y., Bekir Ö.,... lîste hat xwandin. Serleşker:

– Ma wan kesên ku navê wan hat xwandin bi eskeran va herin bax û baxçan da kenevîrê jêkin û di agir da bişewtînin. Mixtar, otobûsa gund hazir bikin, gundîyan bibin qezê.

Mixtarê gund got:

– Bi ditîna min ne gerek e gundî niha herin qezê komutan beg, êvar dibe, soz ez sibê hamûyan berhev dikim û bi otobusa gund tînim. Bawer bike. Serleşker got:

– Nabe mixtar, gerek suçdar bên cezakerin, emirê min e, destê xwe lez bigrin.

Dema cemsî eskeran ji gund derket, otobusa gund jî li dû diçû û ber va qezê dan rê. Mixtar û çend gundîyan jî bi erebên xwe dabûn dû.

Serleşkerê mezin yê qezê çend salan berê dema ku mixtar leşker bû, ew serleşkere wî bû. Mixtar li mala wî mabû. Mîna ku mixtar lawê serleşkerê mezin bû. Ew li qezê çû mala serleşkerê xwe û hal û hekata xwe jê ra anî ziman. Serleşkerê mezin got:

– Mihemed oxlim tu dizanî va

sûcekî giran e. Ma te qet nedît di bax û baxçên gund da kenevîr heye, fedî bike oxlim. Ez bawer im bi te, ez sibê li meselê mêze dikim û em ê gundîyan serbest berdin. Tu niha havalê xwe bigre û herin gundê xwe.

Sibê li qezê, li ber cihê leşkeran gundî hatibûn ba hev. Demekê bi şûnda gundî hatin berdan. Leşkeran ji bo sûtê ku hatibû kirin, xwe berdabûn û çend xort birindar kiribûn. Lê gundî bi buyerê razî bûn. Hemû bi hev re çûn gundê xwe.

Mixtar li gund, gundî agahdar kirin. Çend rojan bi şûnda gerek xwarineka mezin ji bo heyeta ji qezê were, amade bibe. Gundîyan di navhev da pere berhev kirin û haziriya xwarinê dest pe kir. Çend rojan bi şûnda li ber mala mixtar çend pez hatin şerjêkirin. Kevaniyên gund di telaşeka mezin da bûn.

Di destpêka xwarinê da serleşkerê mezin got:

– Gundîyan esrar çandibûn. Toxim jî bi toximên ji bazarê sandin ra hatibû. Gundîyan di jîyana xwe da esrar nedibûn û wek heşinayî didîtin. Di bax û baxçeyên gund da esrarê heşin dikir. Me gundî agahdar kirin û hemû malbatan esrara di baxçan da pûç kirin û avêtin agir, pirs zelal bû, em ji bo mêvandarîya we spas dikin, de afiyet be.

Pirs zelal bûbû, gundîyan bi çoşeka mezin xizmeta mevanên xwe kirin.

Çend meh derbas bûbûn. Li gund dawetek hebû. Havîn hatibû û tîra rojê xelkê gund rivandibû ber sîya mala Xelê. Mala Xelê daweta lawê xwe Beyro dikirin. Ji bo muzîka dawetê ji gundê Kutlixanê Heydo anîbûn. Dengê dol û zirnê li ser gund belav dibû. Xort û keç ketîbûn bazdanê. Oxintiçîyan li odan çay vedixwarin, sohbet dikirin. Mehşer hebû.

Kaso, hevalê Beyro bû. Ji bo amadekirina dawetê wezîfe girtibû û li cîhekî rûnedinişt, xizmeta însanan dikir.

Êvarê xortên gund bi dizikî arak vedixwarin. Ji aliyêki da jî Heydo miruz tîrş kiribû û bi Kaso ra behsa bêkefbûna xwe dikir. Dema xortan ji Heydo stranên klasîkên kurdên Anatoliyê daxwaz kirin, Haydo got:

– Bi şeref eger min niha bi tutuna xwe ra esrar vexwara, min ê ji bo we heta sibe stranê bigotana. Kêfa min tûne. Kaso got:

– Walla tu niha bejê ez sibe ji te ra esrar tînim. Çawên Haydo bi gotinên kaso vebûn.

– Te çî got lo bira, ma li wê çolê anadolîya navîn esrar li ku yê. Heneka meke loo. Ki dizane esrar çî ye? Ma wira enqerê itfaiyê meydanîyê. Kaso got:

– Bi şeref ez tînim, em niha kêfa xwe bikin, sibe tu ê bibinî. Haydo bawer kir le şika xwe jî got. Heta sibe ciwanên gund bi kefa serxoşiyê govend girtibûn.

Heydo hunera xwe pêşkêş dikir.

Dema leşkeran ji baxçan heşinahîya kenevîrê berhev kirin û şewitandibûn, Kaso jî di baxçê xwe da agirek dadabû û heşinahî dabû ser agir. Ji aliyekî jî qesî nîv çalekî berhev kiribû û bi dizikî di bin kayê da veşartibû.

Dem hatibû û xezîne gerek bihata derxistinê. Ma Heydo bîr dike. Sibê bi ereba mala xudiyê dawetê hatibû ber mala Kaso û bang dikir.

– Kaso, de rabe loo, ro hatiye nîvro, ez hatim te bibim mala ape Xelo, em tevûhev xarinekê bixwin. Dawet li benda te ye. Bi dengê Heydo ra Kaso rabû. Li ber mala Heydo bi dîya wî ra sohbet dikirin. Kaso got:

– Ma çir bû loo, zave hat revandin hûn telaşê dikin, ez tîm. Heydo got:

– Oxlim de rabe, te êvarê mîna mîrekî gotinek kir, ez li benda te me. Bi şeref eger tu şora xwe nîne şûnê, ez terim gundê xwe, ma daweta we ji we ra. Birê Beyro got:

– Te çî got Heydo ma daweta me heye, tu nikanî herî, mêvanên me hene, daweta me nikanî terk bikî, eyb e lo, va gotinên te yên zarokan in lo. Kaso kenîya got:

– Heydo, bi min ra were em herin paş malê, gotinên min hene. Ketin destê hev û berva paşmalê çûn. Ketin hundirê xaniyê kayê. Kaso di nav kayê da çalek derxist û da Heydo. Heydo mat mabû. Dengê xwe nedikir, serxoş bûbû. Çal vekir heşinahî bi destê xwe girt û got:

– Oxlim ma tu hizirî lawo, ev çî ye? Çalek esrar, bavo mala min şewiştî, ez dikanim salekê tutunê bi kêfeka xwaşîk bikîşînim. Eeee em çî bikin? Kaso got:

– Çî? Çî bikî, ez soza xwe tînim şûnê, ma te bîr kir? Heydo pir kêfxwaş bûbû. Kaso maç kir û got:

– De bêje bavo, çî daxwazên te hene.

– Daxwazên min hene kekê, tu dizanî ez xwande van im û kurdekî di nav sîyasetê da me. Armanç û hêviyên me hene. Gerek tu li vir li ser şerefa xwe sozê bidî min ku tu ê hertim li dawetên kurdên me însanan teşwîqî stranên me bikî, govendên me bidî lîskandin, xortan bi zirna xwe perwerdeyî muzîka govendê bikî. Dawetên me gerek bibin dibistanên kultura me. Stranên klasîk li cemaatan bêjî û bistirêyî. Li Kutluxe zaneyên muzîka me û daxwazên me werin perwerdekirin.

– Erê çavê min, ez bi şerefa xwe sozê didim te ku van daxwazên te ez ê heta mirina xwe di hunera xwe da bikim. Kaso, çal teslîmî Heydo kir û hevûdû maç kirin. Dema derketin ber malê çalê bi ka kirin ereba mala Xelo.

Çend rojan Heydo li dawetê bi kêfeka mezin zirnê lêxist...

Heydo û Kaso bûbûn dostên hev. Li her dawetekê Heydo digot:

– Kaso, oxlim ez sonda xwe tînim şûnê. Tu dibînî...

Roja zimanê zikmakî û Manx

Ecevit Yıldırım

Pakistanê di sala 1952an de zimanê urdu wek zimanê fermî qebûl kir. Ji ber ku zimanê urdu li rojhilata Pakistanê zimanê zikmakî yê tenê ji sedî sisîyê şênîyan bû, gelê li rojhilata Pakistanê li hember wê qirarê nerazîbûna xwe nîşan da. Di xwepêşandanên li bajarê Dakayê, yên di 21ê sibatê de, 5 xwendevan miribûn. Gava Bangladeşê di sala 1971an de serxwebûna xwe îlan kir, zimanê bengalî wek zimanê fermî û roja 21ê sibatê jî wek roja şehîdên ziman qebûl û pîroz kir.

Neteweyên Yekbûyî jî serîlêdana Bangladeşê ya di sala 1999an de nixand û di encam de 21ê sibatê wek roja zimanê zikmakî ya navnetewî îlan kir. Ji sala 2000an vir ve jî di rêberiya Unescoyê de tê bibîranîn û pîrozkirin.

Di nexşa zimanên zikmakî, ku di sala 2002an de ji hêla Unescoyê ve hatibû weşandin, 6700 zimanên ku li dinyayê têne dengkirin wek dewlemendiya tevahîya dinyayê hatin qebûlkirin. Dîsa tê ragihandin ku ji wan 6700 zimanên ku têne dengkirin, piraniya wan bi xetera tunebûnê va rûbirû ne.

Gelên ku zimanê wan di bin xetera tunebûnê de ye, wê rojê wek derfet

dibînin. Bi xebat û çalakîyên cûrbecûr bala raya giştî ya navnetewî dikşînin û Unesco jî piştgiriya wan dike.

Xebata Unescoyê ji bo zimanên di bin xeterê de, her wiha ji bo zimanê kurdî ya li Anatoliya Navîn jî watedar e. Ji ber gava zimanek mir, ji nuh ve zindîkirina wî ne mimkîn e.

Pir caran ji bo zimanê îbranî tê gotin, ku di demên hemdem de ji nuh ve hatîye zindîkirin. Ew yek ne rast e. Zimanê îbranî tu carî nemiribû. Ji ber zimanê îbranî wek zimanê îbadet û stranbêjiyê bû, tim dihate bikaranîn û bihîstin. Tenê bi avabûna dewleta Îsrailê di sala 1948an de, zimanê îbranî bû zimanê fermî û zimanê rojane yê gel.

Gava em li kurtedîrok û rewşa zimanê manx dinêrin, ew rastî bi awayeke hîn êşkere û zelal tê famkirin.

Di sedsala 18an de nêzikî tevahiya 20.000 şênîyên girava Isle of Man bi zimanê manx deng dikirin. Bi dagirkirina giravê ji hêla Qraliyeta Britanyayê ya di sala 1765an de û zextên ku zimanê manx wê çaxê rûbirû ma, rewş hate guhertin. Zimanê ingilîzî her ku çû şûna zimanê manx wergirt. Li ser

wê rewşê, bi armanca parastina zimanê manx di sala 1899an de saziyek bi navê Yn Cheshaght Ghailckagh ava bû.

Di serjimariya sala 1901an de, 9,1% ji şênîyên giravê dan zanîn ku ew bi zimanê manx dizanin. Di sala 1930an de kesên ku zimanê wan yê zikmakî manx bû û pê dizanibûn, tenê bi qasi tiliyên destan mabûn. Di sala 1946an de kesên ku zimanê wan yê zikmakî manx bû, tenê 20 kes mabûn.

Loma jî bi armanca parastina bilêv-kirina orjînal ya zimanê manx, saziya Yn Cheshaght qeyidên bi deng kiribûn. Gava di sala 1974an de kesê bi bi navê Ned Maddrell ku zimanê wî yê zikmakî manx bû mir, zimanê manx jî pê re ji holê rabû.

Di vê navberê de, di encama kar û xebata çalakvanên ziman, kesên ku zimanê manx wek zimanê duyem dizanibûn, di sala 1991an jî 80.000 şênîyên giravê bi qasî 634 kes bûn. Her wiha jî sala 1999an vir de, derfet ji bo şagirtên giravê heye ku di her dibistaneke giravê de zimanê manx fêr bibin.

Tevî wê, li giravê pênc berdibistan û du dibistan (Bunscoil Ghaelegh û Scoill Balley Cottier) hene ku zimanê wan yê perwerdeyê jî zimanê manx e.

Di serjimariya sala 2001an de bê ku dereceyê destnîşan bikin, 1689 kesan dan zanîn ku ew bi zimanê manx dikarin deng bikin, bixwînin û binivîsin. Di sala 2005an de jî ji 80.000 şênîyên

giravê ku zimanê wan yê zikmakî manx bû 28 kes bûn!

Ger em zimanê kurdî û zimanê manx bidin ber hev, bêguman em ê neheqiyek mezin li zimanê kurdî bikin. Ji ber zimanê kurdî yek ji zimanên sereke yê Rojhilata Navîn e.

Lê belê rastiyeke din jî ew e ku di encama siyaseta asîmilasyonê ya dewleta tirk de, coxrafya ku kurdî lê tê dengkirin her ku diçe piçûk dibe.

Di destpêka avakirina komara tirk de zimanê yekem yê tevahiya kurdên Anatoliya Navîn kurdî bû.

Lê belê îro tenê li gundên sê navçeyên Anatoliya Navîn (Qulu, Cihanbeyli û Haymana), kurikên kurd bi zimanê kurdî mezin dibin. Ger rê li ber neyê girtin, ew dever jî dê li hember asîmilasyonê bi bin keve. Îro jî her rojê bêhertir derfet hene ku xwedî li zimanê kurdî were derketin û rê li ber asîmilasyonê were girtin. Divê em ji hal û rewşa zimanê manx îbret û dersê werbigrin.

Hîn ku bi derengiyê neketiye, divê em qirara xwe bidin. Yan em ê wekî gelê Bangladeşê xwedî li zimanê ku ji hêla bav û kalan ve li me emanet hatiye dayîn derkevin, yan jî em ê mîna niştecihên Isle of Man, ji zimanê xwe bibin.

Bi vê minasebetê ez roja zimanê zikmakî ya navnetewî, li hemû zimanên di bin xetera tunebûnê de ne, pîroz dikim.

Geşta Kurdistanê II

Xayyam Rizgar Celikani

Me di ser Semsûrê re ber bi Nemrûdê ajot. Çîyayê Nemrûdê... Nêmrûd! Meriv bêzar û bêziman dimîne. Navenda cîhanê ye, rojhilat û rojava li Nemrûdê digîhîjin hev. Hem çîya bi xwe semyan e, hem jî gora Key Antiyok ronakdar e. Dema meriv digîhîje lûtkeya Nemrûdê, têdigîhe ku Key Antiyok bi yezdanan re ketiye pêşbazîyeke xetere.

Meriv hest dike ku wî xwestiye bi xwe bibe Yezdanekî dilovan. Lewma tirba xwe li ser dertapa Nemrûdê ava kiriye. Em nizanin ka keyê mezin Antiyok xwe bi yezdanên jorê da pejirandine yan ne! Lê mirov bi hestiyarîyek valahîyê li ser banê Nemrûdê li ger û seyrana tavê temaşe dike.

Kolik

Kolik navenda eşîreta Reşîyan bû. Navê wê veguhastin û kirin Kahta. Kolik weke hemû bajarên din ên Kurdistanê bajarekî zehf kevnar e û dîrokî ye. Mirovên Kolikê mîna piraniya kurdên Anatoliya Navîn bi kurmancî û bi zarê berferatî dipeyîvin.

Navçe her çiqes li cîhekî gelekî stratejîk be jî, ji mêla aborî ve ewqes

bi pêş neketibû. Em li Kolikê rawestan û çûn çêjxaneyeke li navenda navçê. Xwarina xwe gelekî baş bû. Hertîştên wan bi me nas hat. Kevçî û kodikên xwe, firaq û amanên xwe, goşt û zadê xwe hemû hertîşt bi me nas dihat. Em zehf şa bûn. Me pir kêf kir.

Semsûr

Me di ser Semsûrê re ber bi Nemrûdê ajot. Çîyayê Nemrûdê. Nêmrûd! Meriv bêzar û bêziman dimîne. Navenda cîhanê ye, rojhilat û rojava li Nemrûdê digîhîjin hev. Hem çîya bi xwe semyan e, hem jî gora Key Antiyok ronakdar e. Dema meriv digîhîje lûtkeya Nemrûdê, têdigîhe ku Key Antiyok bi yezdanan re ketiye pêşbazîyeke xetere. Meriv hest dike ku wî xwestiye bi xwe bibe Yezdanekî dilovan.

Lewma tirba xwe li ser dertapa Nemrûdê ava kiriye. Em nizanin ka keyê mezin Antiyok xwe bi yezdanên jorê da pejirandine yan ne! Lê mirov bi hestiyarîyek valahîyê li ser banê Nemrûdê li ger û seyrana tavê temaşe dike. Ger ev cîh li welatekî Ewropayî bûya, wê bi vê berhema bîrdar hemû

deverên derdora Semsûrê dewlemend
bikirana, wê bi hezaran geştîyarên
ji welatê dûr bikişandina herêmê.
Mixabin mîna hertiştî kurdan, ev
berhema hanê jî bêxûdî û mêrat maye.

Nemrûd

Gava em herçar heval bi riya teng û
berwar ra ber bi tirba Key Antiyokê
nemir û gorbihûşt ve hildikişîn,
pismamê delal û destbirakê min î
tevezemanan Nuro digel birayê min
Mendoyê qehreman mîna ciwanên
panzdesalî bi çîya de pêş de diçin.

Mala minê!... pismamê qedirbilind
navzirav, tenik û narîn Sado ku min jê
dipa ku ê mîna tîremaran ber bi gora
Antiyok de bixûşe, bêhinase, bêhelm
ma û bi rê de gelek caran sekinî û
betilî. Ez bi xwe li paş gîştan mam.
Ez mirovekî qelew û bêwerz im ku
bi dehsalan e min tu çalakîyên werzî
nekirîye û kîloya min gîhişt 106 an.
Eva rekorda min tenê ye e ku min di
temenê xwe de şikandîye. Ev e min bi
xwe li banê Nemrûdê li def Hezretî
Antiyok soz û peyman da ku ez werzê
bikim ku kîloya xwe daxim.

Lawêja min a Nemrûdê

Min soza dayî Antiyokê xawênşik û
nexwer û ez ketim rejîmeke tengezar
û dijwar, min kîloya xwe daxist 88 an.
Lo Antiyok!... ger Yezdanan tu tev xwe
kirin û min nuha dibîzî, bizane ku min
peymana xwe anî cîh. Tu jî li jor digel

Yezdanan torpîlekê bike û me rebenê
Xûdê biborîne û rizgar ke.

Şêxê menzîlê me efû bike

Kerba me şikest. Em westîyan.
Em betilîyan. Me berê xwe da riya
Sêwrekê. Bi rê de çavê me li lewheya
Menzîlê ket. Me xwest ku em sengera
Şêxê bi navûdeng zîyaret bikin. Le belê
me li derdora xwe nihêrî ku me bîra
vexwerîye.

Em ketin gumanê gelo şêx ê me
hilgire hizûra xwe yan ne? Piştra me
biryara xwe da ku em neçin û wî camêrî
nerihet nekin.

Sêwrek û Ferîbot

Sêwrek li ser riya Amedê ye. Wê em
pêwist in di ser riya wê re biçin Paytextê.
Riya me li Feratê diqelibî. Em di riyeke
teng û pêçek re gîhan ber bendava
Ataturk û robara Feratê. Bendav ku bi
navê wî kesê bi lanêt hatiye bi nav kirin
gelek efsûnkar û raydar bû. Mîna leylan
û revrevikan ku li çolistan û berîyan
rast derwêşekî tî û westa be, li mirovan
pêrgîniyê dike.

Em bi ereba xwe ve li teniştê bendava
navlanêt rawestan û me bendewariya
feribotê kir. Ew rengê şîn û ferîbot
bi rastî zehf eksotîk dixuyîn. Piştî 20
deqîqeyan ji hember de ferîbota me
xûya kir. Min berê jî li Pitsburgê li
Rotterdamê û li Zurichê ferîbot dîtîbûn
û li wan siwar bûbûm. Dewra ferîbota
me mîna keştîya hezret Nûh xûya dikir.

Dîsan jî kêfa ku min ji rêwîtiya vê ferîbotê hilgirtî ji yên din zehftir bû.

Ber bi Amedê

Dû derbazbûna me taxa din de di riya Sêwrekê re em daketin riya paytexta bi navûdeng a welatê navqedexe. Erd û zevîyên Amedê gelek bala merivan dikişîne. Kifş e ku ev erd û zevîyan ji bona cotemeniyê pir adan û berhemdar in. Balkêştirîn tişt ji adanîya wî erdî jî, kevir û zinarên reş di hemû deşta Amedê de hatibûn reşandin. Nizanim ew ji ku hatine. Ger ez hizrekê bikim ez dikarim bibêjim ku ev kevirê reş ku bazalt in, ji çiyayên arîn ên Kurdistanê wek Sîpan, Nemrûd û Agiriyê derketin û di hengama qeşayê de bi ber sîpanan ketin û ji çiyayên de ber bi deştan xûşin. Em dawîya dawîn gehîştin armanca xwe, Amedê. Êvar bû û me tenya miraza dilan, paytexta nebinavkirî bi çavên şevê dîtîn. Me rasterast trempêla xwe ajot ber Otele Malabadîyê. Em di otelê de bi cîh û war bûn û me pêdiviyên xwe dabûn kirin.

Piştî em li ereba xwe ya mîna kevokek spî siwar bûn û dev da baxçeyê Dîcleyê ku bi sed salan e bi navûdeng e. Navê wan ê xasma Hewsel e. Em li Koşka Gazî rûnştin. Me şiv kir, çay vexwar, aravî kişand. Dora din ê rojê em li nava bajêr gerîyan. Sûrên Amedê ên bi navûdeng dîtîn li ser wan gerîyan. Bi rastî li Amedê gewşin û teybetendîya herî balkêş ev bû ku li her aliyekî qîşleyên

leşkerî hebûn û bajar bi temamî di bin işqala leşkerên dewletê de bû. Ev rewş hem di sûrên Amedê de deng vedida û hem jî di rûyên amedîyan de şewq vedida.

Heskêf

Westgeha me ya di rêzê de Heskêf bû. Heskêf di geşta me ya çar rojan de navçeya dûr bû. Celikan li ku Heskêf li ku? Navbera wan 1300 km herd bû. Riya me bi Dîcleyê re beramber mîna marekî belek lox dibû. Di vê navberê de em di nava Êlîhê re derbaz bûn. Êlîh jî mîna bajarên din ên Kurdîstanê bi rastî bûye metropolek. Devê me li hember vî bajarî jî ji hev vekirî ma. Her çiqes em li wir ne sekinî bûn jî.

Heskêf bajarekî 12 hezarsalî ye. Min bi xwe heta nuha tucaran ev bajar bi çavên dunê nedîtibû. Her tim me ew di sûretan de didît. Heskêf bi rastî anakronizmayekê ye. Hinek dibêjin nizanim dîroka wê ji artukîyan de dest pê dike, hinên din dibêjin ji romayîyan de dest pê dike. Bi ramana min dîrokê hîn dest pê nekirîbû li Heskêfê dayikan ji zarokê xwe re çîrok digotin. Mîna ku Ahmed Arîfê hêja gotibû: *"dayika te Hewik hîn zaro bû, Min landik şand ji Nûho re"* Ez jî bibêjim gava çîroka Heskêfê qediya dîrokê nû dest pê kir. Li gor lêkolînên zanayê kurd Mihرداد Izady, Heskêf 12 hezar salî ye. Rakolandinên li girê Helefê, girê Cermoyê û li deverên din

ên Kurdistanê nîşanê me dikin ku şaristanîyê li Kurdistanê dest pê kiriye. Ev ne teorî ye, ne jî têz e, ev rastî ye. Weke birêz Öcalan jî peyitandîbû ku şoreşa neolitikê li Kurdistanê qewimî. Heskêf aha tam jî di vê babetê de derdikeve hemberê mirovahîyê. Ji bona ku Heskêf çavdêrî kiriye, li mirovatîyê. Ji neolitikê de heta Şoreşa Pîşesazîyê.

Em çûn, me li wir xwarina wan tamijî. Li Heskêfê digel dîroka zindî û bêxûdan jî me masîyên Dicleyê çêjîn. Tama wan gelek mize bû, lê xwarina wê ji ber dasîyên mîna şûjînan gelekî xetere bû.

Vegeza di ser Mîdyadê re

Me dû Heskêfê re berê xwe da Midyadê. Midyad jî wek Heskêfê bajarekî kevnar e, dîrokî ye. Gelek geştîyar hebûn li wir. Em li nava bajêr rawestan. Sado xwest ku em qonaxa rêzefilma "sila" ye bibînin. Em lê gerîyan û me bi hêsanî cihê wê kifş kir. Em çûn ku meraqlîyê "sila"yê ne tenê em bûn. Rêzefilm bi rastî ev qonax jî, Midyad jî bi navûdaneg kirîbû. Qonax bi rastî jî li gor şana xwe gelek rewnaqdar bû. Me tê de bêhna xwe hilgirt û wêne kişandin.

Mêrdîn, Qoser û Ruha

Li Mêrdînê me çay kirî. Di nva bajarê kevn da li qehwxanekê em bi kaxitan lîstin. Di ser qoserê re em daketin Ruhayê. Li gor hizra min bajarê herî

semyan Rûha ye. Rûha bi rastî bêemsal bû. Tu bajarê wisa rewnaqdar min bi xwe hîn nedîtin.

Dîlok û Mersîn û Derya naverast

Di ser Dîlokê re em hatin gehîştin Mersînê. Me xwe avêt delava Derya naverast yan jî Behra spî. Em ketin behrê û me di nav ava Behra spî ya hênîk da westîna xwe hilgirt. Bajarê levantî Mersîn ku ew jî êdî bûye Kurdistan, bajarekî zehf delal e. Westgeha me ya dawî bû.

Serencam

Min bi dû vê geşta bilez çendîn encam derxistin. Yek ji wan ev e ku min hîn bi kûrahî fam kir ku ev şerê qirêj ku sî sal in didome ji bo çî ye. Kurdistan welatek dewlemend û stratejîk e. Lewma dewleta tirk nahêle gelê kurd silametiye bibîne, ew dizanin ka çî welatekî bêhempa ji destê wan çûye. Ya duduyan jî ev e ku min bo Kurdistanê hîç tiştêk nedizanîye.

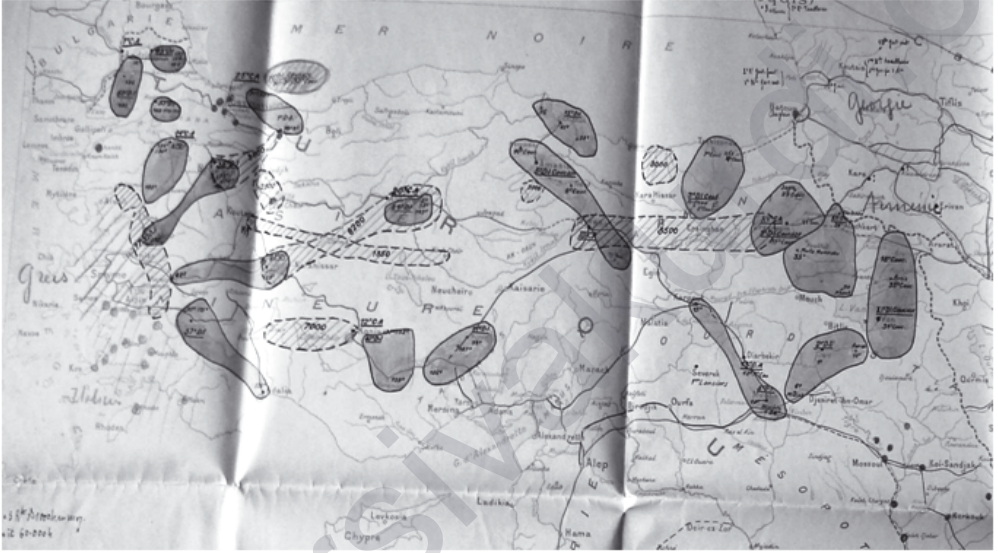
Hemû agahîyên di mêjîyê min de ên li ser Kurdistanê qalîkê gwîzekê tije nakin.

Min dît Kurdistan rast e û li wir e. Jîyana min xewn bûye.

Xayyam Rizgar Celikanî

Zurich, 24 Sermawez 2009

Birinci Dünya Savaşı sonrası ve 1921 öncesi Koçgiriden sürgün edilen bir ailenin mensubu, İbil Pano Koçgiri ile söyleşi

Ocak 1920 Koçgiri ve Kürdistan'da askeri durum. Düzensiz osmanlı ordusu güçleri Koçgiri-Erzincan ve çevresin de (çizgili alan) 8.500 olarak veriliyor.

Birinci Dünya Savaşı sonrası ve 1921 öncesi Koçgiriden sürgün edilen bir ailenin mensubu olarak geçmiş, sürgünü, dedenizin anlatımlarını anlatır mısınız?

İbil Pano Koçgiri: Dedem Ap Temur'un anlatımları; "Oğul, oğul siz yokluk görmediniz. Biz açlıktan dolayı çarıklarımızı bile yedik." cümlesiyle başladılar. Ben de kendisine dede niye çarıklarınızı yediniz ki sorusunu yönelttiğim de açılır ve geçmiş anlatmaya başladı.

"1. Dünya Savaşı bittikten sonra Memê, Siko, Alık yani 2 amcam ve babam kürdler için kürd askeri yapılanması için asker oldular. Erkeklerimiz Kürtlerin haklarını elde elde etmek, korumak için biraraya toplanıyorlardı. Gelenler oldu. Gelenler onları ikna ettiler. Eli silah tutan kürd erkekleri ikna olup gittiler. Onlar, zorla götürüldüler. Gönüllü ve bütün teçizatlarını yanlarına alarak, silahı olan silahını,

hançeri olan hançerini alıp, giyinip gitti. Kendi bölgelerindeki kürd askeri birimleri içinde yer aldılar. Yakınlarım gözlerimin önünde bizlerle, yakınlarıyla helalaşarak gittiler. Bir daha da kendilerini göremedik. Geri gelmediler, bir haber alamadık.

Bizler geride kalanlara gelince; Kış günüydü. Her taraf karla kaplı. Askerler, köylerin, yerleşim birimlerinin etraflarını sardılar. Bizleri evlerden çıkarmaya başladılar. Ne olduğunu anlayamadık. Ne yapmak istiyorlardı? Ki daha önce komşu köylerdeki Ermenilere ve Rumlara aynısı yapılmıştı. Çığlık atan çocuklar, korku, panik, telaş, ağlama, birbirimize sarılıp ağıt yakmalar...

Köyümüze gelen yabancılar, askerler kendilerine karşı direnenleri evlerinin için de, köy ortasında herkesin gözleri önünde öldürdüler.

Ben, bir kız kardeşim, diğer yakınlarımız, köylülerimiz köylerimize gelen askerler tarafından iplerle birbirimize bağlanmaya başladık. Niye birbirimize bağlandığımızı, ne yapılacağını, nereye doğru götürüleceğimizi bilmiyorduk. Aynen Ermeni ve rumlara yaptıkları gibi yanımıza yiyecek almamıza dahi izin vermediler. Üstümüzde bulunan elbiselerle yola çıkarıldık.

Esir konvoyları olur ya aynen öyledik. Memleketinde, toprağı üzerinde, evinde esir alınmış, dipçik darbeleri

altında iplerle birbirlerine bağlanmış, hakaret, zulüm altında yürütülüyorduk. İttihatçıların yönettikleri, kürdleri sürgün etme emri verdikleri askerler, sadece kaçabilenleri, ulaşamadıkları, gidemedikleri köyler de yaşayanları sürgün yolculuğuna çıkaramadılar.

Bizleri kar da, buz da yürütürlerken, yol da diğer yerleşim birimlerinden toplayıp, birbirlerine bağladıkları insanlarımızı da bizim içinde bulduğumuz esir konvoyuna katmaya devam ediyorlardı. Yerleşim birimlerinden bazılarının isimlerini verecek olursam; Gerni, Bozo, Çiçegali, Resulan, Qalqan, Çıragedig, Mecid, Cibo, Qurıçay'a, Kemah'a diğer nahiye, kaza ve Erzingan'a bağlı köyler.

Biz Refahiye'ye bağlı olanlar idari olarak Erzurum vilayetine bağlıydık.

Açtık. Tirtir titriyorduk. Biz erkek çocukları bellerimizdeki kayışları-deri kemerleri karla ıslattık. Ben ve kızkar-

deşim deri kemerimi kemirerek yedik. O bitince çarıklarımızı yemeye başladık. Çariksız kaldığımız için ayaklarımız kar da yanıyordu. Ot yoktuki yürürken ot toplayıp da yiyebilelim. Kar, fırtına, buz, açlık, korku.

Herkes yürüyebildimi? Hayır. Dayaktan, açlıktan dolayı yürüyemeyenler, güçsüz olanlar, bebekler, çocuklar, yaşlılar yol da bırakıldılar. Kendilerine kürdleri sürgün etme, kırma emri verilen özel görevliler, emre göre davranıp, onları kenara itekliyordular. Bu insanlarımız 2-3 metre karın olduğu o soğukta dondular. Ya da daha donmadan kurtlar tarafından yenildiler.

Bizi memleketimizden dipçik zoruyla yola çıkarırlar bu insanlarımızı

doğrudan öldürmediler. Çünkü kurşun harcamak istemiyorlardı. Birden can vermelerini istemiyorlardı. Karın, buzun içinde acı çekerek dakika dakika ölüme yaklaşmalarını istiyorlardı. Daha canlılarken kurdlara yem olmalarını istiyorlardı.

Kızkardeşimle birlikte karın içine düşen, yuvarlanan, inleyen, ağıt yakan insanlarımızı bakıyor, birbirimize sarılıyor ve ağlaya ağlaya yürüyorduk. Bizler, Elaziz'e doğru yola çıkarılmıştık. Elazize vardığımız da dövüle dövüle yola çıkarılan insanlarımızın yarından fazlası kırıldı, yani öldü. Mustafa Kemal ve arkadaşları Kürd sürgün kararını uygulamaya koydukları ilk andan itibaren istedikleri şekilde sonuç almaya başlamışlardı. Her gün kırılıyor ve nüfus olarak da azalıyorduk.

Bizi Elaziz garına götürdüler. Guruplara ayırarak trenlere bindirdiler. Ben orada kızkardeşimi kaybettim. Bir daha da bulamadım. Treni hiç durdurmadılar. Tren de ölenleri dışarıya doğru fırlatıp atıyorlardı. Ne inancımıza göre cenaze merasimlerimiz yapıldı, ne de insanlarımız gömüldüler. Gece, gündüz fark etmiyordu. Öldüğünü his ettiler mi, alıp fırlatıyorlardı. Ne dirimize ne de ölüme saygıları vardı. Ki biz inancımıza göre güneş varken, karanlık olmadan ölümlerimizi yıkar ve gömeriz.

Trenler Bursa ve Eistanbol güzergahı

na doğru sürülmüşlerdi. Bizi Estenbol'a (İstanbul) getirip bir askeri kışlaya yerleştirdiler. Nereye biliyor musun? Bizleri Haliç gemi tersanesinde çalıştırmaya başladılar. Esir alındık, sürüldük ve çalışma kampı koşullarında zorla devlet için çalıştırıldık. Askeri kontrol altında hareket ediyorduk. Bundan dolayı da bizler Hasköy ve Halıcıoğlu'na yerleştik. Bu semtler de gecekondular yapıp, yaşamaya başladık.

Bir müddet geçti. Biz esir alınışımızı ve orada esirler gibi çalışmaya mecbur edilmişimizi kesinlikle kabullenemedik. Hep kaçma, geriye gitme, toprağımıza basma, yakınlarımızı görme özlemi çekiyorduk. Kim öldü, kim kaldı, kim nere de? Bilemiyorduk. Koçgiri'de kalabilenler ne durumdaydılar? İçin içini kemiriyor. Etrafın askerle sarılı. Kendileri için çalıştırmaları, köle işçiler ihtiyaçları olmasa bizleri de sağ bırakmazlardı. Kürd işçi taburlarıyla devletin ihtiyaçlarını karşılıyorlardı.

Çanakaleli birisiyle Haliç'de tanıştık. Gizlice konuştuk ve durumumuzu kendisine anlattık. Vatanımıza, Koçgiriye gitmek istediğimizi belirttik. Adam durumumuzu anlayınca dönüş için bize yardım edeceğini belirtti ve etti. Biz dört kişi gizlice tersaneden kaçmaya, yola çıkmaya karar verdik. Adam bize yardım ediyordu. Haliç'den itibaren saklana saklana Çanakale'ye geçtik. Bir

hafta o adamın odunlarını kırdık. Bize 50 kuruş verdi. Ayrıca bizi götürüp bir deniz aracına bindirdi. Biz Kerasous'a (Giresun) kadar gittik. Orada indik. Oradan da yürüye yürüye Koçgiri'ye kendi köyümüze vardık.

Biz Haliç tersanesinde esir işçiler olarak çalıştırılırken Koçgiri'de Kürd soykırımını yapılmıştı. Mustafa Kemal, Koçgiri'ye askeri sefer düzenleme istemini arkadaşlarından oluşan bakanlar kuruluna da onaylatmıştı. Bakanlar kurulunun kararıyla ordular düzenlenmiş ve "Kürdü kırın" emri verilmişti. Bizler Kerasous'dan (Giresun) Koçgiri'ye doğru ilerlerken Kürd Alevi düşmanı Osmanlı Paşası M.Kemal'in özel emriyle bizzat görevlendirilen Laz Topal Osman'a bağlı çeteler tarafından öldürülen Koçgirililerin cesetlerini görmeye başladık. İrkiliyorduk, sarsılıyorduk, ağlıyorduk. Koçgiri bölgesinin sınırlarına girene kadar sevinçten ağlamıştık. Girdikten sonra ise acıdan ağlamaya başladık.

Geçtiğimiz yerleşim birimlerinde, yol kenarlarında, evlerin yakınlarında, köylerin dışında öldürüldükleri yerlerde bırakılan, gömülmeyen, gömülemeyen insanlarımız ve telef edilen hayvanlarımızın iskeletlerine baka baka Koçgiri köyüne doğru ilerledik. İnsanlar öldürüldükleri, öldükleri yerlerde çürümüşlerdi. Hayvanlar da aynen öyle. Çok

sayı da köy boştu. Yakılan, yıkılan evlerin görüntüleri zulmun boyutunu gösteriyorlardı.

Bizler öyle bir acı çektik ki nasıl tarif edebilirim? Bilemiyorum. Askeri kontrol alanından kaçyorsun, uçarcasına vatanına dönüyorsun ve cesetlere baka baka ilerliyorsun! Şimdi televizyonlar da I ve II.Dünya Savaşlarının görüntülerini verdiklerinde ben hep o günleri hatırlıyorum. Asker ölülerinin yerinde gözüm de Koçgiri Kürdünün cesetleri canlanır, film geçmeye başlar. Hayvan ölüleri de farklı. Orduların kullandıkları atlarla, sivil köylülerin hayvanları bir değil. Ama çok kötü hatırlatma yapıyor.

Köye vardık ki evler bütün heybetleriyle yanmış, yıkılmış halde duruyorlar. Yiyecek yok ve kıtlık var. İnsanlar yiyecek bir şey bulamıyorlar. Tohum, hayvan bir şey bırakılmamış ki! Osmanlı askerinin girdiği yer çöle dönerdi. Koçgiri de çölleştirilmişti. Çalmışlar, yemişler, hayvanlarına yedirmişler, el koyup kendileriyle götürmüşler.

Sağ kalabilen insanlarımızı açtılar. Biz kendi yiyeceğimizi insanlarımızla paylaştık. İnsanlarımızdan parası olanlar da alış veriş yapamıyorlardı. Çevre yerleşim birimlerinde yiyecek satılan yerler kürd olmayanlara aitti. Memleketimize yerleştirilen bu bakkal sahipleri aynen askerinin, devletin ağzıyla, tavrıyla bizlere yaklaşıyorlardı. Yiyecek almaya

gidiyorduk. Adamlar özel olarak tenbihlenmiş olmalıydılar ki dükkanlarının kapılarını, camlarını kilitliyorlardı. İçeri girmemize dahi izin vermiyorlardı. Bizlere hiçbir şey satmıyorlardı. Angora'da askeri karargah kuranların buradaki dilileri, elleri bu nahiyelere, ilçelere, köylere yerleştirilen kişiler, Kürd olmayanlardı. Resmen bizlere düşmanlık yapıyorlardı. Adam yiyecek satmıyor. Bu tavır ne anlama geliyor? *"Ankara'daki askeri hükümet mensupları sizin ölmenizi istiyorlar. Bu istekten, emirden dolayı sizlere yiyecek satmıyoruz. Açlıktan ölün, geberin."*

Ankara'daki hükümet sürdü, kırdı bu yetmedi. Çevredeki Kürd olmayan insanlarla da bizleri karşı karşıya getirmişlerdi. Dövüştürmek istiyordu. Onların eliyle de bizi aç bırakıyorlardı. Kıtlık, açlık Koçgiri bölgesinde çok etkiliydi.

Bir şey kalmamış ki sağ kalabilen insanlarımız eksinler. Ne tohum, ne hayvan. Hayvanları ya öldürmüşler, ya kesip yemişler ya da toplayıp götürmüşler. Sahipsiz kalan hayvan da dağ da, orman da kurda kuşa yem olmuş. Çeteler, müfrezeler yakmadıkları yiyecekleride ya yemişler ya hayvanlarına yedirmişler ya da götürmüşler. Evleri yaktıkları için evlerdeki her şey yanmış. İnsanlarımız taşı, toprağını yiyeceklerdi?

Öyle bir duruma düşmüştük ki, köyünde kendisi için üreten insanımız bu kırımdan dolayı hizmetkar, çoban

olmuştur. İnsanlarımız Kürd-Alevi olmayan insanların yaşadıkları yerleşim birimlerine gidip, aile fertlerini yaşatabilmek, sağ kalabilmek için çobanlık, hizmetkarlık yapıyorlardı. Yaban ekmeğe, karın tokluğuna çalışıyorlardı.

Oğul sen Koçgiri de Kürd Alevilerin kulaklarının kesildiğini de bilmezsin! Köleleştirilenler, esir alınanlar damgalanırlar öyle değil mi? Aha filimlerde, belgesellerde görüyorsun. Afrika'dan esir alınanlar, Amerika kıtasına kadar nasıl götürülüyorlar. Çiftlikler de nasıl çalıştırılıyorlar. Bizler Estenbol'da köle, esir kürd işçiler olarak çalıştırılırken, Koçgiri'de de Mustafa Kemal bizim insanlarımızı damgalatmayı da başarmıştı. Hem de ömür boyu silinmeyen bir izle damgayı vurdurmuştu! Damgalananın kimlikleri beliydi.

İnsanlarımızın birer kulaklarını kesmişlerdi. Niye mi? Aç kalan insanlarımız diğer yerleşim birimlerinde de hizmetkar olarak çalışmaya başlıyorlar ya, çalışıyorlarken, gelip giderlerken kendilerini görenler Kürd olduklarını anlasınlar! Görüldükleri yerde belli olsunlar. Zor, şiddet kullanarak insanlarımızın birer kulaklarını kesiyorlar. Yani "Bu vahşi bir kürddür. Güvenme, yaklaşma, ilişki kurma, uzak dur, baskı uygula, açlıktan ölse de yiyecek verme, dost olma, sıcak davranma, sürekli dışla, aşağıla, türkçe konuşmayı öğret, zorla, kendisine

yabancılaştır, bunun için gerekli zemini hazırla. Mecbur et. Seçeneksiz bırak."

Birer kulağını kestiği koçgirili aile mensuplarını yine rahat bırakmıyor. Koçgirili Kürd Alevi çocuk için de şart koşuyorlar; "Sağ kalmak istiyorsa, kürdçe konuşmayacak. Düzenli olarak camiye gelecek. Hocanın denetiminde Kur'an okumayı öğrenecek. İslamın şartlarına göre yaşayacak."

Yani esir dil, yön değiştirecek. Siyah derili, derisini yüzecek, ya da öfeleye öfeleye beyazlatacak! Beyaz derili olmak için ne gerekiyorsa kabul edip yapacak. Siyah olduğu halde ben siyah değilimki, ben senden önce beyazdım diyecek.

Kürd, Kürd olduğunu unutacak. Çoban, hizmetkar olduğu köydekilerin konuştuğu dili öğrenecek ve konuşacak.

Muhamedileşecek. Arap çöllerindeki Muhamed'in getirdiği şartları Koçgiri'de benimseyecek, kürdün toprağına, kürdlüğüne yabancı bir dinin inanani, uygulayani olacak. Osmanlı paşaları da isteklerine kavuşacaklar.

Bu insanların yüzlerine haykırılan; *"Açlıktan ölmek istemiyorsanız, aynen amerika kıtasındaki çiftliklere götürülen Afrikalı köleler gibi çalışacaksınız. Bu da yetmez, devletin istediğı gibi döneceksiniz, dönme olacaksınız. Ziyaretlerinizi, Xızırınızı, cıvatlarınızı, binlerce yıllık ibadetlerinizi kısa bir süre de terk edip bizim gibi ibadet edeceksizin."*

Oğul bu zulüm degilde nedir? Başka bir ismi, izahatı var mı? İnsanlarımız sağ kalabilmek için kendilerine dayatılanları kabul ettiler. Çocuklarımız ca-

miler de hocalar tarafından eğitildiler. Zaman için de dillerini de inançlarında unuttular ve döndüler. Oğul, Osmanlı paşalarının şiddet kullanarak kendi yollarına, özlere düşman ettikleri, dönderdikleri, osmanlının dönmeleri, her türlü şiddeti kullanarak bizim insanlarımızı da dönderdiler. Sürerek, kıarak, döndererek bizleri hep azaltılar.

Ne oldu biliyor musun?

Kerasous'dan (Giresun), Karahisar-ı Şarki'den bir heyet Koçgiri'ye geldi. Ben bizzat bu heyeti karşılayan kürdler için de yer aldım. Bu insanlar Mustafa Kemal'in özel görevlendirmesi, alay düzenlemesi ve emriyle Koçgiri'ye gelen, yakan, yıkan, çalan, öldüren, tecavüz eden, kadın ve kızlarımızı kaçırın bu

çetelerle ortak bir yanları, dayanışmaları, ilişkileri olmadığını açıkladılar.

“Biz Topal Osman ve denetimindeki güçlerin yaptıklarını onaylamıyoruz, benimsemiyoruz, kabul etmiyoruz, utanıyoruz. Kendisini desteklemedik. Topal Osman ve denetimindeki çeteler de yöremizin insanları oldukları için zorlanıyoruz. Biz ne T.Osman’ın düşünce, fikir, iş ortağıyız, ne de yapılanlardan dolayı sorumluyuz.

Topal Osman bir merkeze bağlı olarak çalışıyor. Bir yerden emir alıyor. Topal Osman, Mustafa Kemal’in denetiminde kendisinden istenilen memleketlerde çetecilik yapıyor. M.Kemal’in en üst düzey yöneticilerinden biri olduğu Teşkilat-ı Mahsus’a’nın memleketimizdeki özel adamlarından biridir. M.Kemal’i temsilen, onun adına sizlere zarar verdi, acı çekti, insanlarınızı öldürdü. Bizler istediğimiz için değil. Gerçeği bilmenizi istiyoruz, her iki halk arasında barışı sağlamak istiyoruz. Bunun için siz kürdlerle görüşme kararı aldık. Barışı sağlamak, dostluğu temin etmek için eğer kabul ederseniz kendi kız çocuklarımızı sizlere vereceğiz.”

Bazı ailelerimiz bu heyet mensuplarının önerilerini kabul ettiler. Getirilen kız çocuklarını evlatları olarak kabul ettiler, evlendirdiler. Ben bu gelinlerin isimlerini açıklamayacağım. Rahatsız olmalarını istemiyorum. Geçmişlerinin

bilinmesini istemiyorlar.

Tohum ekemediğin yerde doyabilir misin? Mecburen, istemeye, istemeye köyümüzden ayrıldık. Gönüllü sürgün yolculuğuna çıktık. Ben yeniden Estanbol’a döndüm. Tersaneden nefret ediyordum. Orada sürekli asker vardı. Asker denetiminde çalışılıyordu. Asker görmemek için oraya gitmedim. Akralarım orada çalıştırılıyorlardı ve Hasköy çevresindeki gecekonduarda yaşıyorlardı. Ben gecekondulara gider ve kendilerini ziyaret ederdim.

İnşaatlarında çalıştığım ve bizim durumumuzu bilen bazı Estanbollu Ermeni, Rum inşaatçılar geçmişimizi biliyorlardı ve sempatiyle yaklaşıyorlardı, yardım ediyorlardı. Taksim’de, Şişli’de birlikte gezerken *“Temir ileri de buralar çok değer kazanır. Gel burada sana yer verlim.”* dediklerinde, herkes kendi toprağına yakışır. Huzuru toprağında, insanları arasında bulur. Buralar bize ait değil, bize vatan olmaz. Ben buraları ne yapacağım? Köyüm bana yeter, der ve red ederdim.

Bomantı semtin de bira fabrikası vardı. Taksim, Şişli tümüyle boştu. Her tarafı dut ağaçları, yeşillik süsledi. Balkanlardan zorla göçertilen ve buralara yerleştirilen Arnavutlar ise bu semtler de pırasa ve soğan ekerlerdi.

Ben gurbette yaşayabilecek bir insan değilim. Hep köyümü özlerdim.

Estabnol'da bir süre çalışıp, para biriktirdim. Bir çift öküz ve bir kaç keçi satın alabileceğime inandım. Bir heybe de tohum satın aldım. Koçgiri ye doğru yola çıktım. Gidip Qers'dan (Kars) dana satın aldım. Getirdim ve epey uğraştıktan, eğittikten sonra çifte koşabildim.

Evler yakılmış, yıkılmıştı. Geride kalanlar ise dağlarda, mağaralarda saklanıp, sağ kalabilmiş olan insanlarımız, komşularımız tarafından alınmıştı. Almaya mecburdular. Açıkta kalamazlardı. Kendi evlerini onarmak, yapmak zorundaydılar. Yarı yanmış, yıkılmış evlerin camlarını, kapılarını, merteklerini kullanmışlardı. Ben köye dönünce gidip ev ustalarını bulup, götürdüm. Dumanlı ormanlarında ağaçları kesip, kütükleri köye taşıdık ve ev yaptık. Evlenememiştim de, becardım. Ev yaptıktan sonra evlenebildim. İlk eşim kendi köyümüzden, Koçgiri'dendi. 2 oğlum, iki kızım oldu. Bir oğlum ve bir kızım hastalıktan dolayı öldüler. Bir süre sonra eşim de öldü. Bir yanda yiyecek yok, bir yan da hastalıklar ve doktor, ilaç yok. O şartlar da güçlü olan can sağ kalabiliyordu.

İkinci eşim Çıragedig'dendi. Çocuğumuz olmadı. Kıtlığın güçsüz bıraktığı bedeni yaşama savaşını kaybetti. O da öldü. Üçüncü kez de o köyden evlendim. Son bayan dan 5 çocuğum oldu. Oğullarımı evlendirdim. Nüfusumuz arttı. Amcan Estabnol'a gitti, çalışmaya

başladı ve köye dönmedi.

Saygı törenin de ayağa kalkmayanlarımıza ne yapıldı, biliyor musun?

Haliç tersanesinde asker zoru, dene-timi altında çalışan insanlarımız sürekli şiddetle yüz yüze kalıyorlardı. Mistoy Kûr yani Mustafa Kemal öldüğünde tersane de de saygı duruşu yapıyorlar. Yakınımız olan Mıço ayağa kalkmıyor. Saygı duruşunda bulunmuyor. Tören bittikten sonra yüzbaşı kendisine yöneliyor ve "Ulan Mıço niye saygı duruşunda bulunmadın?" sorusunu soruyor.

Mıço son derece dobra, sözünü esirgemeyen biriydi ve geçmişin acısı içine işlemiş olarak; "Biz onun sağlığında çok çektik. Kendisinden bir türlü kurtulamadık. İşi gücü bizi esir etmek, sürmek, öldürmek, elimizde olanı almaktı.

Nihayet geberdi. Ölümüyle de mi bize azab çektirecek? Ben onun sağını da, ölüsünü de sikeyim. Koçgiriye, Dêrsımı, Kürd milletini kırdı, mahvetti. Kökümüzü köçüğimizi kazıdı. İnsanlarımızı kurda, kuşa yedirdi."

Mıço daha konuşurken yüzbaşı emrindeki askerlere de emir vererek hep birlikde Mıço'ya doğru saldırıya geçiyorlar ve üzerine çulluyorlar. Çok kötü şekilde dövmeye başlıyorlar. Mıço'nun dövülmesini gören diğer yakınımız da dayanamıyor, müdahale ediyor ve onu kurtarmaya çalışıyor.

"Vurmayın ulan. Öldürdünüz. Niye

vuruyorsunuz?” diyerek koşup kendilerini engellemeye çalışıyor.

Oğul Mıço bu dayak sonucu felç oldu. Kesinlikle hareket edemiyor. Bitkisel hayatta. Çocukları sürekli kendisinin bütün ihtiyaçlarını karşılıyorlar. Öbür yakınımız da yediği dayak sonucu kötürüm, sakat kaldı. Okmeydanındaki bütün Koçgirililer Mıço'nun yaşadıklarını biliyorlar. Yaşadıklarını bilmeyen de kendisini gördüğünde nedenini soruyor. Bu insanları felç, sakat edenlerden hesap sorabildik mi? Hayır. Hangi devlet adamı, kurumu, kuruluşu bizi savunurdu? Hiç biri. Adalet nerede? Paşaların dudaklarının arasında.

Mıço 1970'lerde öldü. Diğeri ise halen sağ. Koçgirililere uygulanan Mustafa Kemal zulmünün bir semboli gibi sakatlandırılmış haliyle Okmeydanında ve yaşıyor.

Bizleri Elaziz'den trenlere bindirdiklerinde nereye gideceğimizi bilmiyorduk. Bir kesim insanımızı da Bursa'ya götürmüşler. Bursa'da ne yaptılar biliyor musun? Bursadakileri buldukları yerler de öldürdüler. Bu öldürmelerin tanıkları halen sağlar.

Bursadakilerden sağ kalanlar etrafa haber saldılar. “*Koçgiri'den Prusa'ya (Bursa) sürülenleri zehirlediler. Öldürdüler.*” Benim büyük amcamın kızı, eşi ve dört çocuğu da ölenler arasındaydılar. Ölenlerin yakınları gidip iz sürdüler. Devletin oradaki görevlilerine toplu ölümün nedenini sordular. Verilen cevap Kürd ve Aleviyle alay eden, aşağılayan çok basit bir kaç cümleden oluşuyordu. Bu insanlarımızı devlet görevlileri bilerek, isteyerek zehirlediler. Bizler ise hiç bir şey yapamadık. Devletin oradaki görevlileri yakınlarını arayanlara dediler ki; “*Ziraat*

görevlileri çeltiği ilaçlamışlar. Cahil kürdler de gece gidip çeltiği çalmışlar. Pişirip, yemişler ve zehirlenmişler. Zehirlendikleri için öldüler.”

Oğul devlet, hükümet yalan söyledi. Bir tek cümle doğruydu. “Zehirlendikleri için öldüler.” Otopsilerimi yapıldı? Hayır. Yakınlarımızın kimyasal maddelerle öldürüldüklerini bildiğimiz halde bir şey yapamamanın acısını da ayrıca yaşadık. Kimi kime şikayet edeceğiz? Acıları unutmadık.

Oğul, oğul Koçgiri insanı arpa ve buğdaydan başka tahıl tanımaz. Çeltik nedir, bilmez. Koçgiri de çeltik yetişmez ki. Koçgiri Kürdü tanımadığı bir tahılı toplayacakta, pişirecekte, yiyecekte, zehirlenecek. Onlarca kişi birlikte aynı gece mi çeltik çaldılar? Çeltik tarlalarının bekçileri yok muydular? Bağlar, tarlalar bekçiler tarafından korunuyorlardı! Onlarca kişi nasıl oldu da aynı gün öldüler? Ben çeltiğin pirinç olduğunu yıllar sonra öğrendim.

Özü şu; bu insanlar kendilerine yapılanları, sürgünü kabul etmediler ve geri dönmek istediler. Devletin Kürdü sürme kararı veren makamı da onları topluca öldürme emri verdi. Gerçek bu. Mezarlarını dahi göremedik. Topluca çukurlara mı attılar, açıkta mı bıraktılar, ne yaptılar? Bilmiyoruz. Prusa’ya (Bursa) sürülenlerden sağ kalabilenlerden dönmeyenler, dönemeyenler oraya

yerleştiler.

Bir başka gelişme; dedeleri Koçgiri’li olan ve tersane de asker denetiminde çalıştırılan torunlar Kuleli Askeri Lisesi’ne alındılar. Orada okuyan çocuklarımız yüzbaşı olduklarında binbaşı ve daha üst rütbelere yükselebilmeleri için de önlerine konulan mecburiyeti yerine getirmek zorundaydılar.

Mecburiyet; soyadını değiştirecek. Nüfus kütüğünü değiştirecek. Nüfus Koçgiri’den İstanbul’a, İzmir’e, Ankara’ya.....alınacak. Yani topraklar, kimliklerle olan resmi bütün bağlar koparılacak. İstenilenleri yerine getirenler askeriye de üst rütbelere yükselebildiler.

Allah ve Kürd; 1973 veya 74 dü. İstanbul Şişli ye gittik ki bilet alalım ve köye gideyim. Orada miting yapılıyordu. Karşı bir tanıdık “*Ap temir gel dinle. Necmeddin Erbakan konuşacak. Bakalım ne diyecek?*” diyerek beni miting yerine doğru yöneltti. Erbakan konuştu, biz de dinledik. Konuşma bitince bana döndü ve “*Siz ne düşünüyorsunuz? Ne diyorsunuz?*” sorusunu yöneltti.

Beni gören kolaylıkla Kürd olduğumu anlar. Bıyıklarım, fizigim, yüz görünümüm. Erbakan’da Muhamedi olmadığını çok iyi anlamış ki soruları yöneltti.

Ben de kendisini tok bir sesle cevapladım. Sayın Erbakan sizin söyledikleriniz size mahsus. Allah katında ve is-

lamda yeri olanlar için geçerli. Biz kürdlerin allahı yok. Biz allahsızız. Türkiye Cumhuriyeti'nin Allah'ı da Anıtkabirde yatıyor.

“Estegfurla. O ne biçim söz”

Kendisine, eğer biz kürdlerin de Allahı olsaydı, o kadar zulümü bize reva görmezdi. Sayın Erbakan siz, biz Kürd-Alevilerin yaşadıklarını yaşadınız mı?

“Siz nerelisiniz?”

Ben Koçgiri kürdüyüm, dedim. O anda orada bulunan yakınlarım ve diğer insanlar konuşmamıza tanıklırlar. Okmeydanı'ndaki, Hasköy deki kürdler halen “*Ap Temır Necmedin Erbakan'a*

böyle böyle söyledi.” derler.

Oğul bildiğin gibi ben okuma yazma bilmem. Bildiklerimi sözlerimle hepini ze anlatma gereği duyuyorum. Yaşanılanları benim yakınlarım, torunlarım olarak bilmelisiniz. Nerede bir Koçgirili olsa arar bulur ve görüşürüm. Bağlarımız, yaşam damarlarımız kopmamalı.

Ben Koçgiri de yapılan sürgünün, zulmun, vahşetin, binlerin ölümlerinin tanığıyım. Yakınlarımız, insanlarımız öldürüldüler, sürgün yollarında kaybedildiler, zehirlendirildiler. Bilmelisiniz. Bizimle ilgili olarak karar verenleri, Kürd vurgununu yaptıranları, yapanları iyi tanımalısınız. Binlerce insanımızın hesabı sorulmalı. Suçlular, suçlarıyla

birlikte açıklanmalı. Çocuklarımız bizim ibadet, inanç, milli düşmanlarımızı, katillerimizi gerçek kimlikleriyle, geçmişleriyle, eserleriyle tanınmalı. Yalanları değil, gerçekleri bilmeliler, öğrenmeliler.

Oğul bizlere yapılanları diğer halklara da anlatın. Giresun heyeti niye Koçgiri'ye geldi? Bize "*Topal Osman'ın Laz olması Lazları sorumlu kılmasın. Biz işlenen suçlara ortak değiliz.*" dediler. Çizilen sınırlar için de zorla yönetilen diğer milletler, mahkum edildiklerini bilmeyenler de acınacak durumdadır. Türkçe konuşmaya mecbur edilen, devletin sınırlarını belirlediği, çizdiği müslümanlığa göre ibadet yapmaya zorlanan milletlerin çocukları birbirleriyle dost olmalı, Kürdlerle dost olmalı. Dost olmalı, bu sisteme karşı durmalı larki yalnızca kürdler darbe yemesinler. Onlar da darbelerle karşılaştıkça, öldürüldükçe, sürüldükçe sitemin özelliklerini öğrenmeye, bu sisteme karşı durmaya başlayacaklar. Mustafa Kemal ve arkadaşları yüzbinlerce insanımızı kırdılar, sürdüler, dönderdiler. Halen de yalan söylemeye, insanları kandırmaya devam ediyorlar.

Oğul, zorla Osmanlı Ordusu'na asker yapılan Koçgirililerin durumunu biliyor musun? O çöllere gönderilen insanlarımız açlıktan dolayı ne yapmışlar biliyor musun? Sağ kalan kürd, ölen

kürdü yiyor. Ölen askeri yiyorki ölmesin, yaşayabilsin.

Riçik köyünden Derwêş, Yemen'de askerdi. Koçgiri bölgesinden Yemen'e götürülenleri tanıyordu. Konu oldumu da anılarını anlatıyor. O anlattıkça yakınları oraya asker olarak gönderilen ve geri dönemeyen kadınlarımızı hıçkırarak ağlıyorlar, ağıt yakıyorlar. Osmanlı paşalarının bir marifeti de Yemen çöllerinde kürdü, paşaları oldukları imparatorluğu ayakta tutmak, genişletmek için öldürtmek ve ölüyü de sağ kalan kürdü yedirmek. Osmanlı'nın kumandanları Koçgirili yiğitleri çöllerde ölüme terk etmişler. Oğul, bu gün kim, kaç kişi gerçekleri biliyor?

Oğul 1921'de bize yapılanlara gelince; Biz kaçan Ermeni ve rumların bizlere bıraktıkları çocuklarını koruduk. Kaçarlarken çocukları Kilise deresine köpürünün altına bırakmışlardı. Bıraktıkları yeri söylediler. O çocukları alıp, baktık. Daha sonra gelen yakınlar çocukları sağ salim aldılar.

1921'de ise Haydar Bey onlar karar alıyorlar. İnsanlarımızı kurtarmak için Orçil bölgesinden Dêrsim'e doğru yola koyuluyorlar. Bu insanlarımızı Ovacığ'a bırakıp, dönecekler. Kar, kıyamet. Çeteler, müfrezeler ha bire saldırıyorlar. Orçil bölgesindeki Şadi aşireti mensupları kapıları açıp da bu insanlara birer tas sıcak çorba dahi vermiyorlar. Açlıktan,

soğuktan dolayı bitkinleşen insanlarımız adım atamaz duruma düşüyorlar. Çok sayıda insanımız bu gidiş ve dönüş güzergahında açlıktan, saldırlardan dolayı ölüyorlar.

Bunun için biz Koçgiri aşireti mensupları Orçıl bölgesindeki Şadi aşireti mensuplarına kızgınız. Aramız da kin, husumet vardır. Kendilerini her gördüğümde de, siz insan mısınız? Siz, bizlere bir tas sıcak çorba dahi vermediniz, derim. Şadi aşireti mensupları arasında Paşo gibi değerli savaşılarımız da varlardı.

Paşo, Xınıs mezrasındandır. Kendisine Paşoy Xınısê denir. 5 mezra; Alibeg, Bozo, Xınıs, Qırmo, Amadun. Kureşliler de Koçgirililere resmen tavır alıyorlar. Kureşlilerin hasları yani dede olanları, bayanlar Koçgirililere yardım ediyorlar. Biz Kureşlileri has ve ham diyerek ikiye ayırırız. Dedelerle, yani haslarla sorun yok. Hamlarla sorun yaşıyorlar. Şadiler, Kureştirler, Kureşliler, Şadidirler. Her ikisinin kökü birdir.

Koçgirililer 1921'de ki tavırlarından dolayı bunlara mesafelidirler. Kendilerine yüz vermeyiz. Kız alıp vermeyiz. Bizim kızlarımız bunlara kaçarlarsa da evlatlıktan red ederiz. Koçgiri aşiretini milli bir dava da yalnız bırakmak hafife alınacak, af edilecek bir durum değil. Koçgiri aşiretinden bunlara kocaya kaçan kızın ailesi de aşiretten dışlanır,

ilişkiler kesilir. Bu ailelere yönelik tasvip edilmeyecek cümlelerde kullanılırdı.

Şadi-Koçgiri çekişmesinde Rifo'nun da payı büyük. Rifo iriyarı, korkusuz, babayiğit bir kürddü. Kendisine iyi sopalara yapardı. Sopasız dolaşmazdı. Kim ki Mıstonun çetelerine, askerlerine yol göstermişse, onları tek tek kışın yakalar ve o soğukta, dondurucu hava da kilise deresine sokardı. Tümüyle ıslattıktan sonra da elindeki sopayla öldürseye dövmeye başlardı. Kişiyi cezalandırır ve rahatları. Yol gösterip de bilinen kesinlikle Rifo'nun dayağını yemiştir. Rifo Koçgiri köyündendi, Koçgiri aşiretindendi. 1921 kırımının hem tanığı, hem de mağduruydu. İşlenen suçları bildiği için yol gösterenlere de öfkeliydi ve af etmiyordu. Cezalandırmadan rahat edemezdi. Rifo'nun Şadili yol gösterenleri dövmesi, Şadi aşireti mensuplarının hoşlarına gitmiyordu, rahatsız oluyorlardı. İki aşiret arasındaki gerilim sürekli sıcaklığını koruyordu.

Koçgirililer ve Şadi-Kureşliler arasında başlayan gerilim uzun süre devam etti. Komşu köylerin insanları, kız kaçma, kaçırılmayla gerçekleştirilen evlilikler, ağır sözler, aynı milletin evlatları arasındaki güvensizlik, sevgisizlik gençlerimizi rahatsız etti. Orçıl'da Boy beyi denilenlerde Şadi aşiretindendirler. İsmi türkleştirerek "boy beyi" demişler.

1938 kırımını sonrasıydı. Tarihini tam

hatırlıyamıyorum. Yine bir hoşnutsuzluk oldu. İki aşiret arasındaki sorunlara, hoşnutsuzluğa, suçlamalara son vermek için ilk adımlar atıldı. Paşo'nun köyün de çevre köylerden gelecek insanları alabilecek diğerlerine göre daha büyük bir ev de toplandı. Bu toplantıdan geriye kalan, unutulmayan anı ise ilginçtir. Evin erkeği bizleri ağırlamak için Refahiye'den alış verişi yapmıştı. Siyah renk ufaltılmış, kurutulmuş bir avuç bitkiyi eşine veriyor ve “*Bunu da misafirler sun.*” diyor.

Kadın ilk kez bu bitkiyi görüyor. Nasıl yenildiğini de bilmiyor. Kadıncağız “*40-50 kişi içerde oturuyor. Ben bu bir avuç bitkiyle nasıl bir yemek yapabilirim? Kim bunu yiyecek?*” diyor ve kendisine göre de bir çözüm buluyor. Bir yumak tereyağını, yumurtaları ve o bitkiyi karıştırarak pişirmişti ve masanın üstüne koydu. Erkeğin satın aldığı bitki çaymış. Kadın hayatında çay içmemişti. Yenir mi, içilir mi bilmiyordu. Pratik akıl, yumurtayla birlikte pişirmişti. Biz Koçgiri aşireti mensupları, Şadililere takılmak için bu anı hatırlatırız.

1970'lerde yetişen kuşaklar gerilimlere tümüyle son vermek istediler. 1968 kuşağı dedikleriniz her iki aşiret arasındaki gerginliği, küslüğü ortadan kaldırdılar. Ama geçmiş unutulmuyor. Orçılıların bizi desteklememeleri, milli tavır almamaları Mustafa Kemal'in işi-

ni kolaylaştırdı. Koçgiri aşireti çok fazla can kaybetti.

İrfo'yla Paşoy Xınıs'e arasındaki sorunu yakınları dahi bilmiyorlar. İrfo niye Paşo'ya düşman oldu? Niye onu öldürmek istedi? Bildiğim kadarıyla bilen yok. İrfo'da Koçgiri soykırımını sırasında çetelere, müfrezelere karşı savaşmış. Benim tahminim özel bir sorun yaşanmış.

Trebizondede bir olaydan sonra Paşo'yla, Topal Osman'ın arası açılmış. Paşo, T.Osman'ı sevmiyor ve tavır alıyor. Koçgiri'de yolları yeniden kesişiyor. Bildiğim kadarıyla Paşo'da Osmanlı ordusu'nda subaymış. Aylık alıyormuş. Koçgiri harbinde osmanlı rütbelerini atıp, kürd milli tavrı alıyor, kürdler için çarpışıyor. Topal osman, Refahiye'de Paşo'nun varlığını duyunca geriye kaçmak istiyor. “*Ben onunla savaşmam*” diyor.

Oğul, Laz Topal Osman'ı da, Arnavud Nurettin Paşası'da Angora (Ankara) hükümeti ve bu hükümetin başı Mustafa Kemal tarafından görevlendirildiler, silahlandırıldılar ve memleketimize gönderildiler. Bunlar emirlerindeki çetelerle, müfrezelerle hangi memlekete bastırsa çaldılar, çıktılar, kan döktüler, yakıp, yıktılar, viraneyeye çevirdiler.

Bunların televizyonlardaki yalanlarını dinledikçe elimde küfretmekten başka bir şey gelmiyor. Bu kadar mı yalan söylenir? Gerçekler bu kadar mı ters yüz

edilir? Öldürme, gasp etme, yalan söyleme hüneri bunlara ait. Birinciliği kimse kapamaz.

Yaşlandım. Olur ki ben ölürüm ve göremem ama sizler bu davanın peşini bırakmayın. Koçgiri'yi çarpışarak değil, masa başında kaleşçe yendiler, mahvettiler. Hesabı sorulmalı. Bize karşı savaşma kararı verenler, savaş kurallarına da uymadılar. Esir alınanlarımıza, sivillerimize yapılanları insanlık, hukuk kabul etmez.

Biz özel günlerimiz, düğünlerimiz için Diyarbekir'e, Van'a gider sınırı aşar ve alış veriş yapardık. O bölgenin Kürdleriyle ilişkilerimiz çok iyiydi. Misafir edilir, ağırlandırdık. Paşalar bizleri karşı karşıya getirmek, birbirimize düşman yapmak için her yolu denediler, deniyorlar.

Oğul, insanlarımız bize yapılanları gizliyorlar, çocuklarına anlatmıyorlar. Anlatmaya korkuyorlar. Çocukların intikam almaya yöneceklerinden emindir. Geçmiş tümüyle gizli tutuluyor. Bizler gizli tutukça da hesap sorulmayacak ve aha bu televizyonda konuşan yalan makinaları da yalan üretmeye devam edecekler.

Bu gün "*Koçgirililer Türkmendirler. Kürdlerin içinde kalarak kürdçe öğrenmişler, kürdleşmişler.*" diyenler, bizi süren, kıran devletin paşalarının bölgemizdeki tellalları, elleri, ayaklarıdır.

Osmanlı ne yaptıysa bizi muhamedileştiremedi. Bu cümleleri kullananlarsa bizi özümüzden, köklerimizden koparıp türkleştirmek istiyorlar. Koçgirili, Kürd olduğu için sürüldü, soykırıma uğradı, işçi olarak dünyaya dağıtıldı. Benim çocuklarımın Almanya'da ne işleri vardı? Kendi devletimiz olsaydı, toprağımız, madenlerimiz, fabrikalarımız bütün soyumuzu doyurmaya yeter de artardı. Alman devletine çalışmak zorunda mı kalırdık? Yok, yok. Evlat hasretimi çekirdim? Yok oğul, yok.

Kemah, Kemaliye, Ilıç beyleri var oldukça Mısto'nun evlatları daha bize çok şeyler yaparlar, çok acılar çektirirler. Koçgiri daha çok zulümler görür. Bu beyler Angora'nın bölgedeki dilleri, elleri, kollarıdır. Bunlar memleketten kovulmalı, çıkarılmalı.

Koçgirililer Şerefhan'ın Şerefname-sini okusunlar. Köklerine doğru uzanacaklar. Türkmen olmadıklarını, öz be öz kürd olduklarını, dinsel olarak da kendilerine "*Rojki, rojhebin, şemşiti, ro-parast*" yani güneşe tapanlar dendiğini öğrenecekler.

Herkesin yolu, adeti, töresi kendisine. Biz Koçgirililer ne Muhamediyiz, ne arap Muhamed bizim peygamberimiz, ne de arap Ali Pirimizdir. Bizim kutsadığımız insanlarımız dualarımızda yer alıyorlar. Bizim değer verdiğimiz insanlar kürddürler. Pirlerimiz kürd-

dürler. Bizden olmayan bize pir, rehber olamaz ve içimizde de yer alamaz. İnançımızdan, yolumuzdan olmayanlarla evlilik yapmayız. Anası bizden olmayan çocuk, biz de kabul görmez. Mısaib sahibi olamaz. Mısaiblik törenine sadece yolumuzdan olanlar katılabilirler. Her erkek çocuğumuz mısaib sahibi olmak zorundadır. Mecburidir, şarttır.

Kürd, arabı kutsallaştırmaz, arapdan yardım istemez. Bizim Xızır'ımız var. Xızır her yerde hazırdır. Dara düştüğümüzde Şahi Merdan'dan-yiğitlerin şahından yardım isteriz. Dualarımız tümüyle kendi dilimizle yapılır. Binlerce yıldır bu böyledir. Yönümüzü Arabistan'a değil, Güneş'e döneriz. Bundan dolayı Roperest-Güneşi kutsayanlar olarak adlandırılırız. Azeriler, diğerleri bize « Alavi » derler. Yani ateş alevini kutsayanlar. Ocaklarımızdaki ateş söndürülmez.

İsmi türkçe Alevilik olan yol İslama dahil olsaydı, biz Muhamedi olsaydık niye ibadete başlamadan önce elimize alıp öpüp alnımıza dokundurduğumuz sazımız yasaklandı ? Niye sazlarımız kırıldı, yakıldı ? Niye ibadetimiz yasaklandı ? Farklıyızki yasaklanıyoruz.

Bizim için ölülerimiz değerlidir. Ölülerimiz için var olan adetlerimiz Muhamedi inancına sahip olanlarda yoktur. Tümüyle Türk ve Muhamedilerden farklı olduğumuz için bizi yok etme emirleri verildi, veriliyor.

Mustafa Kemal Aleviymiş de, ailesi Sivas'dan Selanik'e sürülmüşde! Oğul bu devleti yönetenlerin en büyük özelliklerinden biri de sürekli yalan söyleme kabiliyetine sahip olmalarıdır. Çok rahat yalan söylüyorlar ve insanları hep yönetilmesi gereken sürüler yerine koyuyorlar. Kavallarının sesi hep yalan yayar. Bölgelere göre propağanda yapıyorlar. Kürd Aleviyi, roparasti Muhamedi-leşirmek türkleşirmek için dönemlere göre propağanda yapıyorlar. Sürekli yalan üretiyorlar.

Mustafa Kemal, Selanik dönmesi. İnanç olarak da yolumuzdan değil. Yüz hatları, şekliyle tam bir balkan insanı ve kesinlikle Kürd değil. Diyelimki Alevi ve Kürd ! Peki bizler, bizler için sürekli ölüm, sürgün emirleri veren bu kişiyi nasıl kabul edebiliriz, yüceltebiliriz ? Sürgünlerimizi, 1921'i, 1937-38'i nasıl unutabiliriz ?

Sadece bizi mi kırdı geçirdi. Müslümanlaşan kürdlere yaptıkları da ortada ! Ağrı'da, Muş'da, Van'da, Mardin'de, Bingöl'de, Hekkarî'de askerlik yapanlar tanık olduklarını anlattıklarında aynı zulmün oralarda da yapıldığını anlıyorsun, dayanamıyorsun, dinleyemiyorsun.

Erzincan'da, Koçgiri'de Muhamedileşmiş (sunni, şafii) kürdler de vardı. Bunlar Koçgiri kırımını sırasında Kürd milli tavrını aldılar. Bizlerle birlikte

hareket ettiler. 1921 öncesi de aramızda hiç bir husumet yaşamazdık. Bu insanlarımız bazı nedenlerden dolayı Muhamedilemiş olsalarda gelip bizim cemlerimizi-cıvatlarımızı izlerlerdi. Çok büyük haz da alırlardı.

Oğul, 1940'lerde Refahiye yeniden inşaa edildi. Çok sayıda yabancıyı getirip merkeze yerleştirdiler. Bunların dükkanları vardı. Biz Kürdler alışverişe topluca ve silahlı olarak gitmek, topluca kışlık ihtiyaçlarımızı satın almak zorundaydık. Niye mi ? Çünkü bizler bu kişilerin saldırılarına maruz kalıyorduk. Yaralanmalar, öldürmeler oldu. En yakın alışveriş yapılacak yer de burasıydı. Buraya yerleştirilenlerle hep problem yaşadık.

Buraya yerleştirilenler; «*Kürdler geldiler*» der ve bize satış yapmazlardı. Çok derin bir ayrımcılık vardı. Biz, gaz, şeker, tuz ihtiyacı için giderdik. Her esnafa da gidemezdik. Devlet, seçme adamları getirip yerleştirmişti. Bu seçme adamlar bizleri bizden tanıma gibi bir zahmete de katlanmıyorlardı. İyi komşu olma dertleri de yoktu. Devletin bakışıyla bize bakıyorlar, devletin diliyle bize konuşuyorlardı. Sürekli rahatsız ediyorlardı.

Refahiye ilk kürd meclisinin açıldığı yeri. İlk kez Kürd bayrağı Bekolara çekilmişti. Devlet de buna göre yabancıları getirip merkeze yerleştirdi. Getirdiklerini de bize karşı saldırıya hazır hale

getirdiler. Geçmiş de Muhamedi ve Alevi inancında kürd varken bu gün konuşulan dil de, millet de bizden çok farklı. Kürdlerin merkezi, merkez konaklama yeri olduğu gibi kürd olmayanlara verildi ve gittikçe tutucu, bağnaz hale getirildi. Oğul Mustafa Kemal ve adamları Koçgiri'ye, Dêrsim'e askeri seferler düzenlerlerken sürekli şu kelimeleri kullandılar ; « *temsil/dönderme, asimile etme, tenkil/cezalandırma, te'dip/hizaya getirme, taqtil/öldürme, tehcir/göçertme, temdin/medenileştirme, tasfiye-yok etme, etkisizleştirme.* »

Bu kelimelerin içlerini boş bırakmadılar. Bizleri kırdılar, sürdüler ve topraklarımıza da bize düşmanlaştırdıkları insanları getirip yerleştirdiler. Bizleri birbirimizle dövüşürmek, güçten düşürmek istediler. Başarılarında. Bundan dolayı paramızla alışveriş yapamıyorduk, saldırılara maruz kalıp yaralanıyorduk, ölüyorduk. Sadece Refahiye merkez mi, Liç (Ilıç), Quruçay (Kuruçay) ve diğer yerlerde aynı durumdadılar.

Kürd hangi inançtan olursa olsun fark etmiyor. Bölge bölge yıllara göre yok etme programları hazırlayıp Kürdler'e saldırdılar. Mustafa Kemal arkadaşlarıyla birlikte durmadı hep sürdü, kırdı. Katil, katiller benim yakınlarımda olsalar red etmem, açıklamam, yargılatmam, suçlarına göre cezalandırmam gerekir.

Oğul bizim inancımıza göre insan kutsaldır. Masum-ı paklara dokunulamaz. Mısto ise bizim masum-ı paklarımızı, çocuklarımızı tekmeleten, anaların kucaklarından alıp yerlere fırlatan, kurda kuşa yediren bir paşadır.

Mustafa Kemal'in Koçgiri-Dêrsimlilere karşı fazladan bir husumeti yoktuysa insan evlatlık bile almış olsa kendi çocuğunu katil yapabilir mi? Hiç mi pilot yoktu da kendi kızına toprağımızı, insanlarımızı bombalattı, boğdurttu, öldürttü. Kızını özel olarak görevlendirmesi Dêrsim toprağına, insanına, kadınına olan kinini, düşmanlığını ıspatlamaya yetmiyormu? Yetiyor da tabiki anlayabilene.

Mısto'yu kadın hakları savunucusu yaptılar. Ya bizimkiler insan, kadın değıller miydiler ? Sürgün yolunda, sürgün yerlerinde kadınlarımıza yapılanlar haksızlık değıl miydi ? Koçgiri'de çetelelerin, askerin ortasında el atılan, tümüyle soyulan, sırtına binilen, vucudu acımasızca ellenilen, aç bırakılan, her türlü işkence yapılan, öldürülen, kadın değıl miydi ? Hangi cinsiyetti ? Kadındı, Kürd kadınıydı ! O Koçgiri kızı, gelini, kadını ki kendisini, onurunu korumak için Kızılırmaga atlamayı, boğulmayı tercih etti.

Oğul hangi kadın hakları ? Kadının hakları verildi mi, alındı mı ? Askerin botlarının bastığı toprakta hak, hukuk

mu kalır ? Hikaye anlatıyorlar. Saflar, inanmaya ihtiyacı olanlarda, isteyenlerde inanıyorlar.

İşyerlerinde mecburen duvarlara asılan İsmet İnönü, Mustafa Kemal, Fevzi Çakmak posterleri bizleri kıranların, Koçgiri'de, Dêrsim'de kadınlarımızın onurlarıyla oynayanların, kadınlarımızı köleleştirenlerin, ibadetlerini yasaklayanların resimleri olarak anlatılmalı. »

Dedem Temir hastalandığında öleceğini anlamıştı ve hasta yatağında sürekli "Beni evime götürün." demişti. Koçgiri'de gömülmek istiyordu. Ben Almanya'daydım. İstanbul'daki yakınlarım ise onu Ferikköy mezarlığına gömdüler. İsteğini yerine getirip de toprağına kavuşturmadılar.

Bu gün Pendik, Gölcük tersanelerinde çalıştırılanlar Haliç tersanesinden oralara gönderilen Koçgirililerdir. Yakınlarımız şimdi bu tersanelerde çalışıyorlar. Amadun ise şimdi "Babaaslan" olarak isimlendirilmiş.

Koçgiri köyünün durumu ise içler acısı; 1980 cuntasından sonra bölgeye olduğu gibi Koçgiri köyüne de cami yapıldı. İmam tayin edildi. Köye cami kurulmasına karar verenler T.C.Ordu'sunun en üst düzey subayları. Yani devlet politikası gereği cami yapıldı. Köy de Müslüman-Muhamedi var mı? Yok. Peki bu T.C.Ordu'su laik ise, bütün dinlere eşit yaklaşıyorsa, benim

köyüme köylümün karşı çıkmasına rağmen nasıl cami kuruyor ve imam tayin ediyor? O orduyu Turgut Özal, Recep Tayyip Erdoğan yani Anavatan Partisi, Ak Parti kurmadı, yönlendirmedi. Alevileri Ak Partiye doğru saldırtmak istiyorlar.

Müslümanlaştırma devlet politikası. Ak Parti ise göstermelik iktidar. Köy de 80 ev var. Yazları gurbette olanlar köye gidiyorlar. 120 haneye çıkıyor. Kışın 30-40 hane kalıyor. Köyün girişine büyük bir karakol kurulmuş. Teknik olarak donanımlı bir karakol. İnsan ısısına ayarlı termal kameralar, silahlar yerleştirilmiş. Köyü özleyip gelen insanımız çı-

kıp da köyün etrafında dolaşamıyorlar, kilise deresine inemiyorlar. İnsan ısısına yönelen makina otomatikman çalışıp, tarıyor.

Özel eğitilmiş sadece asker elbisesi içinde olanlara saldırmayan 20 tane köpek karakolda bekletiliyor, besleniyor. 1 tanesi kaçmıştı. Ta Ankara'dan yardım istedilerki yakalayabilsinler.

Köyün tepesine de “*Ne mutlu Türküm*” yazısı yerleştirilmiş. Koçgiri köyüne ayak basan tam bir işgal durumuyla karşılaşıyor. Askeri karakol, giriş çıkış kontrolleri, sorgulamalar, cami, imam. Köye giriş, çıkış kontrol altında. “*Kime, niye, kaç günlüğüne, kaç kişisiniz, ne yapacaksınız?*” sorular bitmiyor. Köy de kimse caminin kapısını açmıyor. İmam maaşını alıp oturuyor. “*Emekli olsam da gitmem, burada kalırım. Çok rahat bir yer.*” diyor.

Gerni köyünde Siso isminde bir zurnacı vardı. Siso bütün çevre tarafından tanınır, bilinir ve ben de kendisini çok severim. Yol da birileriyle karşılaşıyor. Kendisini zurnacı olarak düğüne davet ediyorlar. Düğün var dendiğinde Siso'nun aklı başında giderdi. 3 gün gün, üç gece zurna çalıyor. Düğün bitiyor. Damadın yakınları; “*Siso sen burarlarda ne arıyordun. Biz Gerniye gelip seni alacaktık.*” sorusunu soruyorlar.

Siso'nun annesi ölmüş. Diğer köylere hoca aramak için yola koyulmuş. Düğü-

ne davet edildiğinde annesinin öldüğünü de unutuyor. Dügün sahipleri soru sorunca, “*Ula...annem öldü. Ben hoca bulmak için yola çıkmıştım. Karşılaştık. Cenazeyi de unuttum.*” diyor. Siso, Binalli Salmandan bile daha iyi zurna çalardı. Köye gittim sordum, göremedim. Siso’da ölmüştü. İnsanlarımız Siso’yu zurnaya olan tutkusuyla anıyorlar.

Biz de her şey bir tuhaf olmaya, değişmeye başladı. Hacinın, hocanın izi bile yok. Gelen hoca sadece yasin suresini okur. Kimse bir şey de anlamaz. Ölü yakınları ağıtlarını yakarlar. Yasin suresi osmanlı baskılarının işaretidir. Mecburen kabul edilmiş. Osmanlı yasinini okutmayı başardı, cumhuriyet ise cami yapmayı! Bu gün Koçgiri köyün de cami var!

Kürd-Kürdistan bayrağı Beko’lar köyünde göge çekiliyor. Bu köyden geçince değişim de görülüyor. Geçmiş de evler yanyana yapılırdı. Şimdi herkes mülkünün içine yapıyor ve araya 100 - 150 metre mesafe konuyor. Bu durum içimi burktu. Koçgiri köyünde de aynısı yapılmaya başlandı.

Bana göre Erzincan’da gerçek Erzincanlı kalmamış. Bayburtlu, Gümüşhaneli, Trabzonlu gelip yerleşmiş. İnsan tipleri, görünümler değişmiş. Bölge insanın da sadece yaşlılarda sakal olurdu. Erkek ve kadınlarda başlar da farklı bağlanırdı. Şimdi genci yaşlısı sakallı, başı

takkeli, çarşafı kişilerle karşılaşıyorsun.

Bu durum ilçe merkezleri, Refahiye için de geçerli. Bazı erzincanlılar da Trebizonde’ye gitmişler. Avrupa’dan Erzincan’a gidenler Trebizonde havalanı yoluyla gidiyorlar. Daha rahat oluyor. Yakınlar gidip yolcuları havaalanında karşıyorlar.

Erzincan dinci, ırkçı, yoz bir şehir haline getirilmiş. Erzincanlı merkezdeki Kürd de korkusunda “*Ben Aleviyim*” diyor. Kürdüm diyemiyor. Alevilik senin inancın. Ya milletin? Köylerde de asker, karakollar var. İnsanlar rahatlıkla köylerine gidemiyorlar. Erzincan da il ve ilçe merkezlerinde çok sayıda yabancı yer almaya başlamış. Bu hayra yorulacak bir gelişme, durum değil!

İsmet İnönü’nün « Şark Seyahati Raporu-1935 »nu okuyunca bu günkü gelişmeyi çok iyi anladım. Programlı bir yerleşme, yerleştirme. Kürdleri ise hep kaçirtma, uzaklaştırma.

İnönü diyorki « *Kürdistan’ın sınırı Ankara’ya dayanacak.* » Dayanmasını engellemek için de ortamı hazırlayıp, Sivas’ın, Erzincan’ın kürdünü göçe mecbur ediyor, zorluyor. Kürd olmaları yerleştirmeye başlıyor. Yerleşmeye teşvik ediyor.

İnönü raporunda ne diyor ?

- *Kürtlerin şehirlere yerleşmesi engellenmelidir.*
- *Kürtlerin etkisini azaltmak için Kara-*

denizden buraya muhacirler getirilmelidir. Örneğin Van'a yerleştirilen Karadenizli Türklerden söz ederek onların memnun edilmelerinin sağlanmasını ister. Böylece diğer muhacirlerin Kürt bölgelerine gelmeleri kolaylaştırılmaktadır.

• *Türk ve Kürt şehirleri olarak ayırdığı mıntıkalar ayrı şekillerde hizmet almaktadır.*

• *Boşaltılmış olan Ermeni köylerine Kürtlerin yerleşmesi engellenmelidir.* »

Diğer şehirlerden Erzincan'a köy koruyucularını getirmişler. Fırat'ın öbür tarafına yerleştirmişler. Bunlar Mardinli, Diyarbakırlı, Urfalı kürdlerden oluşmaktadır. Köy koruyucularını Ulalar köyünün de halkın içine yerleştirmişler. O koruyucular devlete hizmet sunmaya devam ediyorlar. Yerli Kürd bu duruma tepkili ve rahatsız. Konuştu mu şiddetle karşılaşılıyor.

Çanakaleli adam daha sonra bizim köye kadar gelip dedemleri ziyaret ediyor ve kalıyor. Adam merak etmiş. « *Yerlerine vardılar mı ? Sağlarmı ?* »

Benim babam İzmir Menemen'de askerlik yapmış. Çarşı iznine çıktığında arkadaşlarıyla birlikte bir kahveye gidiyor. Köşe de nargile içen bir adam babamı görüyor ve gözünü alamıyor. 15-20 dakika baktıktan sonra kalkıp babamlara doğru yürüyor ve oturmak için mücadele istiyor. “*Nerelisin?*” diyor.

Babam kendisine “*Koçgiriliyim*” diyince ağlamaya başlıyor ve “*Kalk birlikte gideceğiz.*” diyerek omuzuna dokunuyor.

Gidip babamın subayıyla görüşüyor. Subaya, “*Bu benim akrabam. Kendisine ev izni vereceksiniz ve gelip yanımda kalacak*” cümleleriyle istemini açıklıyor. İşlemleri yaptırdıktan sonra babam iki kez kendisinin evine gidiyor. O Koçgirili orada yerli dul ve zengin bir bayanla evlenmiş. Babam üçüncü kez gidişin de O bayan babama “*Bir daha gelme. Öyle biri yok.*” diyor. Adam ise babama “*Ben senin akrabamım. Amcan sayılıırım.*” demiş.

Babam bize, “*O Koçgirili nasıl, neden dolayı oradaydı? Konuşamadık ama ben onun da Koçgiri'den oraya sürgün edilenlerden biri olduğuna emin oldum. Kadın bizim görüşmemizi, konuşmamızı, o akrabamızın geçmişiyle, yakınlarıyla ilişki kurmasını istemedi. Görüşmemizi engelledi. İstemediği için ben de bir daha evlerine gidemedim.*” dedi.

Dedem Koçgiri-Dêrsim der ağlardı. Anam ise şimdi dağlardaki gençlerimizi televizyonlarda gösterilen yaralıları, ölüleri görünce, izleyince ağlıyor. Kürdün gözyaşı biteceğe benzemiyor. Dedem haber saatlerinde sandalyesini çeker salonun ortasına oturur ve dinlemeye başlardı. Misto ile ilgili cümleler geçmeye başlayınca da “*Bıktım bu yalanlardan.*” diyerek küfretmeye başlardı. “*Kapatın şunu*” diyerek sesini yükseltirdi.

Dedem Mıstoyu ele geçirse, tek başına onu kürd milletine yönelik işlediği suçlardan dolayı cezalandıracak güce, öfkeye sahipti. Biz küçükken bu tepkisi dikkatimizi çekti. Niye küfrediyor ki? Sorusunu kendimize sorardık. O da konuşmazdı.

Ben kendim büyüdüğüm Okmeydanı'nın da Eistanbol'a sürülenlerden 40-50 kişiyi tanıdım. Bu insanlar korkudan dolayı kendilerini ifade edemiyorlar ama hepsi de Koçgiri'liydi. Bu devleti yönetenler büyükbabayı, babayı ve oğulu o tersane de tutup kendisi için çalıştırıyor. Halen çalışıyorlar.

Biz sürgün edilen dedelerin, ninele-
rin torunlarına gelince; Prusa'ya (Bursa)
sürgün edilenlerden bir ailenin oğlu
ilimler akademisini okudu. Rızgari ha-

reketini kuran ve yargılananlardan biri.

Biz Haliç'te mecburi çalışmaya tabi tutulan dedelerin torunları ise Dev-Sol, Dev-Yol, MLSPB, Partizan adlı türk sol hareketlerinde yer aldık. Özelliklerimiz; son derece atik, gözü kara, korkusuz, adalet arayıcıları, öfkeli, tepkili gençlerdik. Çok yürekten, inanarak, bütün benliğimizle katılarak türk sol hareketleri içinde yer aldık.

Dedem bizi izledi. Bana, " *Oğul, oğul diğer milletlerin çocuklarıyla birlikte örgütlenin. Biz zaten belliyiz. Lazı, Çerkezi, Gürcüsü, Arabı, Arnavutu, Boşnağı da bu devleti tanısin. Zaten bizler sürüle, sürüle, kırıla kırıla mahvedildik. Bari yalnız kalmayalım. Birlikte bu zalim sisteme karşı duralım. Siz lazı çerkezi, türkü öldürürseniz onların aileleri bizlere düşman olacaklar. O milletlerin çocuklarıyla birlikte hareket edin. Bu devlet o çocukları da öldürür. Aileler ise bu devlete düşman olurlar, bize değil.*"

1968 kuşağından itibaren türk sol hareketlerinde yer aldığımız için sürekli ev, sokak infazlarıyla öldürülmeye, yargılanmaya, zindanlarda yatmaya, ölüm oruçlarında eritmeye, yeni sürgünlerde yaşamaya başladık. Yakınım olan Paşa Güven korkusuz, gözüpek bir Koçgiri-
liydi. Öldürüldü. Kendisi konuşamadığı için peşisıra bir yığın iftira yapıldı.

Biz sürülenlerin çocukları, torunları sürgün edildiğimiz yerlerde sorunlar,

sıkıntılar içinde büyüdük, şekillendik. Ben kendi yaşadıklarımından bahsedeyim. Okmeydanı Örnektepe’de otuyorduk. Çocuğuz. Yolumuz kesiliyor. O bölge de oturanların çok büyük bölümü Karadenizlidirler ve müslümanlaştırılmışlar. Çoğu kendi aralarında kendi anadillerini konuşurlardı. Tabi ki Ermenisi, Rumu, Lazı. Kendilerini gizlerlerdi. Biz hepsinin, onların Laz olduklarını sanırdık. Tabi ki konuştuıkları dilleri de anlamazdık. Rumu, Ermenisi de lazmiş görünümü sunardı. Bunların çoğu 1945 lerden sonra islamın şartlarını benimsemek ve ona göre yaşamak zorunda kalmışlardı. İstekle yapılan bir tercih, seçenek değildi. Onlarda kendilerini gizliyorlardı. Sistem insanları maskeli hale getiriyor.

Karadenizliler bizim Kürd olduğumuzu biliyorlardı. Muhamedi olmadığımızı da fark etmişlerdi. Farklı olduğumuz apaçık belliydi. Biz kendimizi gizlemiyorduk. Çocuğuz, okula gidiyoruz, birden yolumuz kesiliyor. Aynı sırada oturduğun, birlikte oynadığın çocuk yolunu kesip, sana dikleniyor. Tek başına değil, 4-5 kişi birden geliyor.

“Müslüman mısın, gavur musun?”

Ben kendi mahalleimde bu sorulara cevap vermedim. Hep kavga ettim. Dövdüm, dövüldüm. Yolumu kesenleri tek tek yakaladığımda da döver ve yolu-

mu kesme nedeninin öğrenmeye çalıştım, Yakaladığımı da konuştururdum. Yakaladığım isim vermeye başlardı.

“Falan kişi bana para, şeker verdi ve sana bu soruyu sormamı istedi.”

Bu aileler, çocuklar belki de daha yeni Pontos’dan, Lazistan’dan gelmişlerdi. Kendileri de bizim gibi yabancıydılar ve bu gece kondu semtinde yaşama tutunmaya çalışıyorlardı. Bizim büyüklelerimiz yıllar önce oraya yerleşmiş, yerleştirilmiş olmalarına rağmen Pontos’dan, Lazistan’dan gelenler bizi yabancı olarak görüyorlardı. Doğru Stanbol’un yerlisi değil, yabancıydık. Ama onlardan yıllar önce oralarda oturmaya başlamıştık.

Benim yaşadıklarım sadece Okmeydanı Örnektepe ile sınırlı değildi. Fizigimizden kürdlüğümüz açıkça belliydi. Komşu ailelerin çocuklarıyla diğer semtlere gittiğimizde de yolumuz kesilirdi. O semtlerde de aynı sözleri duyuyorduk.

“Müslüman mısın, gavur musun?”

Ben bunun bir devlet politikası olduğunu, farklı olanı sürekli rahatsız ederek kendisini gizlemeye, yalan söylemeye, taklitçi olmaya, süreç içinde de devletin dilini, dinini benimsemeye doğru iteklediklerini yıllar sonra anladım. Farklı mısın? Hep rahatsız edilirsin, bıktırılırsın, dönmeye zorlanırsın!

Para karşılığı ya da kışkırtma sonucu bana bu soruyu soran çocuklar, diğer sokaklarda da aynı sorularla karşılaştığımızı görünce beni korumaya çalışıyorlardı.

“Ne olursun kızma. Şöyle şöyle konuş.”

diyerek, ne demem gerektiğini bana öğretmeye çalışıyorlardı. Bu arkadaşlarımızın hepsi sağlar. Geçmişe tanıklık yapabilecek durumdadılar.

“Gavur musun, müslüman mısın?”

Ben ise yaşitlarımızın bana öğrettikleri şekilde cevap verirdim ve elhamdülillah Müslümanım derdim. Bu cevap da yetmiyordu.

“Ne zamandan beri?”

Galubeladan beri.

“Müslümanlığın şartları nelerdir?”

Sorular peş peşe gelirdi. Ben “galubela”nın ne anlama geldiğini de bilmezdim ve halen de bilmiyorum. Stenbol’un kenar semtinde böyle bir çocukluk geçirdim. Bizi hep eğmeye, büyümeye çalıştılar. Dimdik yükselmemizi, boy vermemizi engellemek için herşeyi yaptılar.

Bize vurulan aşılar da farklıydı. O aşılar derimizde çok geniş izler bırakırlardı. Bizler asker olduğumuz da, vücudumuzu kontrol edenler ilk kontrol-

lardan itibaren bu geniş izlerden dolayı kimliğimizi anırlardık. Ona göre muameleye tabi tutulurduk.

Devleti yönetenler ne yaptıklarını biliyorlardı da biz farkında değildik. Büyüdük ve tepkilerimizle, özlemlerimizle türk sol hareketlerinde nefer olduk. O sol hareketlerde bizi tümüyle bütün kimliklerimize yabancılaştırdılar. Ben şimdi kendi dilimi konuşamıyorum. Büyük bir yabancılaşma yaşadık.

Kürdü zalimin çizmelerinin altında çıkarıp alma, Kürdistan’da devrim yapma yerine, Türkiye’de devrim yapmayı hedefledik. Yaş altmışı geçtikten sonra bir çok şeyi fark edebildim. Dedemin tepkilerini şimdi çok iyi anlıyorum.”

Askeri imparatorluk ve askeri cumhuriyetin yöneticilerinin sürekli seferler düzenledikleri Koçgiri bölgesi ve aralıksız hırpaladıkları Koçgiri aşireti mensuplarının geçmişine göz atmak gerekiyor. Koçgiri Aşiretinin Erzincan-Gercanis (Refahiye) ilçesinde yerleştiği ve adını vermiş olduğu Koçgiri köyü 1516 dan itibaren 454 yıllık süreç de bu adı taşır. 1970 de Gümüşakar bucağı olarak T.C. idari yapısına yerleştirilir.

Koçgiri aşireti ve Koçgiri’de kronoloji ye gelince, 1776’dan 1921’e kadar olan süreç için de tespit edebildiğim bilgiler;

Koçgiri’de kronoloji

1776; Karahisar-ı Şarki sancağında Tamzara mukataası dahilindeki Karagöl, Köseadağı, Kızıldağ yaylaklarında yaylananlardan ev başına bir okka yağ ve bir kuruş yaylak resmi alınması şuruttan iken bazı köyler yaylaklarını eda etmediklerinden kanun üzere alınması

1830; Şarki Karahisar, Sivas sancaklarında ve Meadin-i Hümayun’a merbut Kemah ile diğer iki kaza arasında sakin Koçgiri Kürdlerinin yağma ve sirkatleri (hırsızlık) hakkında tedbir ittihazına dair.

Koçgiri Kürdlerinin şekavet (haydutluk, yol kesicilik) ve tecavüzlerine dair Sivas Mütesellimi Seyyid İbrahim Said mühriyle Trabzon Valisi Osman Paşa’ya.

Koçgirili Kürd eşkiyasının tecavüzat-ı vakıalarının esbab-ı indifai istihsal olduğuna dair Sivas Mütesellimi Kapıcıbaşı Seyyid Ağadın Sadaret’e.a.g.y.tt

1848; Dêrsim havalisinde Mazgird kazasıyla Kuzucan(kaxican-kozican) nahiyesi ve Koçgiri Aşireti kürdlerinden şekavet ile meluf olanların (haydutluğu alışkanlık haline getirmiş olanların) aileleriyle Rumeli (yönüne) canibine defleri(savrulmaları, itilmeleri) haklarında istilamı havi tastir buyrulan tahrirat-ı samiyeye cevaben Anadolu Ordu-yu hümayunu müşiri hazretlerinin varid olan tahriratı üzerine Meclis-i

Valâdan yazılan mazbatanın arzını şamil tezkire-i samiye.

Koçgiri Aşireti’nden olup, aşiretiyle birlikte Karahisar-ı Şarki’ye iltihak eden Kapımahmudlu Mustafa Ağa’ya şimdilik idari bakımdan bir müdahale olmasına dair Trabzon ve Sivas valiliklerine (tezkere) şukka.

1850; Koçgiri aşireti ile meskun Akşehirâbâd ve Yakacık kazlarındaki Çeneb Bölgesi’ne yapılan müdahalenin men’i talebine ve teferruatına dair Trabzon Valisi’ne yazı.

Koçgiri aşireti ileri gelenlerinden Başo Bey oğlu Deyab ile Sivas ahali arasında vukua gelen münazaa konusunda mahzar ve kadı sicili sureti.

Aşiretler arasındaki anlaşmazlığın giderilmesi hakkında Koçgiri meclis azalarının yazdıkları mazbata.

1851; Karahisar-ı Şarki’ye tabi Çit nahiyesi’ne müdür tayini.

Koçgiri ve Kuzucan (Kaxican-Kozican) kazaları nainliğinin Kürdistan kadısı tarafından idare edilmesi.

1852; Uygunsuz hareketlerde bulunan Koçgiri Aşireti’nin ıslah (düzeltmesi) edilmesi.

1853; Sivas havalisindeki Koçgiri Aşireti eşkiyasının te’dib (başkalarına ders olacak şekil de cezalandırma-terbiye etme) ve terbiyesi için gereğinin yapılması.

Kaza müdürlüğüne yerliden birinin

tain edilmesi isteğinin tahkiki.

Koçgiri Aşireti'nin ıslahıyla (yola getirme anlamında) meşgul olduğundan eyalet işlerinin görülmesi için bir kaymakam tayini.

Koçgiri Aşireti'nin ıslahatı ve nüfus sayımı için memur ve muhtar tayini.

Koçgiri Aşireti'nin bazı kaza ahali-lerine yaptığı zulmün önlenmesi için Sivas'a ilhak (katma-karıştırma) oluna-arak başlarına müdür tayin edilmesi.

Sivas'da kaza ahalilerine zulüm eden Koçgiri Aşireti'nin tedibi (terbiye edil-mesi) için gönderilen askerlerin kış ne-deniyile Sivas'a celblerinin (getirilmele-rinin) sakıncalı olduğu.

Koçgiri Aşireti'nin tedib ve terbiyesi hakkında Anadolu ordusu müşirinden gelen tahriratın(resmi mektubun) gön-derildiği.

Koçgiri Aşireti'nin tedibi ve ıslahı için gönderilecek zabtiyelerin (jandar-maların) masraflarının tesviyesi.

Koçgiri kazasında bulunan eşkiyanın defedilmesi.

Koçgiri aşiretinin yaptığı uygunsuz-luklara binaen tedibi.

Koçgiri Aşiretinin bir kısmının inzi-bat altına alındığı gibi Kuzican(Kaxican) kazası taraflarında olanların da taahüde rabtıyla aşiretin tamamının inkiyat ve inzibata alınması.

Sivas eyaletinde bulunan Koçgiri Aşireti'nin ne suretle ıslah ve temin kı-

lındığı beyanın havi malmüdüründen gelen tahriratın padişaha arz edildiğinden takdir ve memnuniyet ifade ettiği.

Koçgiri aşiretinden olan bakayanın tahsili için gerekli defterin tanzim edilip gönderilmesi ve sandık emininin Sivas'a izamıyla sözkonusu bakayanın süratle tahsil edilmesi.

Koçgiri Aşireti nin ıslah ve temini dolayısıyla Sivas valisi Hamdi Paşa ya tebrik.

Koçgiri Aşireti'nin tefrik ve ısla-hından dolayı takdim edilen evrakın göndrildiği.a.g.y.tt

Koçgiri Aşireti'nin itaat altına alındığı.

Sivas eyaletinde Koçgiri Aşireti'nin ıslah olduğu.

1854; Koçgiri aşireti'nin yapmış ol-dukları eşkiyalıklarının önlenmesi için alınan tedbirler.

Adı geçen aşiret mensuplarının bu-lundukları yerlerden idaresiyle vergileri-nin dahi aynı mahalelerden tahsili

1855; Dêrsim sancağı idaresinde bu-lunan Koçgiri Aşireti'nden olup Sivas'da bulunan fırkanın Dêrsim'e ilhakıyla..

1856; Koçgiri kazası Aşireti'nin itaat altına alması ve emval-i miriyenin tah-sili için gayret gösterileceği.

Dêrsim'deki Koçgiri Aşireti eşkiyası-nın tenkili (uzaklaştırma, örnek olacak ceza verme) için alınacak tedbirlerin bil-dirilmesi.

Dêrsim ve bağı kazaların aşarının (üründen alınan vergi) ihale veya emanet usulü ile tahsili.

Dêrsim sancağı kaymakamlığındaki Kuruçay ve Koçgiri kazalarındaki piyade neferlerinin maaş ve tayinat miktarını mübeyyin defter.

1857; Sivas'da Koçgiri aşiretinin itaat(kontrol) altına alınması.

Sivas ilinde asayiş bozan ve isyan halinde bulunan Koçgiri Aşiretini tedib (örnek olacak cezalandırma) için üzerlerine Anadolu Ordusu'ndan asker sevki.

Koçgiri Aşireti'nin ıslahatından dolayı gelen evrakın takdimi.

Kuruçay, Kemah, Gercanis, Divriği, Çemişgezeg ve Eğin kazaları ahalisine zarar veren Dêrsim ve Koçgiri Kürd eşkiyasına mani olunması.

Dêrsim sancağındaki Koçgiri Aşireti eşkiyasının zulüm ve taşkınlıklarının izalesine çalışılacağı.

İsyandan vazgeçip itaat eden Koçgiri Aşireti'ne tayin kılınan zabitan(poils, jandarma) ve rüesaya (reis-başkan) verilen talimat.

Dêrsim sancağına bağlı Kemah, Gercanis, Kuruçay, Koçgiri, Çarsancak, Ovacık ve Mazgird kazalarındaki tüm memurların maaşları ile müteferrik masrafların miktarını mübeyyin defter. (2 ek)

Sivas havalisinde bulunan Koçgiri Aşireti'nin yapıtığı ziyankarlıkların(zarar)

sona erdirilerek bu aşiretin reisi Rûbab-Rêbab'ın Rusçuk'a sürülmesi.

Koçgiri Aşireti reisi şaki Rûbab'ın muhakemesinden sonra Rusçuk'a sürgüne ve aşiretinden alınacak askerlerin Dersaadet'e (Konstantinopl) gönderilmesi.

Koçgiri Aşireti'nin on yıllık vergi kaçaklarının tahsil edileceği.

Koçgiri Aşireti aşkiyasının zulüm ve tasallütundan (rahatsız edilmeden) kurtarılmalarını istida eden Sivas ahalisinin istekleri.

Koçgiri Aşireti eşkiyasının ıslahı dolayısıyla gönderilen teşekkürü havi yazıya cevaben İsmail Paşa tarafından gönderilen tahrirat ile diğer evrakların irsali.

Edirne'de ikamete memur Zerıkı Beylerinden Said Bey'e maaş tahsisi.

1858; Koçgiri Aşireti'nin Sivas'a bağlı bir kaymakamlık haline getirilmesi sebebiyle dahil edilecek kazalarının nüfus ve vergilerinin tesbiti, bakayanın tahsili. Koçgiri Aşireti'nden olup yakalanan eşkiyanın cezalandırılması.

Koçgiri aşireti reisinin Rusçuk'a sürülmesi, diğer eşkiyanın da yakalanması ve aşiret bakayasının tahsil olunması.

Koçgiri kazasının varidat-ı öşrü (gelir vergisi) ile ağnam rüsumunun (küçükbaş hayvan vergisinin) talibine ihalesine dair.

Koçgiri Aşireti'nin Dêrsim ve

Karahisar-ı Şarki'den ayrılarak ayrı bir kaymakamlık şeklinde Sivas'a ilhakı. Meclis azalarının seçimi. Buraya tayin edilecek memurların maaşlarının tesviyesi. Müterakim bakayalarının tahsili. Sivas Meclis-i Kebiri Azası Abdi Efendi'nin Koçgiri Aşireti'ne kaymakam olarak tayinliği.

1) Sivas'ta yeniden teşkiline izin verilen Koçgiri Kaymakamlığı'na ilhak olunan kazalardan asayişin temin edildiği.

2) Zeylli (ek) bir kanunname gönderilmesi talebi.

Koçgiri aşiretinin ıslahı (yoluna koyma), Abdi Efendi'nin kaymakam tayini ve bazı kişilerin tedibi.

1859; Koçgiri Aşireti kaymakamlığı hususu ve Sivas vilayetine tahrirat tasiri.

Kuruçay kazasının Koçgiri Kaymakamlığı'na ilhakıyla Mustafa Ağa'nın müdür tayin edilmesi.

Koçgiri kazası Dêrsim'den ayrılarak Sivas'a bağlandığı için Gercanis'in

1860; Anadolu Ordusu Hazinesi'nin Koçgiri Aşiret ahalisi zimmetinde olan alacaklarını tahsili.

Aşiretleri tahrik ettiği iddiasıyla Sivas'a getirilip muhakeme edilen meşhur eşkiyadan Koçgiri'ye tabi Çit kazasından Kapumahmutlu Kasım'ın suçu sabit olmadığından gerekli tenbihatın yapıla mahalline iadesi.

Mültezim'den Kemahlı Mehmed

Receb Ağa'nın, Koçgiri Kazası Varidat-ı Öşriyyesi'ni (gelir vergisini) tahsiline Aşiret Boybeyleri tarafından vukubulan müdahalenin men'i.

Koçgiri sancağı Âşâr bedelinden bazı mühim işlere karşılık olmak üzere Maliye Hazinesi'ne gönderilmesi emr olunan meblağın küsur kalanından acilen tahsil ve irsali.

1861; Koçgiri Kaymakamlığı tevcihinden (oluşturulmasından) dolayı teşekkür.

Müteveffa (ölü) eşkiya (Rûbab-Rêbab'ın Pederviranı karyesinde kızlarına

Sivas ve Dêrsim'deki Koçgiri Aşireti'nin öşür vergileri konusunda çıkan anlaşmazlığın giderilmesi.

Koçgiri sancağı öşür vergisinin tahsili ve irsali.

Geçen seneye ait Gümüşhane ve Koçgiri sancakları öşür vergisinin (üründen alınan vergi) hazineye gönderilmesi.

1) Koçgiri sancağı Kürd aşiretlerinin devletin varidatını (gelirini) toplamasına mani olmaları ve yolculara verdikleri zararın önlenmesi.

2) Koçgiri kaymakamlığı Sivas eyaletine bağlı olduğundan, kaymakamın herhangi bir meseleyi Sivas Mutasarrıflığı'na haber vermesi.

Koçgiri aşiretinden olup Dersaadet'e (Konstantinopl-Estanbul) vazı kürek (kürek cezasına çarptırılanlardan) alan-

lardan tahliyesi istenenlerin cezalarını tamamlamadan serbest bırakılmalarının uygun olmadığı.

Habeş kazasında gizlenen nüfusun ortaya çıkarılmasına engel olan Hristiyan ahalinin müdahalesinin men'i.

Koçgiri sancağında Hebeş kazasında ortaya çıkarılan gizli cemiyet kurucularının ifadelerinin irsali ve muhakeme edilmeleri.

1862; Sivas ile beraber Koçgiri ve Dêrsim sancakları ürün vergisinin Galata bankerlerinden borçlarının mabaliğe karşılık havale verilen akçenin tesviye edilebilmeleri için bu livaların mahalli mültezimlerinin bakaya alacaklarının tahsili.

Galata bankerlerinden alınan meblağa karşılık olarak Sivas, Koçgiri, Dêrsim Sancakları ürün vergisinin tahsili.

Koçgiri'deki eşkiyanın defi için kapıserdarı ile süvari istihdam edilmesinin gerekli olup olmadığının tahkik edilerek bildirilmesi.

Arazi hakkındaki usulün ne şekilde uygulandığına dair Koçgiri Meclisi'nden gelen mazbatanın gönderilmesi.

Koçgiri Kaymakamlığı'nın merkezi olan Zara kasabasında bir pazar kurulması hakkında Koçgiri Meclisi'nden gelen mazbatanın gönderildiği.

1863; Sivas ve Dêrsim'deki Koçgiri Aşireti'nin öşür vergileri (üründen alınan vergi) konusunda çıkan anlaşmazlı-

ğın giderilmesi.

1865; Zeriki Memlehası (tuzla) mahsulatından elde edilen paranın bir kısmının nizamiye maaşlarına geri kalanın da Rusumat Emaneti'ne teslimi.

1866; Koçgiri sancağıyla sair mahallelerden terk ve teberru(bağış) olunan kaimeye (buyruk) dair.

Sivas eyaleti dahilinde Koçgiri sancağı kazalarının varidat-ı öşriesine(gelir vergisine) dair.

Koçgiri sancağına tabi Karabel kazasında bulunan Hamu (Hami) memlehasına (tuzla) dair.

Cibal ıslahatı (dağların iyileştirilmesi - ıslahı) için Ali Arslan Paşa maiyyetinde Sivas'a gelmiş olan askerin masraflarının karşılanması.

Arslan Paşa'nın maiyyetiyle birlikte Sivas'a gelen askerler için tayin bedeli olarak Koçgiri emvalinden ellibin kuruş verilmesi.

1874; Sivas-Erzincan telgraf hattının Koçgiri kazasının merkezi olan Zara kasabasına bağlanıp oraya bir makina konulması.

1878; Kanun-ı Esasinin (anayasasının) ilanı nedeniyle Koçgiri kazası idare meclisinin teşekkür mazbatası.

1884; Sivas'da Koçgiri Aşireti'nin isimleri ve eşkali (şekil-biçimleri) ve evsafıyla (nitelikleriyle) yaşları beyan olunan yabancı reayanın (halkın) mürettep cizyelerine (sıralanmış vergi) ait nüfus

tahrir(kayıt) defteridir. a.g.y.tt

1889; Koçgiri kazasına bağlı Çit nahiyesi ahalisinin Alişan Bey hakkındaki şikayetinin araştırılıp gerekenin yapılması.

Koçgiri'ye tabi Çit nahiyesi ahalisinden Alişan Bey'in kanunsuz hareketlerde bulunduğu dair mezkur nahiyede bulunan Ümeray-ı Ekraddan (kürdlerden fermanlı subay) Kapu Mahmud-luzade Musip(Mısaib) Ağa hakkındaki şikayetlerinin tahkiki ve gerekenin yapılması.

Muhbir Mustafa oğlu Kasım Süleyman ve Abdülaziz'in Çit nahiyesinde bulunan Ümeray-ı Ekraddan (kürdlerden fermanlı subay) Kapu Mahmud-luzade Musip(Mısaib) Ağa hakkındaki şikayetlerinin tahkiki ve gerekenin yapılması.

Kıtlıktan dolayı Koçgiri kazası Çit nahiyesi ahalisinin zahire yardımı talebinin değerlendirilip gerekenin yapılması.

1890; Kanunsuz hal ve hareketi dolayısıyla şikayet edilen Koçgirili Musip(Mısaib) Ağa hakkında başlatılan tahkikat sonucunda Koçgiri kazasında açığa çıkartılan nüfus-ı mektume (saklı, gizli nüfus) ve sorumluları ile ilgili olarak yasal işlem yapılmak için öncelikle gereken künye-i mükemmeleleri ve sair malumat bildirilmek üzere bu meyan-daki evrakın gönderildiği.

1893; Kuruçay, Dêrsim ve Koçgiri'deki köylerin ahalisinden firari-

lerin yakalanması için kaymakamlıklara gereken durumun bildirildiği.

1894; Sivas'ın Koçgir kazası ahalisinin ihtiyaç duyduğu zahirenin alınarak bedelinin ödenmesi.

Sivas, Yıldızeli ve Tenos kazalarında tohumluk zahire isteyen köylülerin zahire borçları ve borçlu köy adedinin sorulduğu.

Sivas vilayetine bağlı Koçgiri ve Tenos kazaları ve Kangal nahiyesinin ; kuraklık ve semavi (göksel, tanrısal) afetler nedeniyle daha mevsimin başındayken yemeklik ve tohumluk sıkıntısına düş-tüğü. Tenos kazası aşarından mevcut zahirenin gelecek harmanda aynen alın-mak üzere ihtiyaç sahiplerine verilmesi için valiliğe ruhsat verilmesi.

Koçgiri kazası ahalisinin ileride ödemeleri şartıyla talep ettikleri tohumluk zahirenin tavizan verilmesi.

1895; Koçgiri kazasındaki muhtaç halkın hicretleri (göçme) sebebine dair.

Koçgiri kazasına zaruretten dolayı zahire(tahıl) verilmesi üzerine ; Divrigi, Hafık ve Sivas kazalarının bazı nahiyelerine de ihtiyaçlarına binaen zahire verilmesi talebi hususunda gereğinin yapılması.

Koçgiri kazasında humma hastalığının ortaya çıkması üzerine tabib gönderilmesi isteği üzerine belediye teşkilatı olmayan kazalarda başka bir karşılık bulunarak tabib istihdam gereğinin Sivas

Vilayeti'ne bildirilmesi.

Yer kalmaması sebebiyle yenilenmesi gereken Koçgiri kazası ve mülhakatının nüfus defterlerinin tebyiz ve tebdilinde dikkat edilecek husular.

1896; Koçgiri kazası aşar memurları hakkındaki şikayetlerin tahkiki.

1897; Sivas dahilindeki karışıklığın önlenmesi için bazı kaza kaymakamlarının değiştirildiği.

1898; Koçgiri kazası köylerinin mektebleriyle alakalı müfettiş Seyyid Abdurrahman Hilmi'nin hazırladığı rapor.

1902; Koçgiri kazasına tabi Kandil ve Karakaya köylerinin Kuruçay kazasına ilhakı.

1905; Sivas, Amasya, Koçgiri, sancaklarıyla Dêrsim sancağı kazalarından Kuruçay, Kemah, Gercanis, ve Çarsacak aşar müteahhid Misakoğlu Vartines'in...

1906; Koçgiri kazası Karacaviran nahiyesi Hamidiye Mektebi Muallimi Abdülvehhab Efendi'nin azledilerek yerine Mustafa Efendi'nin tayini ile diğer muallimlerin tayini.

Koçgiri kazasına bağlı Karakaya ve Divriği kazasına bağlı Ağıldere köylerinin mezkur kazalardan irtibatının kesilerek daha yakın ve münasip mevkilerinden dolayı Erzurum vilayetinin Kuruçay kazasına bağlanarak (katıldığı) ilhak edildiği.

1911; Mahalli hükümetçe hanelerini inşa etmek üzere kendilerine tahsis edilen araziye Alişan Bey ve avenesinin (yardımcılarının) müdahale ettiğinden ve çıkan kavgadan bahisle Koçgiri kazasına tabi Hamidabad (Maciran-Çit) nahiyesine bağlı Gelan karyesi

Sivas'ın Koçgiri kazasının Boğazviran (Boxazwêran) karyesinde sakin Beydağlı Alişan Bey'in, Kuruçay kazasına tabi Çekmurt karyesi.....

Koçgiri sancağındaki nüfus ve hane miktarı ile ürün vergisini, koyun, keçi vergisini gösterir yazı.

1912; Koçgiri kazasına bağlı Hamidâbâd nahiyesinin isminin Ümraniye olarak değiştirilmesi.

1920; Dêrsim ile Koçgiri halkının tuz ihtiyaçlarını karşıladıkları Kemah kazası tuzlarının hükümet tarafından idaresi ve zahire mukabilinde tuz verilmesi hakkında İdare-i Umumiye-i Dahiliye Müdüriyeti'nden (Genel Müdürlük İç Müdüriyeti) Erzincan Mutasarrıflığı'na çekilen telgraf.

1921; Dêrsim kürdlerinin vilayet dahilindeki tecavüzlerine son verildiği.

Koçgiri'de stratejik köyler kurulması-muhacirler

1861; 1) Sivas'ın Uzunyayla mahallinde muhacirin iskanı ve bu muhacirlere eşkiya-yı aşayirin sarkıntılıklarının men'i için alınacak tedbirler.

2) Koçgiri Kaymakamı Abdi Efendi'nin rüşvet ve cerime olması hakkında tahkikat için Meclis-i Vala Mektubi Odası Mümevizi Hadi Efendi'nin tayini Sivas'ta Mesudiye adında kaza teşekkülü. 3) Muhacirin iskaniyle ilgilenerek ferik tayini. 4) Uzunyayla'ya muvazzaf asker sevki ve ikamesi. 5) Uzunyayla'da turuk ve meabirin set ve bend olunması.

1865; Koçgiri'ye gönderilmek üzere olan muhacirlerin sevk ve irsaline dair.

1866; Koçgiri'nin Beydağı kazasında iskan olunan muhacirlere yapılan hanelerin ahali tarafından (bağışlandığı)teberru edildiği.

500 çeçen hanesinin Sivas Eyaleti'ne iskanı.

Sivas'ın Koçgiri sancağında bulunan muhacirlerin ihtiyacı olan evlerin ve ziraat için gerekli olan tohumluk zahire bedelinin ahali tarafından karşılanmasından dolayı memnun kalındığı ve bu olumlu teşebbüsün neşriyat yoluyla ilan edilmesi.

1867; Sivas ve Koçgiri sancaklarından hicret (göç) eden gayr-i müslimlere ait arazilerin nizamına uygun olarak müzayedeye satılıp gerekli işlemlerin tamamlanması.

1889; Koçgiri kazası Kemrez karyesi yakınında Yaluda nam mahalde yerli ahalinin tapulu arazilerine kars muhacirlerinin iskan ettirildiği, kaymakam

vekili Şevki bey karşılı olduğundan dolayı onlara müsamaha gösterdiği beyanı üzerine tahkikat icrası.

1891; Koçgiri kazasının Gemriz karyesi ahalsinin arazilerine muhacir iskanı hususundaki şikayetlerin incelenmesi.

1892; Koçgiri nahiyesine tabi Gemriz karyesi ahalsinin mutasarrıf olduğu araziye Batum muhacirleri iskan edilecek ahalinin mağdur edildiği hususunda tahkikat yapılması.

Kars muhacirlerinin yerleştiği Koçgiri kazasının Kurucaabad nahiyesinde hükümetin kendilerine tapuyla verdiği boş araziye yapılan müdahalelerin engellenmesi talebi.

1894; Koçgiri kazasında iskan edilen göçmenlerin yerleştirilmeleri konusunda meydana gelen sorunların-zorlukların hal edilme yöntemleri talebi.

Koçgiri kazası Yukarıdövenbiçen adlı mahalde iskan edilen muhacirlerden hayvanları için meralı yerde 4 tane ev inşa ettiklerinden dolayı aralarında düşmanlık çıktı ve bunun kaldırılması için bunların yıkılmasıyla bedelinin sahiblerine verilmesi gerektiği.

1902; Koçgiri'nin Kırkkuyu mahalinde iskan edilen muhacirlerin tapu ve emlak kayıtlarıyla Keçiborlu'da iskan edilecek muhacirlere arazi verilmesinde görevlendirilecek şahıslara ne şekilde harcırah verileceğinin bildirilmesi.

ANEMNEZA BÎ KURMANCÎ

MEM XELÎKAN

Axaftin û ziman, wesifek e ku însanan dike însan. Ziman wesifekê weng girîng e ku bê wî, netewbûyîn jî ne mumkîn e. Ziman sazîyeke weng e ku gerek însan, gerek civat jî bi wê ve girêdayî ye: zanyarî, fen, huner, teknik bi wê bi cih tê û bi wê bi rê dihere.

Ziman nebû, navbera însan û meriyan de hevfehmkirin û peyman pêkanîn ne mumkîn e.

Jîyana civat û netewan, erf û edetên wan, bawerî, felsefeya jîyanê, çand-kultur û hunera wan bi zimanê wan tê teqîpkirin.

Ji mexluqên ser dinê, yên ku gelek berjewendîyên xwe heyî însan e. Ji wan berjewendîyan yek jî zîman e. Însanê ku jîyaneke civakî dodimîne sazîyek wek zîman anîne meydanê.

Erê Odeya Bijjikan a Dîyarbekirê bi alîkarîya Kurdî-Derê, pirtûkek weşandîye.

ANEMNEZA BÎ KURMANCÎ
Mala wan ava be. Karekî pir girîng pêk anîne. Anemnez, hekata nexwaşîyê ye. Çima anemnez? Dema min, li Fakulteya Tibbê dixwand, mamosteyên me digotin.

"Ji nexwaşên xwe anemnezê baş bigi-

rin. Li naskirina nexwaşîyê (teşhîs), para anemnezê ji %50 ye. Ji % 50 jî hûn ê teşhîsê bi analîz, rontgen û hwd bikin."

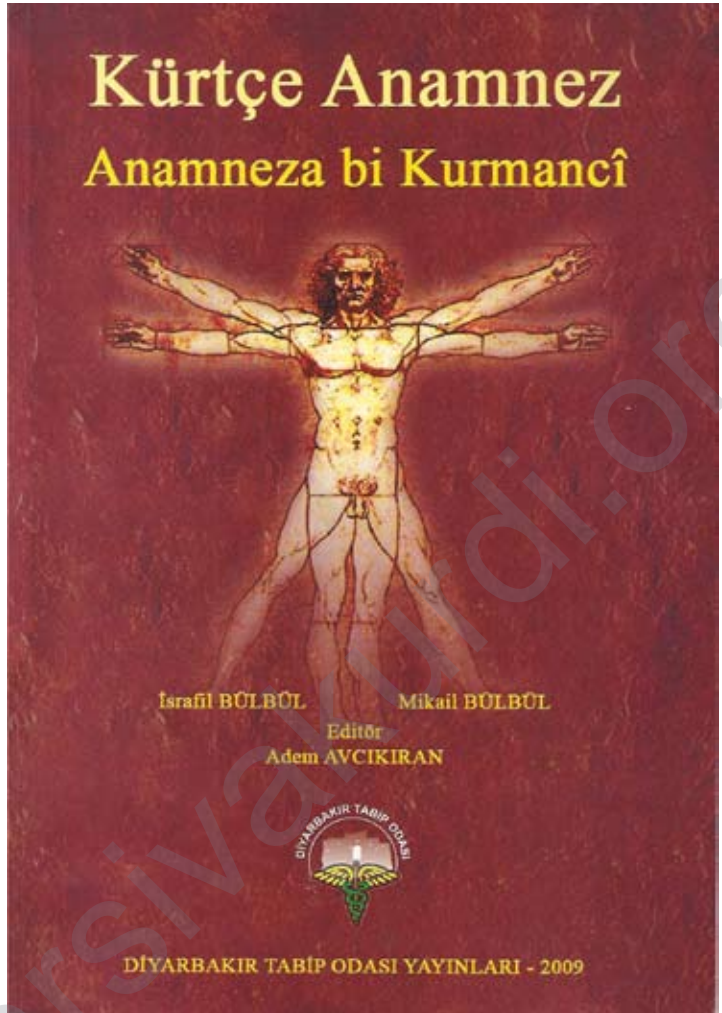
Toxtor (Bijjîk), bi zimanî nexweş an nexwaşê nizanîbe, nikare anamnezê bigire. Wengê jî muayene ê bi nivî bimê û ew ê bi kêmasî be. Bi alîkarîya wergerekî (tercûman) anemnez girtin jî ne baş e. Nexwaş, carcaran giliyên xwe yên mehrem nikare bi wesiteya werger kat ke.

Editorê, pirtûka *Anemneza bi kurmancî* Dr. Adem Avcıkıran, ji bo pirtûka anemnezê, ji bo hewcetîya weşandina wê, wisa dibêje:

"Li polîklînîkên me hem hejmarra nexweşan zêde ye, hem jî hejmarra nexweşên ku di serî de xwedî pirs-girêka zîman in û ji aliyê rewşa civakî û çandî ve kêma in, pir zêde ye. Bi taybetî ji ber ku zîmanê zikmakî yê piraniya mirovên me yên ku li Anatoliya Rojhilat û Başûrê Rojhilat dijîn kurdî ye. Nikarin bi tîrkî bipeyivin. Eger bijjîk, nikaribe bi Kurdî bipeviye, tîkiliya di navbera bijjîk û nexweş de ji seri de pêk nayê, gilî û gazinên nexweş ne ji nexweş, ji kesê navberê tê pirsîn û hem anamnezeke nebaş tê girtin û hem jî ev yek mahremiyeta nexweş bînpê dike.

Em bijîjk, baş zanin ku anamneza rast, a ku ji nexweş bi xwe tê girtin e. Gazin û çîrokên ku bi têkiliya wergêr tê girtin ne di cih de ne û rê li ber teşhîs û tedawîyên çewt vedike. Weke ku bijîjkê herî mezin Hîpokrat dibêje: "Karê bijîjkan ew e ku bi rêbaza ewilîn xisarê nede, di demeke kin de nexweşê xwe serast bike." Ji bo ku ev bê kirin anamnez ku gava yekem e, divê bi zimanê nexweş baş bê girtin. Xebatên zanistî teza ku dibêje: *anamnezeke baş ku ji nexweş tê girtin nivê teşhîsê ye piştrast dike.*"

Erê, carek din mala wana ava be. Di pirtûkê de, biçûk be jî, gramera zimanê kurdî û ferhengek jî heye. Ya herî mezin, Anatomîya însanan û navên nexweşî û Orxanan (libat) yê bi kurdî hene. Dixwaze her bijîjkekî kurd, wê pirtûkê bi dest xwe bixe û bibe xwedîyê wê. **Oda Bijîjkên Diyarbekirê**, wê pirtûkê kê xwest, bêpere ji navnîşana wan re bi rêdike.

Navnîşan:

Diyarbakir Tabip Odası

Tel: 0412-2246431

diyartabib@yahoo.com

Defileya kinc û bergên jinên kurd

